บทที่ 3
กฎหมายเลือกตั้งและการจัดการเลือกตั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

รัฐเสรีประชาธิปไตยที่ยึดถือระบบนิติรัฐ ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ใช้บัญญัติหลักการสำคัญเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และหลักการประกันสิทธิเสรีภาพประชาชน ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยที่ใช้ขยายความหลักการตามรัฐธรรมนูญให้สมบูรณ์จะต้องนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองลงมาจากรัฐธรรมนูญ เพื่อให้รัฐธรรมนูญมีเนื้อหาที่สั้นกระชับ ได้ใจความ และไม่เยิ่นเย้อ สิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการหนึ่งของพลเมืองที่ต้องได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ส่วนรายละเอียดของกฎหมายเลือกตั้ง เช่นคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง ลักษณะต้องห้ามของผู้เลือกตั้ง คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นรายละเอียดของกฎหมายเลือกตั้งและต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่ตลอดเวลาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมแต่ละยุคสมัย จึงต้องนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองลงมาจากรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สามารถแก้ไขรายละเอียดเหล่านี้ได้สะดวกกว่าการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การจัดการเลือกตั้ง เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ลงคะแนนอย่างอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่นใด ในกรณีที่รัฐมีความบกพร่องในเรื่องการจัดการเลือกตั้ง ไม่สามารถจัดการเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางกลุ่มได้ รัฐจะต้องไม่นำความบกพร่องในการจัดการเลือกตั้งไปเป็นเหตุให้ผู้เลือกตั้งได้รับผลร้ายจากความบกพร่องนั้น

3.1 ประเทศไทย

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์”[1] จนเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 การปกครองประเทศตกอยู่ในความบังคับบัญชาของหัวหน้าก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองสามนาย คือพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช และพันเอกพระยาฤทธิอัคเณย์ ซึ่งเรียกว่า “คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร” จนกระทั่งถึงวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นการปกครอง

[1] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ค เล่มเดิม. หน้า 1.

ระบอบประชาธิปไตย[2] พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 มาตรา 1 บัญญัติว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” และเมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้วยังได้ยืนยันในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ในมาตรา 2 ซึ่งมีใจความคล้ายๆ กันคือ “อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม”

การปกครองระบอบประชาธิปไตยในระยะแรก ประเทศไทยมีประชากรกว่า 12 ล้านคน เป็นการยากที่จะให้ทุกคนแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในการบริหารประเทศโดยตรง จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการเลือกผู้แทนของประชาชน เพื่อให้ผู้แทนนั้นไปทำหน้าที่แทนประชาชนในการแสดงเจตนารมณ์ ไปทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของประชาชนผ่านกระบวนการเลือกตั้ง หรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน” นั่นเอง

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554) ประเทศไทยมีการเลือกตั้งทั่วไปรวมแล้ว 25 ครั้ง แบ่งเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 23 ครั้ง และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา 2 ครั้ง โดยนำเอาวิธีการเลือกตั้งทางอ้อมและวิธีการเลือกตั้งทางตรงมาใช้ วิธีการเลือกตั้งทางอ้อมถูกนำมาใช้เพียงครั้งเดียวในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 คือมีการเลือกผู้แทนตำบลก่อนแล้วจึงให้ผู้แทนตำบลเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง ซึ่งได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 78 คน สถิติการเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศไทย มีประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 4,278,231 คน และประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 1,773,532 คน จังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิมากที่สุดคือจังหวัดเพชรบุรี[3] ส่วนการเลือกตั้งในครั้งต่อมาใช้วิธีการเลือกตั้งทางตรง โดยให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งทำการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยตรงไม่ผ่านตัวแทนอื่นใด เป็นวิธีเดียวกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน[4]

การเลือกตั้งในระยะแรกๆ คนไทยไปใช้สิทธิเลือกตั้งกันน้อยมาก คือไม่ถึงร้อยละ 50 บางครั้งใช้สิทธิเพียงร้อยละ 29.5 (29 มกราคม 2491) แต่มาระยะหลังคนไทยมีความตื่นตัวในการใช้สิทธิเลือกตั้งกันมากขึ้น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเป็นครั้งแรก (4 มีนาคม 2543) มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงถึงร้อยละ 71.89 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 มีผู้มา

---

[2] เดือน บุนนาค และไพโรจน์ ชัยนาม. (2477). **คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ (รวมทั้งกฎหมายการเลือกตั้งด้วย).** หน้า 13.

[3] ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. (2554). การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2554, จาก **http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/การเลือกตั้ง**

[4] สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ก (2548). **ประวัติการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาไทย.** หน้า 9-11.

ใช้สิทธิร้อยละ 72.55 การเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 มีผู้มาใช้สิทธิถึงร้อยละ 74.45 จังหวัดที่มาใช้สิทธิมากที่สุดคือจังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 88.90[5] การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อคิดเป็นร้อยละ 75.03 แบบแบ่งเขตคิดเป็นร้อยละ 74.85 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดสามอันดับได้แก่ จังหวัดลำพูนร้อยละ 88.61 จังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 83.13 และจังหวัดตรังร้อยละ 82.65[6] การที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้นแสดงให้เห็นว่าประชาชนตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนและสนับสนุนการแสดงออกในระบอบประชาธิปไตย

3.1.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของประเทศไทยในอดีต (พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2540 บางฉบับ)

3.1.1.1 พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475[7] เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และเป็นกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกของประเทศไทย

หมวด 3 สภาผู้แทนราษฎร ส่วนที่ 2 ผู้แทนราษฎร

“มาตรา 14 ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ 1. มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ 2. ไม่เป็นผู้ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ 3. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เสียสิทธิในการออกเสียง 4. ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย”

3.1.1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475[8] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม

“มาตรา 12 ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

---

[5] ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. (2553). การเลือกตั้ง. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2553, จาก **http://www.thaipoliticsgovernment.org.**

[6] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2554). สรุปข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป. สืบค้นเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2554, จาก **http://www2.ect.go.th/download-file.php?Action=download&DataID=12095**

[7] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 3, 6.

[8] แหล่งเดิม. หน้า 12-13.

มาตรา 14 ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ

มาตรา 15 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยอาการที่กฎหมายบัญญัติ"

หมวด 3 ว่าด้วยสภาผู้แทนราษฎร

"มาตรา 16 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา 17 คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร"

เหตุที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้แต่เพียงหลักการเช่นนี้ เพราะรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ยั่งยืน มีการแก้น้อยที่สุดหรือไม่แก้เลย แต่ลักษณะผู้เลือกตั้ง ลักษณะผู้สมัครรับเลือกตั้ง วิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก กล่าวคือ สมาชิกหนึ่งคนจะแทนราษฎรกี่หมื่นกี่พันกี่แสน ควรพิจารณาให้เป็นไปตามกาละเทศะ จึงเอาไปบัญญัติในร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร[9]

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระสำคัญสองประการ คือการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับรูปของรัฐ รูปแบบการปกครอง โครงสร้างของรัฐ สถาบันการเมืองและสถาบันทางรัฐธรรมนูญประการหนึ่ง และการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎร โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานอีกประการหนึ่ง รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยอย่างน้อยจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญสี่ประการดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ต้องมีการจำแนกหน้าที่ต่างๆ ของรัฐและให้ผู้ถืออำนาจหรือองค์กรของรัฐหลายๆ ฝ่ายทำหน้าที่ที่แตกต่างกันดังกล่าว ประการที่สอง ต้องมีกลไกที่วางแผนให้ผู้ถืออำนาจหลายๆ ฝ่ายร่วมกันทำหน้าที่ของรัฐโดยมีการถ่วงดุลย์และตรวจสอบซึ่งกันและกัน และป้องกันมิให้ผู้ถืออำนาจอิสระแต่ละฝ่าย กีดกันหรือขัดขวางผู้ถืออำนาจอิสระฝ่ายอื่นจนไม่สามารถร่วมกันทำหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญได้ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้อำนาจในทิศทางของระบบรวบอำนาจฝ่ายเดียวในที่สุด ประการที่สาม ต้องมีวิธีการที่แน่นอนและชัดเจนเพื่อให้กฎเกณฑ์พื้นฐานสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมและการเมือง นั่นคือจะต้องมีวิธีการที่มีเหตุมีผลในการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญได้โดยสันติวิธี เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การใช้กำลังหรือการปฏิวัติรัฐประหาร ประการสุดท้ายจะต้องมีบทบัญญัติอย่างชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญรับรองสิทธิส่วนตัวและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจในทางที่ผิดของผู้ถืออำนาจ

---

[9] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 36/2475. หน้า 434.

การยอมรับในหลักนี้นับเป็นวิวัฒนาการที่สำคัญของระบบรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตย เป็นการแสดงออกซึ่งลักษณะเฉพาะของแนวความคิดเสรีนิยมที่ชัดแจ้ง และเคียงคู่ไปกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของเนื้อหารัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย[10]

รัฐธรรมนูญนั้นถือกำเนิดขึ้นโดยอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญของผู้มีอำนาจจัดทำรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญจึงเป็นบ่อเกิดของกฎหมายที่มีลำดับชั้นที่สูงที่สุดและเป็นที่มาของอำนาจทั้งหลายทั้งปวงในรัฐ ส่งผลสืบเนื่องไปสองประการ ประการแรกคือ บทบัญญัติของกฎหมายอื่นใดในรัฐจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ และประการที่สอง การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญทำได้ยากกว่าการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่นๆ ที่มีผลบังคับภายในรัฐ กฎหมายซึ่งอยู่ในลำดับที่รองลงมาจากรัฐธรรมนูญ ได้แก่ พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่มีค่าบังคับเสมอด้วยพระราชบัญญัติ ได้แก่ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และประกาศคณะปฏิวัติ[11] การแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่อาจทำได้เช่นเดียวกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายธรรมดา องค์กรที่จะมีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ จึงต้องเป็นองค์กรที่ให้รัฐธรรมนูญนั้นเอง โดยอาศัยอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญเป็นฐาน อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ให้รัฐธรรมนูญจะมอบอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้แก่องค์กรที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญนั้น ซึ่งโดยปกติแล้วมักเป็นองค์กรนิติบัญญัติ โดยที่องค์กรที่ให้รัฐธรรมนูญอาจบัญญัติกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้เป็นเช่นเดียวกับกฎหมายธรรมดา แต่เรียกร้องคะแนนเสียงให้ความเห็นชอบกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมากเป็นพิเศษ หรืออาจบัญญัติกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นพิเศษแตกต่างไปจากกฎหมายธรรมดาก็ได้ เช่น บัญญัติให้มีการลงประชามติ เป็นต้น นอกเหนือจากนี้องค์กรที่ให้รัฐธรรมนูญอาจกำหนดขอบเขตการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไว้ด้วยก็ได้ เช่น ห้ามแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยรูปของรัฐหรือหลักการพื้นฐานแห่งรัฐธรรมนูญ องค์กรที่ได้รับมอบหมายอำนาจให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมีอำนาจเฉพาะ “การแก้ไขเพิ่มเติม” รัฐธรรมนูญเท่านั้น ไม่สามารถ “ให้รัฐธรรมนูญ” ใหม่ทั้งฉบับได้[12]

พระราชบัญญัติ คือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงอาศัยพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญตราขึ้นใช้บังคับตามคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา พระราชบัญญัติมีอยู่สองประเภท คือ

---

[10] สมยศ เชื้อไทย ข (2527). “รัฐธรรมนูญกับประชาธิปไตย : ความหมายและความสัมพันธ์.” **วารสารนิติศาสตร์, 13, 3.** หน้า 116-117.

[11] วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ง (2551). **เกณฑ์การแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนและบ่อเกิดของกฎหมายมหาชน เอกสารประกอบการบรรยายวิชาทฤษฎีและหลักกฎหมายมหาชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.** หน้า 11-12.

[12] วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ก เล่มเดิม. หน้า 7-8.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติธรรมดา (ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550) พระราชบัญญัติธรรมดา เป็นกฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรด้วยกันในเรื่องต่างๆ นอกเหนือจากเรื่องที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าให้ตราเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์อันจำเป็นแก่การบังคับการให้เป็นไปตามหลักการสำคัญที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ[13] ใช้ขยายหลักการสำคัญที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญให้ละเอียดครบถ้วน เพื่อไม่ให้รัฐธรรมนูญมีเนื้อหาที่เยิ่นเย้อ และยากต่อการแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดดังกล่าวในอนาคต รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้การตรากฎหมายต้องทำในรูปพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญทั้งสิ้นเก้าฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน

1) กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

(1) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติฉะเพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475[14] บัญญัติไว้ดังนี้

ภาค 1 ว่าด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1

“มาตรา 4 ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลต้องมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ 1. มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ (ก) ถ้าบิดาเป็นชาวต่างประเทศ จะได้แต่งงานกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือไทยจนได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือได้รับราชการประจำการตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารแล้ว หรือได้รับราชการประจำแผนกอื่นๆ ในตำแหน่งตั้งแต่เสมียนพนักงานขึ้นไป โดยมีเงินเดือนประจำแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี (ข) ถ้าเป็นคนที่แปลงชาติมาเป็นไทย ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ใน (ก) หรือได้อยู่ในราชอาณาจักรสยามเป็นเวลาติดต่อกันนับแต่เมื่อได้แปลงชาติมาแล้วไม่ต่ำกว่าสิบปี 2. มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ 3. ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ 4. ไม่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่

---

[13] วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ง เล่มเดิม. หน้า 13-14.

[14] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 264.

โดยหมายของศาลในขณะมีการเลือกตั้ง 5. ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวชในขณะมีการเลือกตั้ง 6. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิออกเสียง"

ความใน 4. "ไม่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลในขณะที่มีการเลือกตั้ง" ผู้ร่างได้พิจารณาถึงปัญหาที่จะตามมาในเวลาเลือกตั้ง เนื่องจากในเวลานั้นไม่มีเจ้าพนักงานจำนวนเพียงพอในการควบคุมผู้ต้องขังให้ไปที่หน่วยเลือกตั้งได้ จึงบัญญัติห้ามมิให้ผู้ต้องขังร้องขอเพื่อออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง[15] พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกที่บัญญัติห้ามมิให้ผู้ต้องคุมขังออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

(2) พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2476[16] บัญญัติไว้ดังนี้

"มาตรา 3 ...ให้ยกเลิกบทบัญญัติภาค 1 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติฉะเพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 และใช้บทบัญญัติต่อไปนี้แทน"

ภาค 1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1

"มาตรา 6 ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลต้องมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ (1) มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ (ก) ถ้าบิดาเป็นชาวต่างประเทศ จะได้แต่งงานกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือไทยจนได้ประกาศนียบัตรมัธยมปีที่ 3 หรือได้รับราชการประจำการตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารแล้ว หรือได้รับราชการแผนกอื่นๆ มาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี (ข) ถ้าเป็นคนที่แปลงชาติมาเป็นไทย ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ใน (ก) หรือได้อยู่ในราชอาณาจักรสยามนับแต่เมื่อได้แปลงสัญชาติมาแล้วไม่ต่ำกว่าสิบปี (2) มีอายุยี่สิบห้าปีบริบูรณ์

มาตรา 8 บุคคลต่อไปนี้จะใช้สิทธิออกเสียงเลือกหรือสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลหรือเป็นผู้แทนราษฎรไม่ได้ หากในขณะที่มีการเลือกตั้ง (1) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่ตามหมายจับ หรือหมายของศาล (3) เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช (4) ถูกเพิกถอนสิทธิออกเสียง หรือถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาชญา

มาตรา 9 ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลมีชื่ออยู่ในสำมะโนครัวตำบลใด ให้ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลของตำบลนั้น"

---

[15] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 44/2475. หน้า 601.

[16] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 273-274.

(3) พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉะบับที่ 2[17] บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 3 ...ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 นั้นเสีย และใช้บทบัญญัติต่อไปนี้แทน”

ภาค 1 ว่าด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1

“มาตรา 5 ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนต้องมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ 1. มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ (ก) ถ้าบิดาเป็นชาวต่างประเทศ จะได้แต่งงานกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือไทยจนได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมปีที่ 3 หรือได้รับราชการประจำการตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารมาแล้ว หรือได้รับราชการประจำแผนกอื่นๆ ในตำแหน่งตั้งแต่เสมียนพนักงานขึ้นไปโดยมีเงินเดือนประจำแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี (ข) ถ้าเป็นคนที่แปลงสัญชาติมาเป็นไทยต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ใน (ก) หรือได้อยู่ในราชอาณาจักรสยามเป็นเวลาติดต่อกันนับแต่เมื่อได้แปลงชาติมาแล้วไม่ต่ำกว่าสิบปี 2. มีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว 3. ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ 4. ไม่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลในขณะที่มีการเลือกตั้ง 5. ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวชในขณะมีการเลือกตั้ง 6. ไม่ถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิออกเสียง

มาตรา 7 ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลมีชื่ออยู่ในสำมะโนครัวตำบลใด ให้ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลของตำบลนั้น”

(4) พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉะบับที่ 3) พุทธศักราช 2479[18] บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 3... ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 (ฉะบับที่ 2) และให้ใช้บทบัญญัติต่อไปนี้แทน”

หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง

“มาตรา 13 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ต้องมิใช่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลในวันเลือกตั้ง ทั้งต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 14 และไม่ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 15

มาตรา 14 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ (1) สัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ผู้มีสัญชาติเป็นไทยคนใด (ก) ถ้าบิดาเป็นคนต่างประเทศซึ่งได้สมรสกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนภาษาไทยจนได้รับประกาศนียบัตรไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมปีที่สามตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ หรือได้รับราชการประจำการตามกฎหมายลักษณะเกณฑ์ทหาร

---

[17] แหล่งเดิม. หน้า 280-281.

[18] แหล่งเดิม. หน้า 290-291.

หรือเป็นข้าราชการพนักงานเทศบาล พนักงานสุขาภิบาล หรือครูโรงเรียนประชาบาล โดยมีเงินเดือนประจำมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี (ข) ถ้าเป็นบุคคลแปลงสัญชาติเป็นไทย ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอันกำหนดไว้ใน (ก) หรือได้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรติดต่อกันนับแต่เมื่อแปลงชาติเดิมมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันแรกแห่งระยะเวลาซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 15 ผู้ขาดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ (1) บุคคลวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) บุคคลหูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช (4) ผู้อยู่ในระหว่างถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง"

3.1.1.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489[19] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

"มาตรา 12 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

มาตรา 15 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 16 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ"

หมวด 3 อำนาจนิติบัญญัติ ส่วนที่ 3 ว่าด้วยสภาผู้แทน

"มาตรา 29 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสมาชิกสภาผู้แทน วรรคสอง สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ วรรคสาม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา 30 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน"

---

[19] แหล่งเดิม. หน้า 31-32.

กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา ได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้ไปพลางก่อน พ.ศ. 2490 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2490 บัญญัติให้นำพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉะบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 ทุกมาตรามาใช้บังคับ ยกเว้น มาตรา 17 (1) ตัวอย่างเช่น

“มาตรา 13 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ต้องมิใช่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลในวันเลือกตั้ง ทั้งต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 14 และไม่ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 15

มาตรา 14 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ (1) สัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ผู้มีสัญชาติเป็นไทยคนใด (ก) ถ้าบิดาเป็นคนต่างประเทศซึ่งได้สมรสกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนภาษาไทยจนได้รับประกาศนียบัตรไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมปีที่สามตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ หรือได้รับราชการประจำการตามกฎหมายลักษณะเกณฑ์ทหาร หรือเป็นข้าราชการพนักงานเทศบาล พนักงานสุขาภิบาล หรือครูโรงเรียนประชาบาล โดยมีเงินเดือนประจำมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี (ข) ถ้าเป็นบุคคลแปลงสัญชาติเป็นไทย ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอันกำหนดไว้ใน (ก) หรือได้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรติดต่อกันนับแต่เมื่อแปลงชาติเดิมมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันแรกแห่งระยะเวลาซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 15 ผู้ขาดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ (1) บุคคลวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) บุคคลหูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช (4) ผู้อยู่ในระหว่างถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง”

3.1.1.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490[20] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

“มาตรา 21 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา 22 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 23 บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งตัวบทกฎหมาย

---

[20] แหล่งเดิม. หน้า 47.

มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 25 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการทางเสียภาษีและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งต้องมีการศึกษาและการอาชีพ"

หมวด 4 ว่าด้วยอำนาจนิติบัญญัติ

"มาตรา 37 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน วรรคสองสมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ วรรคสาม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีเลือกตั้งออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา 38 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีเชื้อชาติเป็นไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี"

การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ การเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2491 ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 7,176,891 ผู้มาใช้สิทธิ 2,117,464 คิดเป็นร้อยละ 29.05 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด[21]

กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา ได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง[22]

3.1.1.5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย รับรองสิทธิเสรีภาพเพิ่มขึ้นจากฉบับก่อนๆ หลายประการ ได้แก่ สิทธิอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน สิทธิเสมอกันในกฎหมาย เสรีภาพในการถือศาสนาและปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา สิทธิการขอประกันตัว สิทธิผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุกในการได้รับการเยี่ยม เสรีภาพในร่างกาย สิทธิที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน เสรีภาพในเคหสถาน สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการพูด การเขียนการพิมพ์และการโฆษณา เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินการในทางการเมืองโดยวิถีทางประชาธิปไตย เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่น สิทธิเสมอภาคในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักรและในการประกอบอาชีพ สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไข

---

[21] นคร พจนวรพงษ์ และอุกฤษ พจนวรพงษ์. (2542). **ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย.** หน้า 18.

[22] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 304-306.

และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิในครอบครัว สิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดเพื่อการกระทำของเจ้าพนักงาน เป็นต้น[23]

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

“มาตรา 50 ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม”

หมวด 6 ว่าด้วยอำนาจนิติบัญญัติ ส่วนที่ 3 สภาผู้แทน

“มาตรา 86 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนตามเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 87 วรรคสอง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับและวิธีรวมเขตต์จังหวัด

มาตรา 89 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ (1) มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนอีกด้วย (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

มาตรา 90 บุคคลผู้มีลักษณะดั่งต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (1) บุคคลวิกลจริต หรือจิตต์ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) คนหูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) ภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช (4) ผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (5) ผู้อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา”[24]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ไว้อย่างกว้างขวางยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิของบุคคลในการฟ้องหน่วยราชการ เป็นต้น เนื่องจากมีการร่างขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกับการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จึงได้รับเอาหลักสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติลงไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย[25] แต่ในหมวด 3 ที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย กลับไม่มีการกล่าวถึงสิทธิทางการเมืองหรือสิทธิเลือกตั้งไว้โดยเฉพาะเจาะจง และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่

---

[23] แหล่งเดิม. หน้า 67-71.

[24] แหล่งเดิม. หน้า 76-77.

[25] แหล่งเดิม. หน้า 653.

บัญญัติชัดเจนให้ผู้ต้องคุมขังเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง นับเป็นจุดเริ่มต้นในการบัญญัติคุณสมบัติต้องห้ามของผู้เลือกตั้งไว้ในรัฐธรรมนูญ

นายหยุด แสงอุทัย สภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้น อธิบายว่า ความในมาตรา 50 บัญญัติให้การเลือกตั้งเป็นสิทธิและผู้ไปใช้สิทธิต้องกระทำโดยสุจริต สภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่าไม่ควรบังคับให้บุคคลใช้สิทธิเลือกตั้งหรือใช้สิทธิออกเสียงประชามติ เพราะอาจมีผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ผู้เลือกตั้งไม่พอใจ เมื่อบุคคลไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจึงไม่มีบทลงโทษ แต่เมื่อมองถึงประโยชน์ส่วนรวมไม่มองประโยชน์เอกชนหรือส่วนตัวคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะแล้ว แม้รัฐธรรมนูญไม่บังคับให้บุคคลใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เมื่อมีบุคคลใช้สิทธิในการเลือกตั้งหรือสิทธิออกเสียงประชามติแล้ว รัฐธรรมนูญต้องการให้บุคคลใช้สิทธิของตนโดยมองถึงประโยชน์ส่วนรวม และใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริต[26]

ความในมาตรา 90 บุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ไม่ได้ระบุถึงคนตาบอดด้วย เป็นการเขียนตามรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ในขณะนั้นประเทศไทยมีโรงเรียนสอนคนตาบอดจำนวนไม่มาก การเขียนรัฐธรรมนูญมาตรานี้โดยไม่ระบุคนตาบอดลงไป มีความมุ่งหมายเพื่อจะให้รัฐธรรมนูญรองรับกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อโรงเรียนคนตาบอดมีจำนวนมากขึ้นแล้ว[27]

กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา ได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494

“มาตรา 14 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือ (1) มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ผู้มีสัญชาติเป็นไทยคนใด (ก) ถ้าบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนภาษาจนได้รับประกาศนียบัตรไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมปีที่ 6 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือได้รับราชการตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร หรือเป็นข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานสุขาภิบาล หรือครูโรงเรียนประชาบาล โดยมีเงินเดือนประจำมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี (ข) ถ้าเป็นบุคคลผู้ได้สัญชาติโดยการแปลงชาติ ต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอันกำหนดไว้ใน (ก) และได้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรติดต่อกันนับแต่ได้แปลงชาติมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันแรกแห่งระยะเวลาซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งในพระราชกฤษฎีกา”

3.1.1.6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495[28] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย ไม่มีบทบัญญัติโดยตรงเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองหรือสิทธิเลือกตั้ง

---

[26] รายงานการประชุมรัฐสภา ครั้งที่ 16/2492. หน้า 322.

[27] รายงานการประชุมรัฐสภา ครั้งที่ 19/2492. หน้า 433, 440.

[28] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 102.

หมวด 4 สภาผู้แทนราษฎร

“มาตรา 45 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น

มาตรา 46 คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร”

กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา ได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499[29]

หมวด 2 สิทธิเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง

“มาตรา 16 ผู้เลือกตั้งต้องมิใช่เป็นผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลในวันเลือกตั้ง ทั้งต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 17 และไม่ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 18

มาตรา 17 คุณสมบัติผู้เลือกตั้งคือ (1) มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่ผู้มีสัญชาติคนใด (ก) ถ้าบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมปีที่หก ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และต้องมีคุณสมบัติดั่งต่อไปนี้ด้วยคือ 1. ได้รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร 2. เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานสุขาภิบาล หรือครูประชาบาล โดยมีเงินเดือนประจำมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี หรือ 3. เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทน สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล กรรมการสุขาภิบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบล (ข) ถ้าเป็นบุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ ต้องมีคุณสมบัติดั่งกำหนดไว้ใน (ก) และได้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรติดต่อกันนับแต่ได้แปลงชาติมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง

มาตรา 18 ผู้ขาดคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง คือ (1) บุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) บุคคลหูหนวกทั้งสองข้างและเป็นใบ้ ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือไทยได้ หรือตาบอดทั้งสองข้าง (3) ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช หรือ (4) ผู้อยู่ในระหว่างถูกศาลพิพากษาให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง”

3.1.1.7 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511[30]

รัฐธรรมนูญของไทยฉบับแรกที่บัญญัติให้การออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งต้องกระทำโดยตรงและเป็นความลับ โดยบัญญัติไว้ดังนี้

---

[29] แหล่งเดิม. หน้า 316-317.

[30] แหล่งเดิม. หน้า 133, 137-138.

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

“มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองโดยวิถีทางประชาธิปไตย และไม่ขัดต่อระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญนี้ วรรคสอง การจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง”

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

“มาตรา 49 ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม”

หมวด 6 อำนาจนิติบัญญัติ ส่วนที่ 3 สภาผู้แทน

“มาตรา 82 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง มีจำนวนตามเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 83 วรรคสอง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ และให้ถือเขตจังหวัดเป็นเกณฑ์ วรรคสาม การเลือกตั้งจะใช้วิธีรวมเขตหรือแบ่งเขตให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 84 บุคคลผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 85 และไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา 86 ย่อมมีสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา 85 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนอีกด้วย (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง (3) คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 86 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) หูหนวกและเป็นใบ้ ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช (4) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (5) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา”

3.1.1.8 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517[31] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

“มาตรา 29 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง วรรคสอง การใช้สิทธิเลือกตั้ง สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”

---

[31] แหล่งเดิม. หน้า 168, 173, 180-181.

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

“มาตรา 58 ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต”

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 3 สภาผู้แทนราษฎร

“มาตรา 114 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ...

มาตรา 115 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (1) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง

มาตรา 116 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) หูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) ภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช (4) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (5) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา”

ในมาตรา 58 ที่บัญญัติให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตนั้น เป็นถ้อยคำตามรัฐธรรมนูญฉบับเดิม มีถ้อยคำในลักษณะบังคับเอากับจิตใจคนซึ่งไม่อาจควบคุมตรวจสอบได้ในความเป็นจริง แต่รัฐธรรมนูญเขียนไว้เป็นแนวทางให้บุคคลที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติกระทำการโดยสุจริต คือให้นึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน[32]

3.1.1.9 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521[33] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

“มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง วรรคสอง สิทธิทางการเมืองให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 3 สภาผู้แทนราษฎร

“มาตรา 91 วรรคสอง การเลือกตั้งให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

มาตรา 92 บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการ

---

[32] รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 13/2517. หน้า 163, 169.

[33] โภคิน พลกุล ก เล่มเดิม. หน้า 225, 235.

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง และ (3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง

มาตรา 93 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) หูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ (3) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช (4) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (5) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา"

นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล (กรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ) แสดงความเห็นเกี่ยวกับการบัญญัติรายละเอียดเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติผู้เลือกตั้ง และวิธีการเลือกตั้ง ว่าเป็นรายละเอียดซึ่งต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ควรนำไปบัญญัติในกฎหมายเลือกตั้ง ยกตัวอย่างเช่น คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งควรอายุ 20 หรือ 18 ปี การเลือกตั้งควรใช้แบบแบ่งเขตหรือรวมเขต ควรเป็นเรื่องที่สภาผู้แทนราษฎรจะได้พิจารณาถึงความเหมาะสมในภายหน้า การที่สภาร่างรัฐธรรมนูญฉกฉวยนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเสียเอง จะทำให้แก้ไขลำบาก หากบัญญัติในกฎหมายลูกบท เมื่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนเห็นว่าควรเปลี่ยนแปลงอย่างไร ก็สามารถทำได้[34] ก่อนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ประเทศไทยไม่ได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญเลย เราเขียนแต่เพียงว่าการเลือกตั้งนั้นให้เป็นไปโดยตรงและลับ ส่วนวิธีการเลือกตั้งนั้นให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ประเทศประชาธิปไตยทั่วโลกใช้กัน แต่ของประเทศไทยนั้นเริ่มมาผิดแปลกไปในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 คือ ฉบับพุทธศักราช 2492[35]

ความในมาตรา 93 อนุมาตรา 4 มีการเพิ่มคำว่า "หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย" เนื่องจากผู้ร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่ามีคำสั่งหลายประการที่ชอบด้วยกฎหมายนอกจากของศาล เช่น พนักงานสอบสวนสั่งขังระหว่างพิจารณา หรือจับมาขังไว้ก่อนโดยไม่มีหมายของศาล หากไม่บัญญัติไว้เช่นนี้ เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งแล้วผู้ต้องขังต้องการไปเลือกตั้งก็จะเกิดความยุ่งยากต้องให้เจ้าหน้าที่คุมตัวไปที่หน่วยเลือกตั้งจำนวนมาก เจ้าหน้าที่จัดไปคุมคนใช้สิทธิก็ไม่มี จึงเขียนเสียให้ครอบคลุมไปถึงผู้ต้องขังในระหว่างสอบสวนและระหว่างพิจารณาคดีด้วย[36]

จากประสบการณ์การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2517 มีคนไทยในต่างประเทศจำนวนมากร้องเรียนมาที่สำนักนายกรัฐมนตรี เพราะต้องการเลือกตั้ง กรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญชี้แจงว่า การเลือกตั้งของประเทศไทยถือหลักสากลคือการเลือกตั้งโดยตรงและลับ ผู้เลือกตั้งต้องมาเลือกตั้งตามหน่วยเลือกตั้งและต้องมีรายชื่อตามบัญชี ประเทศไทยยังไม่มีระบบเลือกตั้งโดยวิธีส่งทางไปรษณีย์

---

[34] รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 34/2521. หน้า 212-214.

[35] รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 68/2521. หน้า 259.

[36] รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 72/2521. หน้า 477.

เหมือนอย่างในต่างประเทศ ในครั้งนั้น นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล เสนอแนะว่า หากประเทศไทยอยากจะขยายสิทธิเลือกตั้งให้แก่คนไทยที่อยู่ในต่างประเทศแล้วมีทางทำได้ คือหน่วยเลือกตั้งอาจจะอยู่ที่สถานฑูตหรือสถานกงสุล ซึ่งประเทศอื่นๆ ก็ใช้สถานฑูตของเขาเป็นหน่วยที่รับการออกเสียงเลือกตั้งของคนชาติเขาที่ไปอยู่ในต่างประเทศ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าประเทศไทยไม่จัดการเลือกตั้งให้มากกว่า ไม่ใช่อยู่ที่ทำไม่ได้[37]

3.1.1.10 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534[38] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

"มาตรา 26 บุคคลย่อมมีสิทธิทางการเมือง วรรคสอง การใช้สิทธิทางการเมือง ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

"มาตรา 51 บุคคลมีหน้าที่ที่จะใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยสุจริต"

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 2 สภาผู้แทนราษฎร

"มาตรา 102 ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขต ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น วรรคสอง การเลือกตั้งให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

มาตรา 103 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง และ (3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง

มาตรา 104 บุคคลผู้มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช (3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (4) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา"

การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ผู้มาใช้สิทธิร้อยละ 59.28 เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 ผู้มาใช้สิทธิร้อยละ

---

[37] แหล่งเดิม. หน้า 478-479.

[38] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534. (2534, 9 ธันวาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 108 ที่, ตอนที่ 216. หน้า 12, 18, 32-33.

61.61 วันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ผู้มาใช้สิทธิร้อยละ 62.04 และวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ผู้มาใช้สิทธิร้อยละ 62.42[39]

3.1.1.11 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540[40] บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

"มาตรา 28 วรรคแรก บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 47 วรรคแรก บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้"

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

"มาตรา 68 บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง วรรคสอง บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

วรรคสาม การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ"

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 2 สภาผู้แทนราษฎร

"มาตรา 104 วรรคท้าย การเลือกตั้ง ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

มาตรา 105 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ (3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

วรรคสอง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักร ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาบัญญัติ

---

[39] นคร พจนวรพงษ์ และอุกฤษ พจนวรพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 18.

[40] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540, 11 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 114, ตอนที่ 55 ก. หน้า 14, 21-22.

มาตรา 106 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ (2) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช (3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (4) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง"

1) กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

(1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 บัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง เงื่อนไขและวิธีการของรัฐในการสนับสนุนการเลือกตั้ง การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้ง การอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้งและการเสียสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น[41]

(2) ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2542 บัญญัติรายละเอียดวิธีจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร โดยให้เอกอัครราชฑูตจัดให้มีที่เลือกตั้งกลาง ณ สถานฑูต สถานฑูตละไม่น้อยกว่าหนึ่งแห่ง หรือจัดให้มีที่เลือกตั้งกลางนอกสถานฑูต โดยคำนึงถึงความยินยอมของรัฐบาลต่างประเทศและความสะดวกในการเดินทางมาใช้สิทธิ[42]

(3) ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2543 บัญญัติรายละเอียดวิธีจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร โดยให้เอกอัครราชฑูตประกาศกำหนดที่เลือกตั้งกลาง เมื่อในประเทศนั้นมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรเกินห้าร้อยคน และอยู่ในพื้นที่สะดวกในการเดินทางมาใช้สิทธิเลือกตั้ง[43]

2) ข้อเสนอแนะในชั้นร่างรัฐธรรมนูญ

(1) การร่างรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับกฎหมายเลือกตั้ง

ศาสตราจารย์สุจิต บุญบงการ เสนอแนะในชั้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า[44] "การเขียนรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา เราเขียนในลักษณะที่ว่าสิทธิของประชาชนจะมีเท่าไร เสรีภาพของประชาชนจะมีเท่าไรขึ้นอยู่กับรัฐจะเป็นผู้ให้ อ่านแล้วเหมือนจะเขียนว่าประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพทั้งนี้โดยกฎหมาย หมายความว่าจะให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพได้มากเพียงใด ก็ขึ้นว่ากฎหมายจะให้มากน้อย

---

[41] พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541. (2541, 9 มิถุนายน). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 115, ตอนที่ 35 ก. หน้า 70.

[42] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2542. (2542, 20 กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 116, ตอนที่ 84 ก. หน้า 52-53.

[43] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2543. (2543, 16 พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 117, ตอนที่ 106 ก. หน้า 117-118.

[44] รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 4/2540. หน้า 38-39.

เพียงใด จึงมีการเขียนข้อจำกัดไว้ตามกฎหมายตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เองผมคิดว่าทางที่ดีน่าจะเขียนให้ชัดเจนว่าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอยู่แล้ว และรัฐธรรมนูญนั้นมีไว้เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐมากกว่าที่จะตีกรอบสิทธิของประชาชน เพื่อชี้ให้เห็นว่ารัฐจะต้องทำอะไรได้บ้างทำไม่ได้บ้างในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผมว่าถ้าพยายามเน้นตรงนี้ เราจะเห็นภาพพจน์ของประชาชนมีสิทธิเสรีภาพชัดเจนมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็จะมีความชัดเจนมากขึ้นว่ารัฐจะทำอะไรได้บ้าง จะทำอะไรไม่ได้บ้าง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน"

ศาสตราจารย์อมร รักษาสัตย์ ได้กล่าวถึงการเขียนรัฐธรรมนูญของไทยว่า[45] "เขียนอย่างยืดยาวเยิ่นเย้อ รัฐธรรมนูญควรจะต้องสั้นและก็ควรจะเขียนเฉพาะหลักการใหญ่ๆ ในมาตรา 104 กำหนดคุณสมบัติมากมาย พอถึงมาตรา 106 บอกว่าบุคคลเหล่านี้ต้องห้าม พอถึงมาตรา 109 ก็บัญญัติห้ามอีก อ่านแล้วมันไม่ค่อยจะต่างกันเท่าไรเพราะมันเกี่ยวกับคุณสมบัติ เฉพาะตำแหน่งหนึ่งกินหน้ากระดาษไปสองหน้ากระดาษ ทำไมเราไม่ใช้ตามวิธีการที่ว่าเขียนเฉพาะสิ่งที่สำคัญจริงๆ ลงไป แล้วนอกจากนั้นให้ไปอยู่ในกฎหมายลูกบท ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาบอกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีอายุเกิน 25 ปีขึ้นไป วุฒิสมาชิกมีอายุเกิน 35 ปีขึ้นไป ประธานาธิบดีต้องเป็นคนที่เกิดในอเมริกาเท่านั้นเอง... รัฐธรรมนูญเยอรมันมาตรา 38 (2) เขียนแค่ว่าใครก็ตามที่มีอายุ 18 ปีมีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้นเอง นอกนั้นไปอยู่ในกฎหมายรายละเอียด เรื่องนี้เราเขียนฟุ่มเฟือยเยิ่นเย้อเกินทุกเรื่องเลย แล้วเราก็ต้องมานั่งวิจารณ์กันอยู่อย่างนี้ เราควรมีรัฐธรรมนูญที่ดีและสั้นที่สุด แนวโน้มของทัศนะของชาวโลก เขามองว่าฐานของความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิออกเสียงเป็นฐานสำคัญ เกือบทุกประเทศจึงเขียนรัฐธรรมมนูญในลักษณะที่ว่า ผู้มีสิทธิสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภานั้น คือผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จะเพิ่มเติมในเรื่องอายุก็กำหนดลงไป จะเป็นอย่างนี้เกือบทั้งสิ้น ประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อิตาลี เยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรเลีย กัมพูชา เนเธอร์แลนด์ เขาจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง แล้วกำหนดแถมอายุไว้อีกหน่อย เมื่อศึกษาดูแล้วจะเห็นว่าไม่จำเป็นต้องไปกำหนดคุณวุฒิเอาไว้มากๆ เพราะประชาชนย่อมมีหูมีตา ย่อมมีดุลพินิจที่จะเลือกเอาผู้สมัครที่เขาเห็นว่าดี เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปเขียนคุณสมบัติเอาไว้ นี่คือสิทธิที่เราให้แก่พลเมืองอย่างกว้างขวาง ขอยกตัวอย่างรัฐธรรมนูญประเทศเบลเยี่ยมซึ่งบัญญัติไว้ค่อนข้างยาวแต่น่าสะกิดใจมาก เขียนไว้ว่าผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ดี วุฒิสภาก็ดี มีคุณสมบัติอย่างเดียวกัน คือเป็นคนสัญชาติเบลเยี่ยม มีและสามารถใช้สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง คือหมายความว่าเป็นพลเมืองที่ดีอายุ 21 ปีบริบูรณ์ อาศัยอยู่ในประเทศเบลเยี่ยมโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่วรรคนี้สำคัญมากครับ ห้ามกำหนดเงื่อนไข กำหนดคุณสมบัติเลือกตั้งอื่น

[45] รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19/2540. หน้า 149-150, 181-182.

ขึ้นมาอีก คือให้มันมีเงื่อนไขน้อยที่สุด เพื่อให้พลเมืองได้ใช้ดุลพินิจในการเลือกคนที่จะมาสมัครได้อย่างกว้างขวางที่สุด ส่วนของไทยทำไมเขียนยาวๆ ตั้ง 10 ข้อ 20 ข้อ รวมกันตั้ง 2 หน้า 3 หน้า"

(2) การบัญญัติให้การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่

รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ตามมาตรา 68 บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกกตั้ง และถ้าบุคคลใดไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนไปปฏิบัติหน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงกำหนดมาตรการบังคับให้เกิดผลแก่การที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะไม่ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ โดยการตัดสิทธิบางประการที่จะพึงมีสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนต้องมีหน้าที่ไปเลือกตั้งเพื่อแก้ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง โดยหวังว่าถ้าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ผู้ที่ซื้อสิทธิขายเสียงย่อมไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง สภาผู้แทนก็จะได้ผู้แทนราษฎรที่ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง[46]

(3) การอำนวยความสะดวกในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่บัญญัติให้ผู้มีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรไทยหรือผู้ที่อยู่ในราชอาณาจักรแต่อยู่นอกเขตเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง สามารถเลือกตั้งได้โดยการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรหรือเลือกตั้งนอกเขตจังหวัดที่ตนอยู่ ตามมาตรา 105 วรรคสอง การอำนวยความสะดวกและการขยายโอกาสในการเลือกตั้งให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้มากและสะดวกยิ่งขึ้นนี้ สอดคล้องกับคำเปรียบเปรยของนายเชาวนะ ไตรมาศ เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ที่ได้กล่าวไว้ว่า รัฐเสรีประชาธิปไตยนั้นเป็นเสมือนกับสนามที่ใช้ในการประลองสิทธิของประชาชนหรือรั้วที่ใช้ปิดล้อมอำนาจของผู้ปกครอง เป็นรัฐที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ได้ประโยชน์ ยิ่งประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมและได้ประโยชน์มากเท่าใด ประชาธิปไตยก็จะเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นเท่านั้น เหมือนกับกังหันวิดน้ำ ยิ่งหมุนมากและเร็วมากก็จะยิ่งวิดน้ำได้มาก ซึ่งเป็นหนทางในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดในรัฐเสรีประชาธิปไตย คือการเป็นรัฐที่สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่คนจำนวนมากที่สุด[47]

การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 มีหน่วยเลือกตั้ง 84,590 หน่วย ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 44,572,101 คน ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งร้อยละ 74.1 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด

---

[46] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสภาทั่วไป ครั้งที่ 35/2542. หน้า 195, 200.

[47] เชาวนะ ไตรมาศ. เล่มเดิม. หน้า 93.

ก) การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

หลักการของกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญที่ได้เปลี่ยนแปลงไป คือจะจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการเลือกตั้งในต่างประเทศเฉพาะกรณีมีการเลือกตั้งทั่วไป ส่วนการเลือกตั้งกรณีอื่นผู้เลือกตั้งต้องมาเลือกตั้งเอง ณ เขตเลือกตั้งที่ตนเองมีชื่อ[48] รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประสงค์ที่จะขยายสิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองให้มากขึ้น การจัดการเลือกตั้งให้คนไทยที่มีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรเป็นเจตนารมณ์ของร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ส่วนการจะไปใช้สิทธิอย่างไรนั้น คณะกรรมาธิการได้พิจารณากันแล้วว่าคงจะต้องมีเงื่อนไขบางอย่าง ไม่ใช่ว่าให้คนไปเที่ยวต่างประเทศในวันเลือกตั้งสามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งในต่างประเทศได้ เพราะฉะนั้นต้องกำหนดให้มีเงื่อนไขบางอย่าง เช่น จำเป็นต้องไปแจ้งย้ายไปอยู่ต่างประเทศ แล้วก็ไปแจ้งยังสถานฑูตหรือสถานกงสุลในต่างประเทศ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นผู้ที่ไปอยู่ในต่างประเทศแล้วจะได้ใช้สิทธิเลือกตั้งทุกคน[49]

ข) การเลือกตั้งนอกเขตจังหวัด

การแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 81/1 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543) กำหนดว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นการเลือกตั้งทั่วไป ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดอยู่ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ตนมีชื่อในทะเบียนบ้าน หรือผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งตามมาตรา 80 ผู้ใดประสงค์จะใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในจังหวัดที่ตนอยู่ ต้องมาลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งนอกเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด ซึ่งเป็นไปตามความประสงค์ที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีรายได้น้อย รายได้วันหนึ่งเพียงหนึ่งร้อยบาท ไปทำงานต่างจังหวัด ไปขายแรงงานจากภาคอีสานมาที่กรุงเทพมหานคร หรือไปปลูกเงาะที่ปักษ์ใต้ ลำไยที่ภาคตะวันออก เมื่อถึงเวลาเลือกตั้ง เขาก็อยากจะเลือกตั้ง แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การที่คณะกรรมการได้แก้ไขให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกตั้งนอกเขตพื้นที่ได้ โดยให้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ณ เขตเลือกตั้งกลาง จนกว่าจะมีการลงทะเบียนเปลี่ยนแปลงอันจะเป็นผลให้หมดสิทธิลงคะแนนในหน่วยเลือกตั้งเดิมนั้น แต่เดิมมานั้นผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ไม่ตรงกับทะเบียนบ้านจะต้องเดินทางกลับไปเลือกตั้งในพื้นที่ของตนเอง เป็นการสิ้นเปลืองเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปและกลับเป็นอย่างมาก และยิ่งถ้าหากว่าใน

---

[48] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญนิติบัญญัติ ครั้งที่ 11/2543. หน้า 212.

[49] รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19/2540. หน้า 152-153.

ต่างจังหวัดนั้น มีการเลือกตั้งหลายๆ ครั้ง ก็จะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลให้จำนวนเปอร์เซ็นต์ของผู้ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งลดลงไปอีกด้วย[50]

คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศหน่วยเลือกตั้งทั่วประเทศ 87,007 หน่วยเลือกตั้ง หนึ่งหน่วยเลือกตั้งใช้เงินงบประมาณแน่นอนประมาณเกือบ 10,000 บาท การจัดการเลือกตั้งสำหรับคนที่อยู่นอกเขตจังหวัดจะต้องมีการส่งบัตรเลือกตั้งจาก 76 จังหวัดไปให้กับ 400 เขตเลือกตั้ง ระบบที่จะทำให้ปลอดภัยและป้องกันการกระทำอันมิชอบ จะต้องเริ่มระบบตั้งแต่ตอนลงคะแนน ในกรณีนี้ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งจะได้รับบัตรเลือกตั้งเช่นเดียวกับการลงคะแนนทั่วๆ ไป ที่แตกต่างกันก็เริ่มตั้งแต่ตอนลงคะแนนจะได้รับซองจดหมาย 1 ซอง ในซองจดหมายนั้นจะตกลงกับการสื่อสารแห่งประเทศไทยที่จะเขียนรหัส 400 เขตเลือกตั้งออกมาเป็นรหัสทั้งหมด ซึ่งจำลองมาจากการเลือกตั้งในต่างประเทศ เมื่อนำบัตรเลือกตั้งใส่ซองจดหมายแล้วจะมีการเซ็นรับรองบนซองจดหมาย โดยให้คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้ลงนามรับรองอย่างน้อยสองคน เมื่อเสร็จแล้วจึงเอาไปหย่อนในหีบบัตรเลือกตั้ง เมื่อเสร็จจากการเลือกตั้งก็จะเป็นขั้นตอนที่สอง กรรมการการเลือกตั้งจะต้องมีคณะกรรมการอีกชุดหนึ่งมานับซองจดหมายให้ครบถ้วนตามจำนวนและนำส่งการสื่อสารแห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีกรรมการของการสื่อสารแห่งประเทศไทย ตลอดทั้งตัวแทนของพรรคการเมืองที่จะไปอยู่ที่นั่น ควบคุมการแยกจดหมายโดยระบบอัตโนมัติออกมาเป็น 400 เขต เสร็จแล้วก็บรรจุ การบรรจุตรงนี้จะแตกต่างกับการบรรจุธรรมดา อาจจะใส่ในโฟมแบบเดียวกับการส่งบัตรเลือกตั้ง ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2540) นำใส่ลูกกรงเหล็กและเอาพลาสติกพันมาให้สามารถจะเปิดได้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็จะนำส่งทั้งหมด 400 แห่ง เมื่อไปถึงเขตเลือกตั้งก็จะเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัยจนถึงวันนับคะแนน จึงจะมีการเบิกไปส่งให้กับกรรมการอำนวยการเลือกตั้งนับคะแนน กรรมการอำนวยการเลือกตั้งมีสิทธิเพียงแต่จะเปิดนับจำนวนซองจดหมายเท่านั้น เสร็จแล้วเอาตัวเลขจำนวนที่นับได้นั้นไปส่งพนักงานซึ่งรับบัตรเลือกตั้งทั้งหมดแบบเดียวกันนั้น จึงจะตัดซองและนับคะแนนอีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้นในพิธีการนี้เป็นที่เชื่อได้ว่าสามารถที่จะมีมาตรการควบคุมได้ในระดับหนึ่ง[51]

ค) การเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

นายประวิทย์ เจนวีระนนท์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ มีใจความว่า “ผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 106 (3) ควรเป็นกรณีคดีถึงที่สุดแล้วเท่านั้น เพราะรัฐธรรมนูญมาตรา 32 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่มีความผิด

[50] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญนิติบัญญัติ ครั้งที่ 11/2543. หน้า 34, 172 และ 188.

[51] รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญนิติบัญญัติ ครั้งที่ 20/2543. หน้า 32-33.

จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้น ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังแต่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผิดจริงหรือไม่ ควรมีสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ"

นายสมเกียรติ อ่อนวิมล เสนอแนะว่าบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ควรจะได้มีสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจจะให้เขาออกมาใช้สิทธิหย่อนบัตรเลือกตั้งที่หน้าเรือนจำ หรือจะหย่อนภายในอาคารเรือนจำก็ทำได้[52]

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้อธิบายถึงเหตุผลในการยกร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 และความจำเป็นในการคงข้อความดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ ใจความว่า "มีความจำเป็นในการกำหนดห้ามผู้ต้องคุมขังโดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายใช้สิทธิเลือกตั้ง ปัญหาแรกเกิดจากทางปฏิบัติ คนที่มีชื่ออยู่ในเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง ไปถูกคุมขังในเขตเลือกตั้งอื่น ถ้าคนเหล่านี้มีสิทธิเลือกตั้งจะจัดระบบกันอย่างไร ประการที่สอง ปัจจุบันมีผู้ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีประมาณร้อยละ 30-40 ของผู้ถูกคุมขังและผู้ที่อยู่เรือนจำ เคยมีผู้เสนอว่าถ้าจะให้บุคคลเหล่านี้ลงคะแนน ก็น่าจะทำได้ทำนองเดียวกันกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตที่ตนเองมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน แต่มีผู้เป็นห่วงว่าบุคคลเหล่านี้อยู่ในความควบคุมของบุคคลอื่น ก็เกรงกลัวว่าจะไม่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยสุจริต นี่เป็นเหตุผลตอนที่ยกร่างขึ้นมา และยังคงหลักการตรงนี้ไว้ตามรัฐธรรมนูญฉบับเดิมๆ"[53]

3.1.2 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน

3.1.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

"มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 65 วรรคแรก บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้"

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

"มาตรา 72 บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

---

[52] รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 19/2540. หน้า 160.

[53] รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการการพิจารณาสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช.... ครั้งที่ 15/2540 ของสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 8/6-8/8.

วรรคสอง บุคคลซึ่งไปใช้สิทธิหรือไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิได้ ย่อมได้รับสิทธิหรือเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

วรรคสาม การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ"

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 2 สภาผู้แทนราษฎร

"มาตรา 93 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสามร้อยเจ็ดสิบห้าคน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวนหนึ่งร้อยยี่สิบห้าคน

วรรคสอง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ โดยให้ใช้บัตรเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบละหนึ่งใบ

วรรคสาม หลักเกณฑ์และวิธีการการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา...

มาตรา 99 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ

(3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

วรรคสอง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา 100 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

(1) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(2) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

(4) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ"

หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 3 วุฒิสภา

“มาตรา 111 วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนรวมหนึ่งร้อยห้าสิบคน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และมาจากการสรรหาเท่ากับจำนวนรวมข้างต้นหักด้วยจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง...

มาตรา 112 การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในแต่ละจังหวัด ให้ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งและให้มีสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดละหนึ่งคน โดยให้ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้หนึ่งเสียงและให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ... วรรคสาม หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา”

เจตนารมณ์ของมาตรา 72 ที่บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น เนื่องมาจากต้องการให้ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทนของตนเข้าสู่ระบบการปกครอง เมื่อกำหนดให้บุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง รัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกและจัดให้บุคคลสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยง่าย การที่บุคคลไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร ย่อมเสียสิทธิบางประการตามที่กฎหมายกำหนดแล้วแต่กรณี ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้งย่อมได้สิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ควบคู่ไปกับการตัดสิทธิของผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงทางหนึ่ง[54]

เจตนารมณ์ของมาตรา 99 คือการกำหนดเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ มีการบัญญัติไว้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 โดยกำหนดคุณสมบัติไว้สองด้าน คือด้านสัญชาติและด้านอายุ ส่วนการกำหนดให้ต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นครั้งแรก ส่วนการแก้ไขคุณสมบัติด้านอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จากเดิมที่กำหนดให้ต้องมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 25540 เป็นต้องมีอายุสิบแปดปีบริบูรณ์[55]

เจตนารมณ์ของมาตรา 100 คือการกำหนดลักษณะของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่เรียงลำดับ

---

[54] สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ข (2550). **เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.** หน้า 65.

[55] แหล่งเดิม. หน้า 99.

อนุมาตราใหม่ หลักการนี้มีบัญญัติไว้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492[56]

3.1.2.2 กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 23 บัญญัติว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 32 บัญญัติเรื่องการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง[57] นอกจากนี้ ยังบัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดวิธีจัดการเลือกตั้ง การกำหนดหน่วยเลือกตั้งให้คำนึงถึงความสะดวกในการเดินทางมาใช้สิทธิ ถือเกณฑ์จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งหน่วยละแปดร้อยคนเป็นประมาณ เว้นแต่เห็นว่าจะเป็นการไม่สะดวกหรือไม่ปลอดภัยในการไปลงคะแนน สามารถกำหนดจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากกว่าแปดร้อยคน หรือจะกำหนดหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นโดยให้มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าแปดร้อยคนก็ได้[58]

2) ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 บัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดวิธีจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การกำหนดหน่วยเลือกตั้งให้คำนึงถึงความสะดวกในการเดินทางมาใช้สิทธิของราษฎร และให้ถือเกณฑ์จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งหน่วยละแปดร้อยคนเป็นประมาณ เว้นแต่เห็นว่าไม่เป็นการสะดวกหรือไม่ปลอดภัยในการไปลงคะแนน สามารถกำหนดจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากกว่าแปดร้อยคน หรือจะกำหนดหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นโดยให้มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าแปดร้อยคนก็ได้[59]

3) ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 บัญญัติรายละเอียดวิธีจัดการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และให้นำหลักเกณฑ์การกำหนดหน่วยเลือกตั้งของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาใช้กับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยอนุโลม[60]

4) ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 บัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดวิธีจัดการ

---

[56] แหล่งเดิม. หน้า 100.

[57] พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550. เล่มเดิม. หน้า 78, 82.

[58] แหล่งเดิม. หน้า 74.

[59] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 128, ตอนที่ 37 ก. หน้า 5-6.

[60] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งวุฒิสภา พ.ศ. 2550. (2551, 4 มกราคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 125, ตอนที่ 2 ก. หน้า 3.

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร โดยให้เอกอัครราชฑูตจัดให้มีการเลือกตั้งเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแจ้งความประสงค์ขอใช้สิทธิ โดยอาจกำหนดให้มีสถานที่เลือกตั้งหรือให้มีการออกเสียงลงคะแนนทางไปรษณีย์หรือโดยวิธีอื่นก็ได้ ทั้งนี้พิจารณาตามความเหมาะสม ภายใต้หลักเกณฑ์และความยินยอมของรัฐบาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง[61]

5) คู่มือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2554[62] มีเนื้อหาเกี่ยวกับ

(1) อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

(2) หลักเกณฑ์และวิธีการแจ้งความประสงค์ขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

(3) การกำหนดวัน เวลา สถานที่ และวิธีการลงคะแนนเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

(4) การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

(5) เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้ง

(6) การดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารการเลือกตั้งที่ผ่านการลงคะแนนเลือกตั้งมาถึงสถานเอกอัครราชฑูต

(7) การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

(8) การจัดการลงคะแนนเลือกตั้งทางไปรษณีย์

(9) การลงคะแนนเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรโดยวิธีอื่น

(10) การเก็บรักษาเอกสารหลักฐาน

3.1.3 สถิติการเลือกตั้งในประเทศไทย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้อำนวยความสะดวกและขยายโอกาสในการใช้สิทธิเลือกตั้งให้แก่ประชาชนจำนวนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง การจัดการเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด และการจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

---

[61] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2550. (2550, 24 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 124, ตอนที่ 73 ก. หน้า 13, 15.

[62] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2554). **คู่มือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2554.** หน้า สารบัญ.

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2548 พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2554

รายการข้อมูล	**พ.ศ. 2548**	**พ.ศ. 2550**	**พ.ศ. 2554**
1. วันเลือกตั้ง	6 ก.พ. 48	23 ธ.ค. 50	3 ก.ค. 54
2. วันสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ	7-9 ม.ค. 48	7-11 พ.ย. 50	19-23 พ.ค. 54
3. วันสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง	10-14 ม.ค. 48	12-16 พ.ย. 50	24-28 พ.ค. 54
4. วันลงคะแนนนอกราชอาณาจักร	18-30 ม.ค. 48	3-16 ธ.ค. 50	12-26 มิ.ย. 54
5. วันลงคะแนนล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	29-30 ม.ค. 48	15-16 ธ.ค. 50	26 มิ.ย. 54
6. วันลงคะแนนล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง	29-30 ม.ค. 48	15-16 ธ.ค. 50	26 มิ.ย. 54
7. จำนวนส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ จำนวนส.ส.แบ่งเขตเลือกตั้ง	100 คน 400 คน	80 คน 400 คน	125 คน 375 คน
8. ที่เลือกตั้งกลางนอกราชอาณาจักร	83 แห่ง	90 แห่ง	91 แห่ง
9. ที่เลือกตั้งกลางนอกเขตจังหวัด	125 แห่ง	144 แห่ง	154 แห่ง
10. ที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้ง	413 แห่ง	927 แห่ง	403 แห่ง
11. จำนวนเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง	400 เขต	157 เขต	375 เขต
12. จำนวนหน่วยเลือกตั้ง	84,590 หน่วย	88,500 หน่วย	90,860 หน่วย
13. จำนวนราษฎร จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	63,079,765 คน 44,572,101 คน	62,828,706 คน 44,002,593 คน	63,878,267 คน 46,987,281 คน

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

รายการข้อมูล	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2554
15. การใช้สิทธิเลือกตั้ง			
15.1 -ผู้ลงทะเบียนเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร	104,136 คน	80,161 คน	146,662 คน
- ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร	41,882 คน	58,807 คน	-
15.2 -ผู้ลงทะเบียนเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	348,739 คน	2,095,410 คน	2,647,019 คน
-ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	143,153 คน	1,831,351 คน	-
15.3 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง	529,319 คน	1,124,065 คน	-
15.4 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ	32,341,330 คน	32,792,246 คน	35,203,107 คน
15.5 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง	32,337,611 คน	32,775,868 คน	35,119,885 คน
16. จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง : หน่วยเลือกตั้ง	526 คน	497 คน	517 คน
จำนวนผู้เลือกตั้งนอกราชอาณาจักร : หน่วยเลือกตั้ง	1,254 คน	890 คน	1,611 คน
จำนวนผู้เลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด : หน่วยเลือกตั้ง	2,789 คน	14,551 คน	17,188 คน
จำนวนผู้เลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง : หน่วยเลือกตั้ง	1,281 คน	1,212 คน	-

ที่มา: สถิติเปรียบเทียบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ตารางที่ 3.2 ข้อมูลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2551

รายการข้อมูล	**พ.ศ. 2551**
1.วันเลือกตั้ง	2 มี.ค. 51
2.วันลงคะแนนนอกราชอาณาจักร	11-24 ก.พ. 51
3.วันลงคะแนนล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	23-24 ก.พ. 51
4.วันลงคะแนนล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง	23-24 ก.พ. 51
5.จำนวนส.ว.	76 คน
6.ที่เลือกตั้งกลางนอกราชอาณาจักร	90 แห่ง
7.ที่เลือกตั้งกลางนอกเขตจังหวัด	145 แห่ง
8.ที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้ง	929 แห่ง
9.จำนวนหน่วยเลือกตั้ง	-
10.จำนวนราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	44,911,254 คน
11.การใช้สิทธิเลือกตั้ง	
11.1 ผู้ลงทะเบียนเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร	90,205 คน
ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร	43,373 คน
11.2 ผู้ลงทะเบียนเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	2,090,319 คน
ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด	549,731 คน
11.3 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง	675,141 คน
11.4 ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งทั่วไป	24,981,247 คน
12. จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง : หน่วยเลือกตั้ง	-
จำนวนผู้เลือกตั้งนอกราชอาณาจักร : หน่วยเลือกตั้ง	481 คน
จำนวนผู้เลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด : หน่วยเลือกตั้ง	3,791 คน
จำนวนผู้เลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง : หน่วยเลือกตั้ง	726 คน

ที่มา: สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งส.ว. 2551 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้รัฐสภาเป็นระบบสองสภาหรือสภาคู่ ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 500 คน และวุฒิสภาจำนวน 200 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน โดยใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครในเขตเลือกตั้งนั้นได้ 1 คน จังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสภาได้มากกว่า 1 คน ให้ผู้สมัครที่ได้คะแนนสูงสุดเรียงตามลำดับจนครบจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่พึงมีในจังหวัดนั้นเป็นสมาชิกวุฒิสภา[63]

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งที่สอง เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2551 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีที่มา 2 ทาง คือมาจากการเลือกตั้งจังหวัดละ 1 คนจำนวน 76 คน และมาจากการสรรหาจำนวน 74 คน รวมทั้งสิ้น 150 คน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถลงคะแนนล่วงหน้าได้ ณ ที่ทำการเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร และ ณ ที่เลือกตั้งกลางของอำเภอของจังหวัดต่างๆ ในวันเสาร์ที่ 23 หรือวันอาทิตย์ที่ 24 กุมภาพันธ์ 2551 ก่อนวันเลือกตั้งทั่วไป

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 กำหนดให้การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรต้องกระทำเสร็จสิ้นก่อนการเลือกตั้งในประเทศไม่น้อยกว่า 6 วัน คณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 11 - 24 กุมภาพันธ์ 2551 โดยให้กรมการปกครองเปิดระบบการออนไลน์เพื่อให้สถานเอกอัครราชทูตหรือสถานกงสุลใหญ่ทั้ง 90 แห่ง ใน 65 ประเทศ ทำการลงทะเบียนออนไลน์สำหรับผู้แจ้งขอใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 10 - 31 มกราคม 2551 ปรากฏว่ามีผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิ ณ วันที่ 21 มกราคม 2551 จำนวน 81,970 คน (ผู้ขอใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักรเฉลี่ย 910 คน ต่อหนึ่งที่เลือกตั้ง) เอกอัครราชทูตหรือกงสุลใหญ่มีอำนาจตามกฎหมายในการใช้ดุลพินิจว่าจะเลือกจัดการเลือกตั้งด้วยวิธีใด โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นวิธีเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้ง การเลือกตั้งทางไปรษณีย์ และการเลือกตั้งโดยวิธีอื่น ให้สถานเอกอัครราชทูตหรือสถานกงสุลใหญ่ติดประกาศให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบเกี่ยวกับวัน เวลา ที่เลือกตั้งและวิธีลงคะแนนเลือกตั้งภายในวันที่ 27 มกราคม 2551 กระทรวงการต่างประเทศได้กำหนดจัดส่งบัตรเลือกตั้งไปยังสถานเอกอัครราชทูตหรือสถานกงสุลใหญ่ทั้ง 90 แห่ง ในระหว่างวันที่ 3 - 5 กุมภาพันธ์ 2551 โดยวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2551 เป็นวันสุดท้ายที่สถานเอกอัครราชทูตหรือสถานกงสุลใหญ่ต้องจัดส่งบัตรเลือกตั้งที่ลงคะแนนแล้วมาถึง

---

[63] ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. (2543). การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2554, จาก **http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา_พ.ศ._2543**

ประเทศไทย เพื่อให้บริษัทไปรษณีย์ไทยดำเนินการคัดแยกบัตรเลือกตั้งแล้วส่งต่อไปยังหน่วยเลือกตั้งในจังหวัดต่างๆ ภายในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 เพื่อรวมกับบัตรลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาภายในประเทศในวันเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 2 มีนาคม 2551

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในครั้งที่สองนี้ มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 44.9 ล้านคนและมีประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 24.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 55.61 มีบัตรเสียประมาณ 9 แสนใบ คิดเป็นร้อยละ 3.66 และผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ประสงค์ลงคะแนนประมาณ 2.09 ล้านใบ[64]

3.1.4 การจัดการเลือกตั้งในวันเลือกตั้งทั่วไป

3.1.4.1 คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่การเลือกตั้ง

การจัดการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือ กกต. ซึ่งมี 5 คน และ กกต.จังหวัดในแต่ละจังหวัดอีกจังหวัดละ 5 คนเป็นผู้ช่วยเหลือ พนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งส่วนกลางและจังหวัดมีประมาณ 2,200 คน รวมทั้งมีคณะกรรมการการเลือกตั้งเขตทุกเขตเลือกตั้งเขตเลือกตั้งละ 5 คน เป็นผู้รับผิดชอบจัดการเลือกตั้ง อนุกรรมการระดับอำเภอ กรรมการประจำหน่วย (กปน.) ฯลฯ อีกประมาณ 1,200,000 คน ช่วยเหลือในการจัดการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศจำนวนหน่วยเลือกตั้งทั่วไป 94,000 หน่วยเลือกตั้ง แต่ละหน่วยเลือกตั้งถือเกณฑ์จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งประมาณ 800 คน เว้นแต่ในกรณีจำเป็นในเรื่องการเดินทางและความสะดวกของผู้เลือกตั้ง ในแต่ละหน่วยเลือกตั้งจะมีผู้อำนวยการประจำหน่วย 1 คน และกรรมการประจำหน่วยจำนวน 9 คน เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอีก 2 คน รวมทั้งมีอาสาสมัครขององค์กรเอกชน และตัวแทนพรรคการเมืองไม่เกินพรรคละ 1 คนเป็นสักขีพยาน[65]

3.1.4.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 99 และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 100 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

3.1.4.3 การแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้จึงต้องแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปเลือกตั้ง ตามแบบ ส.ส. 28 ท้ายระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 หรือทำเป็นหนังสือระบุชื่อ หมายเลขบัตรประชาชน และที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน พร้อมทั้งแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่

---

[64] ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. (2554). การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2551. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2554, จาก **http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา_พ.ศ._2551**

[65] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2554). เกร็ดเลือกตั้ง ส.ส.. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2554, จาก **http://www2.ect.go.th/about.php?Province=mp54&SiteMenuID=7634**

อาจไปเลือกตั้งได้ ยื่นต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ภายในเจ็ดวันก่อนวันเลือกตั้งหรือภายในเจ็ดวันนับแต่วันเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งและไม่แจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งแล้ว แต่เหตุนั้นมิใช่เหตุอันสมควร ผู้นั้นย่อมเสียสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เสียสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเสียสิทธิได้รับการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น และเสียสิทธิสมัครรับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน[66]

3.1.5 การจัดการเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศให้การเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้งมีขึ้นในวันที่ 26 มิถุนายน 2554 ที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้งมีจำนวน 403 แห่ง[67]

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าในเขตเลือกตั้ง ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ได้รับคำสั่งจากทางราชการให้ไปปฏิบัติหน้าที่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีสิทธิเลือกตั้ง หรือจะเดินทางไปนอกเขตเลือกตั้งและไม่สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งได้ และได้ยื่นคำขอลงทะเบียนใช้สิทธิก่อนวันเลือกตั้ง โดยยื่นคำขอลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งยี่สิบวันก่อนวันเลือกตั้ง ต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน พร้อมหลักฐานที่แสดงว่าไม่อาจไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในวันเลือกตั้งตามแบบคำขอ ทก.1 หรือ ทก. 1/1 แล้วแต่กรณี การยื่นคำขอลงทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะยื่นคำขอด้วยตนเองหรือทำหนังสือมอบหมายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอื่นดำเนินการแทนก็ได้ โดยชี้แจงเหตุผลความจำเป็นและแสดงหลักฐานว่าไม่อาจไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในวันเลือกตั้งได้เพราะเหตุใด พร้อมทั้งให้รับรองสำเนาเอกสารหลักฐานดังกล่าว[68]

3.1.6 การจัดการเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศให้การเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัดมีขึ้นในวันที่ 26 มิถุนายน 2554 มีจำนวนผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกเขตจังหวัดทั้งสิ้น 2,647,019 คน ที่เลือกตั้งกลางนอกเขตจังหวัด

---

[66] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. เล่มเดิม. หน้า 17.

[67] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2554). บัญชีรายชื่อสถานที่เลือกตั้งกลางในเขตเลือกตั้ง. สืบค้นเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2555, จาก

http://www2.ect.go.th/download.php?Province=mp54&SiteMenuID=7647

[68] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. เล่มเดิม. หน้า 50-51.

มีจำนวน 154 แห่ง แต่ละแห่งแบ่งย่อยเป็นหลายคูหาตามความเหมาะสมกับจำนวนผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิ[69]

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัด ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีถิ่นที่อยู่ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้งในจังหวัดอื่นนอกจังหวัดที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านครั้งสุดท้ายเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง สามารถยื่นคำขอลงทะเบียนต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นที่ตนอยู่ เพื่อขอใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในจังหวัดที่ตนอยู่ หรือในเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านติดต่อกันครั้งสุดท้ายเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

การยื่นคำขอลงทะเบียนใช้คำขอแบบ ส.ส. 42 หรือทำเป็นหนังสือระบุชื่อตัว ชื่อสกุล เลขหมายประจำตัวประชาชน เขตเลือกตั้ง และจังหวัดที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านติดต่อกันครั้งสุดท้ายเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน และแนบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือสำเนาบัตรที่มีรูปถ่ายซึ่งทางราชการออกให้และมีเลขหมายประจำตัวประชาชนพร้อมทั้งรับรองสำเนาเอกสาร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะยื่นคำขอด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์หรือทำหนังสือมอบหมายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอื่นดำเนินการแทนก็ได้ กรณีผู้มีสิทธิเลือกตั้งประสงค์ยื่นขอลงทะเบียนเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตจังหวัดเป็นกลุ่ม ก็สามารถทำได้โดยใช้แบบ ส.ส. 42/ก[70]

การยื่นคำขอลงทะเบียนเลือกตั้งนอกเขตจังหวัดต้องกระทำก่อนวันเลือกตั้งอย่างน้อยสามสิบวัน และเมื่อได้ยื่นคำขอแล้วจะหมดสิทธิลงคะแนนในหน่วยเลือกตั้งเดิมที่ตนมีสิทธิเลือกตั้งจนกว่าจะได้ยื่นคำขอลงทะเบียนเปลี่ยนแปลงต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นที่ตนอยู่ เว้นแต่เป็นการขอลงทะเบียนเนื่องจากมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง และต่อมาภายหลังได้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่อในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ให้ถือว่าเป็นการเพิกถอนการลงทะเบียนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งนอกเขตจังหวัดที่ได้กระทำไว้[71]

3.1.7 การจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักรเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2551 จำนวนที่เลือกตั้งนอกราชอาณาจักร 90 แห่ง มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร 43,373 คน เฉลี่ยผู้ใช้สิทธิ

---

[69] สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2554). จำนวนผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกเขตจังหวัด. สืบค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2554, จาก **www.khonthai.com/Election/outvote/acc/IndexAccount.php**

[70] ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554. เล่มเดิม. หน้า 53.

[71] แหล่งเดิม. หน้า 54.

เลือกตั้ง 481 คน ต่อหนึ่งที่เลือกตั้ง และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศให้การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรมีขึ้นในวันที่ 12 - 26 มิถุนายน 2554 จำนวนผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร 146,662 คน จำนวนที่เลือกตั้งนอกราชอาณาจักร 91 แห่ง เฉลี่ยผู้ลงทะเบียน 1,611 คน ต่อหนึ่งที่เลือกตั้ง[72]

[72] สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2550). สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ว. 2550. สืบค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2554, จาก **www.ect.go.th/thai/downlond51/sn50_report.pdf**

ตารางที่ 3.3 การลงทะเบียนเพื่อเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภานอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2551

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
1	กรีซ	1) กรุงเอเธนส์	138	105
	มอลตา	เขตอาณากรีซ	40	-
2	กัมพูชา	2) กรุงพนมเปญ	689	156
3	กาตาร์	3) กรุงโดฮา	2,740	520
4	เกาหลีใต้	4) กรุงโซล	1,529	322
5	คูเวต	5) คูเวต	3,299	1,344
6	เคนยา	6) กรุงไนโรบี	78	65
7	แคนาดา	7) กรุงออตตาวา	431	201
		8) นครแวนคูเวอร์	455	178
8	จอร์แดน	9) กรุงอัมมาน	140	75
9	จีน	10) กรุงปักกิ่ง	587	112
		11) นครกวางโจว	244	36
		12) นครคุนหมิง	247	56
		13) นครเซี่ยงไฮ้	358	122
		14) นครซีอาน	11	8
		15) นครเฉิงตู	84	24
		16) นครหนานหนิง	111	67
		17) เมืองเซี่ยเหมิน	191	28
		18) เมืองฮ่องกง	4,197	1,672
10	ชิลี	19) กรุงซันติอาโก	27	8
11	เช็ก	20) กรุงปราก	256	201
12	ซาอุดีอาระเบีย	21) เมืองเจดดาห์	3950	588
		22) กรุงริยาด	823	382
13	เซเนกัล	23) กรุงดาการ์	19	14

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
14	ญี่ปุ่น	24) กรุงโตเกียว 25) นครโอซากา	2,067 638	1,241 280
15	เดนมาร์ก	26) กรุงโคเปนเฮเกน	489	337
16	ตุรกี	27) กรุงอังการา	239	123
17	สาธารณรัฐประชาธิป-ไตยติมอร์ตะวันออก	28) กรุงดิลี	88	53
18	ไต้หวัน	29) สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย ไทเป	3,966	2,044
19	นอร์เวย์	30) กรุงออสโล	359	225
20	นิวซีแลนด์	31) กรุงเวลลิงตัน	492	167
21	เนเธอร์แลนด์	32) กรุงเฮก	519	386
22	เนปาล	33) กรุงกาฐมาณฑุ	30	24
23	ไนจีเรีย	34) กรุงอาบูจา	51	30
24	บราซิล	35) กรุงบราซิเลีย	21	9
25	บรูไน	36) บันดาร์เสรีเบกาวัน	2,449	655
26	บาห์เรน	37) กรุงมานามา	958	172
27	บังคลาเทศ	38) กรุงธากา	123	71
28	เบลเยียม	39) กรุงบรัสเซลส์	807	277
29	ปากีสถาน	40) กรุงอิสลามาบัด 41) เมืองการาจี	190 130	122 88
30	เปรู	42) กรุงลิมา	8	7
31	โปรตุเกส	43) กรุงลิสบอน	109	92
32	โปแลนด์	44) กรุงวอร์ซอ	88	72
33	ฝรั่งเศส	45) กรุงปารีส	1,672	967
34	พม่า	46) กรุงย่างกุ้ง	197	109

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
35	ฟิลิปปินส์	47) กรุงมะนิลา	157	121
	ปาเลา	เขตอาณาฟิลิปปินส์	1	-
36	ฟินแลนด์	48) กรุงเฮลซิงกิ	368	211
37	มาดากัสการ์	49) กรุงอันตานานาริโว	108	59
38	มาเลเซีย	50) กรุงกัวลาลัมเปอร์	2,167	926
		51) เมืองโกตาบารู	220	155
		52) เมืองปีนัง	477	171
39	เม็กซิโก	53) กรุงเม็กซิโก	33	28
40	โมร็อกโก	54) กรุงราบัต	139	116
41	เยอรมัน	55) กรุงเบอร์ลิน	2,348	1,487
		56) นครแฟรงก์เฟิร์ต	4,408	3,581
42	รัสเซีย	57) กรุงมอสโก	411	428
	คาซัคสถาน	เขตอาณารัสเซีย	179	-
43	โรมาเนีย	58) กรุงบูคาเรสต์	25	13
44	ลาว	59) กรุงเวียงจันทน์	1,499	713
		60) สะหวันนะเขต	777	362
45	เวียดนาม	61) กรุงฮานอย	150	96
		62) นครโฮจิมินห์	347	89
46	ศรีลังกา	63) กรุงโคลัมโบ	144	47
47	สเปน	64) กรุงมาดริด	198	153
48	สวิตเซอร์แลนด์	65) กรุงเบิร์น	802	575
49	สวีเดน	66) กรุงสตอกโฮล์ม	1,260	856

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
50	สหรัฐอเมริกา	67) กรุงวอชิงตัน	1,439	965
		68) นครชิคาโก	1,261	727
		69) นครนิวยอร์ก	779	380
		70) นครลอสแอนเจลิส	4,744	3,143
51	สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	71) กรุงอาบูดาบี	1,884	1,327
		72) เมืองดูไบ	2,939	1,034
52	สิงคโปร์	73) สิงคโปร์	7,542	3,136
53	ออสเตรเลีย	74) กรุงแคนเบอร์รา	1,038	543
		75) นครซิดนีย์	1,909	463
54	ออสเตรีย	76) กรุงเวียนนา	1,281	908
55	อังกฤษ	77) กรุงลอนดอน	2,296	1,584
56	แอฟริกาใต้	78) กรุงพริทอเรีย	442	233
57	อาร์เจนตินา	79) กรุงบูเอโนสไอเรส	25	15
58	อิตาลี	80) กรุงโรม	1,126	770
59	อินเดีย	81) กรุงนิวเดลี	621	552
		82) เมืองกัลกัตตา	160	116
		83) เมืองมุมไบ	176	103
		84) เมืองเจนไจ	188	113
60	อินโดนีเซีย	85) กรุงจาการ์ตา	330	219
61	อิสราเอล	86) กรุงเทลอาวีฟ	5,238	1,898
62	อิหร่าน	87) กรุงเตหะราน	144	69
63	อียิปต์	88) กรุงไคโร	1,179	420
64	โอมาน	89) กรุงมัสกัต	764	522
65	ฮังการี	90) กรุงบูดาเปสต์	148	111
รวม 65 ประเทศ 90 สถานฑูต/สถานกงสุล			90,205	43,373

ตารางที่ 3.4 การลงทะเบียนเพื่อเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2554

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้ลงทะเบียน
1	กรีซ	1) กรุงเอเธนส์	299
2	กัมพูชา	2) กรุงพนมเปญ	1,001
3	กาตาร์	3) กรุงโดฮา	4,356
4	เกาหลีใต้	4) กรุงโซล	3,376
5	คูเวต	5) คูเวต	3,403
6	เคนยา	6) กรุงไนโรบี	168
7	แคนาดา	7) กรุงออตตาวา	780
		8) นครแวนคูเวอร์	672
8	จอร์แดน	9) กรุงอัมมาน	257
9	จีน	10) กรุงปักกิ่ง	1,062
		11) นครกวางโจว	515
		12) นครคุนหมิง	426
		13) นครเซี่ยงไฮ้	731
		14) นครซีอาน	28
		15) นครเฉิงตู	424
		16) นครหนานหนิง	304
		17) เมืองเซี่ยเหมิน	454
		18) เมืองฮ่องกง	5,347
10	ชิลี	19) กรุงซันติอาโก	43
11	เช็ก	20) กรุงปราก	409
12	ซาอุดีอาระเบีย	21) เมืองเจดดาห์	4,784
		22) กรุงริยาด	955
13	เซเนกัล	23) กรุงดาการ์	40

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้ลงทะเบียน
14	ญี่ปุ่น	24) กรุงโตเกียว 25) นครโอซากา	3,896 929
15	เดนมาร์ก	26) กรุงโคเปนเฮเกน	1,032
16	ตุรกี	27) กรุงอังการา	321
17	สาธารณรัฐประชาธิป-ไตยติมอร์ตะวันออก	28) กรุงดิลี	104
18	ไต้หวัน	29) สำนักงานการค้าและเศรษฐกิจไทย ไทเป	8,885
19	นอร์เวย์	30) กรุงออสโล	590
20	นิวซีแลนด์	31) กรุงเวลลิงตัน	1,608
21	เนเธอร์แลนด์	32) กรุงเฮก	886
22	เนปาล	33) กรุงกาฐมาณฑุ	86
23	ไนจีเรีย	34) กรุงอาบูจา	248
24	บราซิล	35) กรุงบราซิเลีย	45
25	บรูไน	36) บันดาร์เสรีเบกาวัน	3,615
26	บาห์เรน	37) กรุงมานามา	1,622
27	บังคลาเทศ	38) กรุงธากา	251
28	เบลเยียม	39) กรุงบรัสเซลส์	1,023
29	ปากีสถาน	40) กรุงอิสลามาบัด 41) เมืองการาจี	260 148
30	เปรู	42) กรุงลิมา	17
31	โปรตุเกส	43) กรุงลิสบอน	642
32	โปแลนด์	44) กรุงวอร์ซอ	214
33	ฝรั่งเศส	45) กรุงปารีส	2,422
34	พม่า	46) กรุงย่างกุ้ง	268
35	ฟิลิปปินส์	47) กรุงมะนิลา	256

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้ลงทะเบียน
36	ฟินแลนด์	48) กรุงเฮลซิงกิ	1,158
37	มาดากัสการ์	49) กรุงอันตานานาริโว	1,369
38	มาเลเซีย	50) กรุงกัวลาลัมเปอร์ 51) เมืองโกตาบารู 52) เมืองปีนัง	3,168 512 966
39	เม็กซิโก	53) กรุงเม็กซิโก	43
40	โมร็อกโก	54) กรุงราบัต	214
41	เยอรมัน	55) กรุงเบอร์ลิน 56) นครแฟรงก์เฟิร์ต	3,171 5,375
42	รัสเซีย	57) กรุงมอสโก	643
43	โรมาเนีย	58) กรุงบูคาเรสต์	36
44	ลาว	59) กรุงเวียงจันทน์ 60) สะหวันนะเขต	1,981 792
45	ลิเบีย	61) กรุงตริโปลี	1,163
46	เวียดนาม	62) กรุงฮานอย 63) นครโฮจิมินห์	247 555
47	ศรีลังกา	64) กรุงโคลัมโบ	211
48	สเปน	65) กรุงมาดริด	297
49	สวิตเซอร์แลนด์	66) กรุงเบิร์น	2,183
50	สวีเดน	67) กรุงสตอกโฮล์ม	1,759
51	สหรัฐอเมริกา	68) กรุงวอชิงตัน 69) นครชิคาโก 70) นครนิวยอร์ก 71) นครลอสแอนเจลิส	3,146 1,963 1,662 8,324

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ลำดับที่	ประเทศ	สถานฑูต/สถานกงสุล	จำนวนผู้ลงทะเบียน
52	สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	72) กรุงอาบูดาบี 73) เมืองดูไบ	3,695 3,169
53	สิงคโปร์	74) สิงคโปร์	10,453
54	ออสเตรเลีย	75) กรุงแคนเบอร์รา 76) นครซิดนีย์	2,378 3,720
55	ออสเตรีย	77) กรุงเวียนนา	1,773
56	อังกฤษ	78) กรุงลอนดอน	4,800
57	แอฟริกาใต้	79) กรุงพริทอเรีย	1,064
58	อาร์เจนตินา	80) กรุงบูเอโนสไอเรส	37
59	อิตาลี	81) กรุงโรม	1,420
60	อินเดีย	82) กรุงนิวเดลี 83) เมืองกัลกัตตา 84) เมืองมุมไบ 85) เมืองเจนไจ	725 653 235 224
61	อินโดนีเซีย	86) กรุงจาการ์ตา	591
62	อิสราเอล	87) กรุงเทลอาวีฟ	7,663
63	อิหร่าน	88) กรุงเตหะราน	516
64	อียิปต์	89) กรุงไคโร	2,445
65	โอมาน	90) กรุงมัสกัต	726
66	ฮังการี	91) กรุงบูดาเปสต์	235
รวม 66 ประเทศ 91 สถานฑูต/สถานกงสุล			146,662

ที่มา: จำนวนผู้ขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

3.1.8 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขัง

แม้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว คือพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ไม่ได้บัญญัติให้ผู้ต้องขังเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง และประเทศไทยไม่มีกฎหมายบัญญัติชัดเจนให้จำกัดหรือตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน บัญญัติให้ผู้ต้องขังเป็นบุคคลต้องห้ามไม่ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากมีความกังวลว่าการควบคุมผู้ต้องขังออกไปเลือกตั้งที่หน่วยเลือกตั้งปกติ จะต้องใช้เจ้าหน้าที่จำนวนมาก รัฐไม่อาจจัดหาเจ้าหน้าที่ได้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง อีกทั้งผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมในเรือนจำแห่งหนึ่งอาจมีภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านในหน่วยเลือกตั้งที่อยู่ห่างไกลจากเรือนจำ และหากจะจัดให้ผู้ต้องขังได้เลือกตั้งในเรือนจำอาจมีการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือผู้ต้องขังที่มีอิทธิพล ทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปอย่างเสรีและเป็นความลับ ความกังวลดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติฉะเพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 และมีการบัญญัติห้ามไว้ในรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ประเทศไทยจึงยังไม่เคยดำเนินการจัดการเลือกตั้งให้แก่ผู้ต้องขัง

3.1.9 การร้องขอออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

ในประเทศไทย ผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลที่เคยร้องขอออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ นายจตุพร พรหมพันธุ์ ซึ่งถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น การร้องขอออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้กระทำโดยการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว

3.1.9.1 ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

นายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทย และเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน (แบบบัญชีรายชื่อ) สังกัดพรรคเพื่อไทย จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550

เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2553 พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องที่ศาลอาญา คดีหมายเลขดำที่ อ. 2542/2553 ระหว่าง พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีพิเศษ 1 สำนักงานอัยการสูงสุด โจทก์ นายวีระ มุสิกพงศ์ที่ 1 กับพวก รวม 19 คน จำเลย มีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นจำเลย ที่ 2 ฐานความผิดร่วมกันก่อการร้าย ร่วมกันทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจาฯ มั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไปใช้กำลังประทุษร้ายฯ ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองโดยผู้กระทำคนใดคนหนึ่งมีอาวุธร่วมกันชุมนุมหรือมั่วสุมฝ่าฝืนข้อกำหนดที่ออกตามบทบัญญัติแห่งพระราชกำหนดการบริหาร

ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548[73] นายจตุพร พรพมพันธุ์ ได้รับเอกสิทธิ์คุ้มครองตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ต้องถูกจับกุม คุมขัง ในระหว่างสมัยประชุม จึงได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันในระหว่างการพิจารณาคดี

เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2554 มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ จึงพ้นจากสมาชิกภาพการเป็นสภาผู้แทนราษฎร ต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 อัยการฝ่ายคดีพิเศษ 1 ยื่นคำร้องขอให้ศาลไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการอนุญาตปล่อยชั่วคราว เนื่องจากเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้ขึ้นเวทีปราศัยในการจัดชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่าพฤติการณ์การกระทำตลอดจนคำพูดของนายจตุพร พรหมพันธุ์ จำเลยที่ 2 มีลักษณะส่อไปในทางอาจจะทำให้ประชาชนทั่วไปสับสนในข้อเท็จจริงจนถึงขั้นก่อความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ซึ่งนับว่าเป็นการก่อเหตุอันตรายและเป็นภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร เป็นเหตุที่ศาลจะเพิกถอนสัญญาประกัน จึงมีคำสั่งถอนสัญญาประกัน และออกหมายขังระหว่างพิจารณานายจตุพร พรหมพันธุ์ ไว้ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ 12 พฤษภาคม 2554 เป็นต้นมา[74]

วันที่ 19 พฤษภาคม 2554 พรรคเพื่อไทยได้ยื่นบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ ต่อกรรมการการเลือกตั้ง โดยมีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้สมัครลำดับที่ 8 ต่อมาวันที่ 2 มิถุนายน 2554 กรรมการการเลือกตั้งประกาศรายชื่อพรรคการเมืองที่ยื่นบัญชีรายชื่อสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ โดยมีพรรคเพื่อไทยได้หมายเลขประจำพรรคการเมืองหมายเลข 1 พร้อมทั้งประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของพรรคเพื่อไทย จำนวน 125 คน มีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ[75]

วันที่ 28 มิถุนายน 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวต่อศาลอาญา อ้างเหตุว่าเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งและมีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ขออนุญาตประกันตัวหนึ่งวัน คือวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ตั้งแต่เวลา 8 นาฬิกา ถึง 15 นาฬิกา เพื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ หน่วย

---

[73] คำวินิจฉัยที่ 13/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ เรื่องพิจารณาที่ 10/2555 ระหว่าง ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร้อง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ผู้ถูกร้อง

[74] กรุงเทพธุรกิจ. 'นิสิต-จตุพร' นอนคุก ศาลสั่งถอนประกันตัว. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2555, จาก **http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/politics/20110512/390551/ศาลสั่งถอนประกัน-จตุพร-นิสิต-2-แกนนำนปช..html**

[75] ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง รายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ประกาศ ณ วันที่ 2 มิถุนายน 2554

เลือกตั้งที่ 28 ซึ่งตั้งอยู่ที่โรงเรียนสุเหร่าดอนสะแก (ซอยลาดพร้าว 96 ฝั่งซ้าย แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร) โดยวางเงินสดสองล้านบาทเป็นประกัน พร้อมทั้งอ้างความเห็นของนางสดศรี สัตยธรรม กรรมการการเลือกตั้ง ว่าหากผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง มีความเป็นไปได้ว่ากรรมการการเลือกตั้งจะไม่ประกาศรับรองให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงมีความจำเป็นต้องขออนุญาตออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อได้ใช้สิทธิเลือกตั้งเสร็จแล้วจะกลับมามอบตัวต่อศาลหรือต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ภายในเวลา 15 นาฬิกา ของวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ศาลได้มีคำสั่งในวันที่ 28 มิถุนายน 2554 ว่า “พิเคราะห์แล้ว ศาลอาญาและศาลอุทธรณ์เคยสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยระบุเหตุผลไว้ชัดแจ้งแล้ว และกรณีตามคำร้องก็เป็นเพียงความเห็น จึงยังไม่เป็นเหตุเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิม จึงไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ยกคำร้อง แจ้งคำสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราวให้จำเลยที่ 2 และผู้ยื่นคำร้องทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว”[76]

เมื่อถึงวันเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ ไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยได้ทำหนังสือแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และผู้อำนวยการเขตวังทองหลางพิจารณาว่า เป็นเหตุอันสมควร

ต่อมาวันที่ 1 สิงหาคม 2554 คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศรับรองผลการเลือกตั้งให้นายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ ของพรรคเพื่อไทย[77] ทำให้นายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้รับเอกสิทธิ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ

วันที่ 2 สิงหาคม 2554 ศาลอาญาอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนายจตุพร พรหมพันธุ์ ตามคำร้องขอปล่อยชั่วคราว โดยมีประกันหกแสนบาท ศาลพิจารณาคำร้องแล้วเห็นว่าพฤติการณ์มีเหตุเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิม จึงอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวระหว่างพิจารณาคดี พร้อมทั้งระบุเงื่อนไข ห้ามมิให้กระทำการใดๆ อันอาจก่อให้เกิดอันตรายกระทบต่อความสงบเรียบร้อย[78]

3.1.9.2 การพิจารณาและไต่สวนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ภายหลังการประกาศรับรองผลการเลือกตั้ง ประธานกรรมการการเลือกตั้งได้รับหนังสือจากนายตุลย์ สิทธิสมวงศ์ ผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดิน เรื่องคัดค้านการรับรองนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระบุว่า “...นายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็น

---

[76] คำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวจำเลยที่ 2 คดีของศาลอาญา หมายเลขดำที่ อ. 2542/2553 ระหว่าง พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีพิเศษ 1 สำนักงานอัยการสูงสุด โจทก์ นายวีระ มุสิกพงศ์ที่ 1 กับพวก รวม 19 คน จำเลย ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2554

[77] ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ (ครั้งที่ 5) ประกาศ ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2554

[78] คมชัดลึกออนไลน์. มติ 4 ต่อ 1 กกต.รับรองตู่เป็นส.ส.แล้ว. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2555, จาก **http://www.komchadluek.net/detail/20110801/104578/มติ4ต่อ1กกต.รับรองตู่เป็นส.ส.แล้ว.html**

บุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง ตามมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และเป็นผลให้นายจตุพร พรหมพันธุ์ ขาดจากสมาชิกภาพของพรรคเพื่อไทยโดยทันที ตามมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ทันทีในวันที่เกิดเหตุ (คือในวันเลือกตั้ง ไม่ใช่วันที่ถูกคุมขัง) ซึ่งในกรณีนี้จะแตกต่างจากบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยสาเหตุอื่น ก็เพียงแต่ทำให้เสียสิทธิในการเลือกตั้งครั้งต่อไป โดยไม่ขาดจากสมาชิกพรรคการเมืองหากกำลังเป็นสมาชิกพรรคใดพรรคหนึ่งอยู่ แต่ในกรณีของนายจตุพร พรหมพันธุ์ นั้น การเสียสิทธิการเลือกตั้งและขาดจากสมาชิกภาพของพรรคเพื่อไทย เนื่องจากเข้าข่ายมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประกอบมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มิได้เสียสิทธิเพราะการไม่ได้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเช่นบุคคลทั่วไปดังกล่าว... เครือข่ายพลเมืองอาสาปกป้องแผ่นดินจึงมีความเห็นว่า นายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้ที่ขาดจากสมาชิกภาพของพรรคเพื่อไทยในวันเลือกตั้ง อันเป็นผลให้ขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการประกาศชื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แม้ว่าความเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อลำดับที่ 8 ของนายจตุพร พรหมพันธุ์ จะอยู่ในข่ายที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนของพรรคเพื่อไทยก็ตาม จึงขอเรียนเสนอให้ทางกกต.ประกาศว่านายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้ขาดคุณสมบัติที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร..."[79]

กรรมการการเลือกตั้งได้พิจารณาแล้ว กรรมการการเลือกตั้งเสียงข้างน้อย 1 เสียง เห็นว่า "ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 106 ระบุถึงสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุตาม (1) ถึง (11) โดยมาตรา 106 (4) และ (5) ระบุการขาดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 101 และระบุลักษณะต้องห้ามของบุคคลที่มิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 102 ซึ่งมาตรา 102 (3) ก็ได้ระบุบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ตามมาตรา 100 (1) (2) หรือ (4) โดยยกเว้นคุณสมบัติตามมาตรา 100 (3) ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามมาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 (3) และมาตรา 100 (3) แล้ว เห็นได้ชัดว่า บุคคลที่ถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล นอกจากจะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ยังไม่ขาดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากการประกาศผลให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว การที่มาตรา 106 เป็นบทบัญญัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ระบุชัดถึงเหตุแห่งการสิ้นสุดของสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้อย่างชัดเจนว่ามีกรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพ

---

[79] หนังสือ เรื่อง คัดค้านการรับรองนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของนายตุลย์ สิทธิสมวงศ์ ถึงประธานกรรมการการเลือกตั้ง ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 2554

ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้เพียง 11 ข้อ เท่านั้น การจะนำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 8 มาตรา 19 และมาตรา 20 มาใช้กับกรณีการสิ้นสุดของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอันเป็นเหตุโยงไปถึงมาตรา 101 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงไม่อาจกระทำได้ เพราะมาตรา 101 (3) ดังกล่าวเป็นคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันสมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น ว่าจะต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองเดียวเป็นเวลาติดต่อกันนับวันเลือกตั้ง แม้ในวันเลือกตั้งบุคคลดังกล่าวถูกขังโดยหมายของศาล ก็หาทำให้บุคคลนั้นขาดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 106 แต่อย่างใดไม่ เนื่องจากเป็นข้อยกเว้น ตามมาตรา 102 (3) ประกอบมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 101 ที่ระบุคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็มิได้ให้นำบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 ประกอบมาตรา 19 และมาตรา 8 ว่าด้วยคุณสมบัติการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมาใช้บังคับกับคุณสมบัติการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 101 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่อย่างใด โดยมาตรา 101 (6) ดังกล่าวกลับระบุเฉพาะ “ให้นำคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา” มาใช้บังคับเท่านั้น อีกทั้งนายจารุพงศ์ เรืองสุวรรณ เลขาธิการพรรคเพื่อไทยได้มีหนังสือที่ พท.0467/2554 ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ยืนยันว่า นายจตุพรมิได้ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทย อันมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร ไม่สิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (7) ดังนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีบทบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์คุณสมบัติและคุณลักษณะต้องห้ามของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 101 และมาตรา 102 ทั้งยังมีบทบัญญัติว่าด้วยเหตุแห่งการสิ้นสุดลงของสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 106 ไว้อย่างชัดเจนเช่นนี้แล้ว การนำบทบัญญัติการสิ้นสุดของสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 ประกอบมาตรา 19 และมาตรา 8 มาขยายความหรือตีความประกอบการใช้มาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากมาตรา 6 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ระบุไว้ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” จากเหตุผลดังกล่าว จึงมีมติว่าสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของนายจตุพร พรหมพันธุ์ ไม่สิ้นสุดลงตามมาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”

กรรมการการเลือกตั้งเสียงข้างมาก 4 เสียง เห็นว่า “เมื่อนายจตุพร ถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล นายจตุพรจึงเป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันดังกล่าวตามมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการห้ามบุคคลเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามมาตรา 19 ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เมื่อลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นแก่นายจตุพรในขณะที่นายจตุพรเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยอยู่ ย่อมมีผลทำให้การเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพรต้องสิ้นสุดลงตามมาตรา 20 (3) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ดังนั้นนายจตุพรจึงมิได้เป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยตั้งแต่วันดังกล่าวเป็นต้นมา และไม่ปรากฏว่านายจตุพรได้มีการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยใหม่แต่อย่างใด อีกทั้งเมื่อพิจารณาตามข้อบังคับพรรคเพื่อไทย พ.ศ. 2551 ข้อ 10 (4) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2553 ก็ได้กำหนดว่าบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ เป็นผู้ที่ต้องห้ามมิให้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยด้วย และการที่นายจตุพรได้ทำหนังสือแจ้งเหตุที่ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 และผู้อำนวยการเขตวังทองหลางพิจารณาว่าเป็นเหตุอันสมควรนั้น เมื่อนายจตุพรเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ นายจตุพรจึงไม่มีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 และมาตรา 72 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่อย่างใด การแจ้งเหตุดังกล่าวของนายจตุพรจึงมิใช่เป็นการแจ้งเหตุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 การแจ้งเหตุดังกล่าวจึงไม่มีผลต่อการสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของนายจตุพรแต่อย่างใด กรณีจึงมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพรต้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) เนื่องจากขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในวันเลือกตั้ง โดยกรรมการการเลือกตั้ง 1 ใน 4 เสียง มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่ควรส่งศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พิจารณาว่า กรณีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 106 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้เป็นการเฉพาะแล้ว จะนำพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 ประกอบมาตรา 19 และมาตรา 8 มาใช้บังคับได้หรือไม่เพียงใด คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงมีคำสั่งให้ส่งเรื่องไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย[80]

[80] คำวินิจฉัยสั่งการคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่ 476/1/2554 เรื่อง สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทน

ประธานกรรมการการเลือกตั้งได้อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 91 มาตรา 236 (5) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 มาตรา 8 และมาตรา 10 (10) และ (11) ส่งคำวินิจฉัยสั่งการคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ 476/1/2554 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2554 และสำนวนการไต่สวนไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎรจึงได้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) เนื่องจากขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในวันเลือกตั้งหรือไม่[81]

3.1.9.3 กฎหมายที่ใช้พิจารณาสถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 39 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้[82]

มาตรา 91 วรรคสาม ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งมีเหตุสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก และให้ประธานแห่งสภานั้นส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง[83]

มาตรา 100 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

(1) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(2) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

ราษฎร ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2554

[81] คำร้องให้พิจารณา เรื่อง สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ของประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร้อง ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ลงวันที่ 22 กุมภาพันธุ์ 2555

[82] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก. หน้า 10.

[83] แหล่งเดิม. หน้า 30.

(4) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

มาตรา 101 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไปเพราะเหตุยุบสภาต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

(4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา

(ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

(5) ยกเลิก

(6) คุณสมบัติอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา 102 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(1) ติดยาเสพติดให้โทษ

(2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต

(3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 100 (1) (2) หรือ (4)

(4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

(5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(8) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง

(9) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(10) เป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี

(11) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ

(12) เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 263

(14) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง[84]

มาตรา 106 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(4) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 101

(5) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102[85]

2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550

มาตรา 8 ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปอาจรวมกันดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองได้

วรรคสอง ในการจัดตั้งพรรคการเมือง ให้ผู้จัดตั้งพรรคการเมืองจัดให้มีการประชุมเพื่อกำหนดนโยบายพรรคการเมือง กำหนดข้อบังคับพรรคการเมือง และเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง

วรรคสาม การประชุมตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

---

[84] แหล่งเดิม. หน้า 34-36.

[85] แหล่งเดิม. หน้า 36-37.

มาตรา 19 ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกต้องเป็นบุคคลธรรมดาผู้มีสัญชาติไทย มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง โดยยื่นใบสมัครด้วยตนเองพร้อมเอกสารประกอบตามที่นายทะเบียนกำหนดต่อพรรคการเมืองที่ผู้นั้นประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิก และให้คำรับรองว่าตนมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นอยู่ในขณะเดียวกัน ตามสถานที่ที่พรรคการเมืองกำหนด และให้พรรคการเมืองส่งสำเนาใบสมัครและเอกสารประกอบดังกล่าวให้นายทะเบียน

วรรคสอง ในกรณีที่พรรคการเมืองใดแอบอ้างว่าผู้ใดสมัครเป็นสมาชิกโดยผู้นั้นไม่รู้เห็นหรือไม่สมัครใจ ผู้ที่ถูกแอบอ้างหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ถูกแอบอ้าง อาจแจ้งต่อนายทะเบียนเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาลบชื่อของผู้นั้นออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น โดยให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น

วรรคสาม หัวหน้าพรรคการเมืองต้องจัดทำทะเบียนสมาชิกให้ตรงตามความเป็นจริงเก็บรักษาไว้ ณ ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของพรรคการเมือง และพร้อมที่จะให้นายทะเบียนหรือผู้ซึ่งนายทะเบียนมอบหมายตรวจสอบได้

วรรคสี่ ให้หัวหน้าพรรคการเมืองแจ้งจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงพร้อมด้วยรายชื่ออาชีพและที่อยู่ของสมาชิกดังกล่าว ตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด ให้นายทะเบียนทราบภายในวันที่เจ็ดของทุกสามเดือน และให้สรุปยอดจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงทั้งหมดในรอบปีให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมกราคมของทุกปี

วรรคห้า ถ้าหัวหน้าพรรคการเมืองไม่แจ้งนายทะเบียนภายในระยะเวลาตามวรรคสี่ให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้หัวหน้าพรรคการเมืองแจ้งภายในระยะเวลาที่กำหนด

วรรคหก ทะเบียนสมาชิกให้เป็นไปตามแบบที่นายทะเบียนกำหนด

วรรคเจ็ด ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีทะเบียนสมาชิกพรรคการเมืองของทุกพรรคการเมืองในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทะเบียนดังกล่าวเป็นทะเบียนที่ถูกต้องและแท้จริงตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นอย่างอื่น

มาตรา 20 สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง เมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 19

(4) พรรคการเมืองมีมติให้ออกตามข้อบังคับพรรคการเมืองเพราะกระทำผิดวินัยหรือจรรยาบรรณอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุร้ายแรงอื่น

(5) พรรคการเมืองที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง เลิกหรือยุบไป

(6) เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในขณะเดียวกันเกินกว่าหนึ่งพรรคการเมือง

(7) กระทำการอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง

วรรคสอง การลาออกจากสมาชิกตามวรรคหนึ่ง (2) ให้ถือว่าสมบูรณ์เมื่อได้ยื่นใบลาออกต่อนายทะเบียนสมาชิกพรรคการเมือง

วรรคสาม การสิ้นสุดสมาชิกภาพตามวรรคหนึ่ง (4) ถ้าสมาชิกผู้นั้นดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย มติของพรรคการเมืองต้องเป็นมติของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น และมติดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนกรรมการบริหารพรรคการเมือง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองทั้งหมด และการลงมติให้ลงคะแนนลับแต่ถ้าสมาชิกผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติคัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญ และศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญ ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญ สมาชิกผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยหรือจะคงสมาชิกภาพของพรรคการเมืองนั้นต่อไปก็ได้

วรรคสี่ การอุทธรณ์ตามวรรคสามให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

วรรคห้า ให้หัวหน้าพรรคการเมืองส่งรายงานหรือเอกสารเกี่ยวกับการมีมติตามวรรคสามไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรและนายทะเบียนภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ

วรรคหก การสิ้นสุดสมาชิกภาพตามวรรคหนึ่ง (5) ถ้าสมาชิกผู้นั้นดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองยุบไป ให้สมาชิกภาพของผู้นั้นสิ้นสุดลงนับแต่วันถัดจากวันที่ครบหกสิบวันนั้น[86]

3.1.9.4 คุณสมบัติผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาในต่างประเทศ

1) สาธารณรัฐอินโดนีเซียใช้ระบบสภาเดียว คือสภาที่ปรึกษาประชาชนมีสมาชิก 700 คน ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 550 คน และสมาชิกสภาผู้แทนระดับภูมิภาค 128 คน (ปัจจุบันยังขาดอีก 22 คน)

---

[86] พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550. (2550, 7 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ 124, ตอนที่ 64 ก. หน้า 25, 31-33.

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอินโดนีเซีย (Dewan Perwakilan Rakyak) มีจำนวน 500 คน ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง 462 คน และตัวแทนกองทัพ 38 คน ที่ได้รับแต่งตั้งโดยไม่ต้องผ่านการเลือกตั้ง ดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี

คุณสมบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกระดับ ได้แก่ ต้องเป็นพลเมืองอินโดนีเซีย มีอายุไม่ต่ำกว่า 21 ปีบริบูรณ์ มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศ พูดเขียนและอ่านภาษาอินโดนีเซียได้ จบการศึกษาชั้นมัธยมบริบูรณ์หรือมีความรู้เทียบเท่า ยอมรับหลักปัญจศีล ไม่เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ และหรือเกี่ยวข้ององค์กรต่างๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์ ไม่ถูกเพิกถอนสิทธิผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่อยู่ในระหว่างถูกจำคุก ไม่มีจิตฟั่นเฟือนและหรือทุพพลภาพ ไม่สมประกอบ และไปลงทะเบียนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา[87]

2) รัฐสภาสาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นแบบสภาเดียว สมาชิกตามกฎหมายจำนวน 99 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรง 87 คน (มีวาระ 5 ปี) มาจากการแต่งตั้งจำนวน 9 คน และมาจากวิธีการอื่นๆ อีกจำนวน 3 คน

คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (Candidates' Eligibilities) ได้แก่ ต้องมีอายุครบ 21 ปี ต้องมีความเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐสิงคโปร์ในช่วงที่มีการเสนอชื่อเข้ารับการเลือกตั้ง ต้องมีถิ่นพำนักอยู่ในสาธารณรัฐสิงคโปร์มาเป็นระยะเวลารวมกันไม่ต่ำกว่า 10 ปี ต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรีรวมทั้งจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมการปฏิบัติงานของรัฐสภา ต้องสามารถอ่านและเขียนภาษาใดภาษาหนึ่ง ดังต่อไปนี้ มาเลย์ แมนดาริน ทมิฬ อังกฤษ ได้หนึ่งภาษา

ผู้สมัครที่ขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้ง (Candidates' Ineligibilities) ได้แก่ เป็นบุคคลที่ยังไม่พ้นจากสถานภาพของการเป็นบุคคลล้มละลาย ถูกปรับขั้นต่ำ 2,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ ไม่สามารถยื่นรายการค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้งได้ในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เป็นผู้ถือหลักฐานการเข้าประเทศแบบชั่วคราว เป็นผู้อพยพที่ไม่มีเอกสาร เป็นผู้บริหารและสมาชิกคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นผู้วิกลจริต หรือเป็นผู้ถูกควบคุมหรือกักขังในเรือนจำ

ความคุ้มกันทางรัฐสภา สมาชิกรัฐสภาเป็นผู้ที่ไม่ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีทั้งคดีแพ่งหรือคดีอาญา การถูกจับกุม กักขัง หรือชดใช้ค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการชี้แจงแสดงเหตุผลในเรื่องใดๆ ต่อรัฐสภา หรือคณะกรรมาธิการโดยใช้การร้องทุกข์ ร่างกฎหมาย มติ ญัตติ หรืออีกหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่สมาชิกรัฐสภาได้นำมากล่าวในรัฐสภาหรือในคณะกรรมาธิการ เอกสิทธิ์นี้ยังสามารถนำไปใช้ได้กับผู้ใดก็ตามที่ปฏิบัติงานอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของรัฐสภาหรือประธานรัฐสภา และอยู่

[87] ศูนย์ข้อมูลต่างประเทศวุฒิสภา. (2555). ระบบรัฐสภาสาธารณรัฐอินโดนีเซีย. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2555, จาก **http://www.thai-senate.com/senate_inter/index-of-parliament/Infoes/indonesia0003.pdf**

ภายในอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายหรืออยู่ภายใต้หนังสือรับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจของผู้ที่กล่าวมานั้น[88]

3) สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ใช้ระบบสภาคู่ วุฒิสภามีจำนวนสมาชิก 24 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรงใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง มีวาระ 6 ปี โดยทุก 3 ปี จะมีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่จำนวนกึ่งหนึ่ง ทั้งนี้ สมาชิกแต่ละคนจะดำรงตำแหน่งต่อเนื่องได้ไม่เกิน 2 วาระ สภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนสมาชิก 280 คน สมาชิกจำนวน 228 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรงในระบบแบ่งเขต เขตละหนึ่งคน สมาชิกจำนวน 52 คน มาจากการเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง มีวาระ 3 ปี และไม่สามารถดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกิน 3 วาระ

คุณสมบัติสมาชิกวุฒิสภา ได้แก่ มีสัญชาติฟิลิปปินส์โดยการเกิด อายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ เป็นผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง และจะต้องอาศัยอยู่ในฟิลิปปินส์ไม่น้อยกว่า 2 ปีก่อนวันเลือกตั้ง และรัฐสภาไม่สามารถเพิ่มเติมคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาได้

คุณสมบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องเป็นประชาชนแห่งฟิลิปปินส์โดยการเกิดและมีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปี ในวันที่มีการเลือกตั้ง อ่านออกและเขียนได้ และนอกจากสมาชิกตามระบบรายชื่อของพรรคการเมืองแล้ว ต้องเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตที่จะได้รับเลือกตั้งนั้น และอาศัยอยู่ในเขตนั้นเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี จนถึงวันเลือกตั้ง

สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเอกสิทธิ์จากการถูกจับกุมไม่ว่ากรณีใดและจากการถูกลงโทษจำคุกในทุกคดี ระยะเวลาไม่เกิน 6 ปี และได้รับอิสระจากการคุมขังในระหว่างที่มีประชุมสภา[89]

3.1.9.5 การชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาของผู้ถูกร้อง

นายจตุพร พรหมพันธุ์ ผู้ถูกร้อง ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ลงวันที่ 22 มีนาคม 2555[90] และคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา (เพิ่มเติม) ลงวันที่ 3 เมษายน 2555[91] ว่าผู้ถูกร้องซึ่งเป็นสมาชิกพรรคเพื่อ

---

[88] ศูนย์ข้อมูลต่างประเทศวุฒิสภา. (2555). ระบบรัฐสภาสาธารณรัฐสิงคโปร์. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2555, จาก **http://www.thai-senate.com/senate_inter/info_center/inter_par_asia/documents/singapore/2.pdf**

[89] ศูนย์ข้อมูลต่างประเทศวุฒิสภา. (2555). ระบบรัฐสภาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2555, จาก **http://www.thai-senate.com/senate_inter/info_center/inter_par_id_asia.php?id_inter=16**

[90] คำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา เรื่องพิจารณาที่ 10/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ ระหว่างประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร้อง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ผู้ถูกร้อง ลงวันที่ 22 มีนาคม 2555

[91] คำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา (เพิ่มเติม) เรื่องพิจารณาที่ 10/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ ระหว่างประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร้อง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ผู้ถูกร้อง ลงวันที่ 3 เมษายน 2555

ไทย ในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครผู้ถูกร้องได้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทย ลำดับที่ 8 และได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศรับรองผลการเลือกตั้งให้ผู้ถูกร้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อของพรรคเพื่อไทย ในวันเลือกตั้งผู้ถูกร้องไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวตามคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวที่ยื่นต่อศาลอาญา เป็นเหตุให้ผู้ถูกร้องไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งดังกล่าว แม้ผู้ถูกร้องจะขอยื่นประกันตัวเพียงวันเดียวเพื่อออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ก็ยังถูกปฏิเสธจากศาล ผู้ถูกร้องได้แจ้งเหตุแห่งการไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่น ซึ่งนายทะเบียนได้วินิจฉัยและแจ้งต่อผู้ถูกร้องว่า มีเหตุอันจำเป็นเพียงพอ ทำให้ผู้ถูกร้องไม่เสียสิทธิเลือกตั้งตามที่กฎหมายกำหนด กรณีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 100 (3) ที่บัญญัติห้ามมิให้ผู้ที่ถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยมิได้ระบุไว้ว่าต้องคุมขังโดยคำพิพากษาให้จำคุกหรือต้องคุมขังในระหว่างพิจารณา เนื่องจากโดยสภาพย่อมเป็นการไม่สะดวกที่จะให้บุคคลที่ต้องคุมขังไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงได้บัญญัติห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่กรณีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น มาตรา 102 (3) ของรัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามผู้ที่ต้องคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง โดยห้ามเฉพาะกรณีที่บุคคลนั้นต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามมาตรา 102 (4) เท่านั้น ดังนั้นผู้ถูกร้องไม่ได้ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังโดยคำพิพากษาให้จำคุกแล้ว ผู้ถูกร้องย่อมไม่ต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกตั้ง

การพิจารณาว่าสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงหรือไม่ ตามมาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญ ไม่ได้ระบุให้นำเหตุต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 100 (3) มาใช้บังคับหรือใช้ควบคู่กับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงแต่อย่างใด การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้บัญญัติไว้ในมาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญไว้ชัดแจ้งแล้ว หากจะถือว่าการถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีเป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้ว ก็ต้องถือว่าผู้ถูกร้องสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคตั้งแต่วันที่ 12 พฤษภาคม 2554 อันเป็นวันที่เริ่มต้นการถูกคุมขัง ซึ่งจะทำให้ผู้ถูกร้องไม่มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 101 (3) แต่เหตุที่ผู้ถูกร้องยังมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 102 มิได้บัญญัติห้ามผู้ที่ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีของศาลสมัครรับเลือกตั้ง แม้ผู้ถูกร้องถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล แต่ก็มิได้ทำให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของผู้ถูกร้องต้องสิ้นสุดลง จึงไม่มีเหตุผลใดที่จะถือว่า

ผู้ถูกร้องสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทย เพราะเหตุถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นมูลเหตุเดียวกันที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่ผู้ถูกร้องจะสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อมาตรา 102 (3) ไม่ได้กำหนดข้อห้ามของบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญมาตรา 100 (3) ในการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมต้องถือว่าการถูกคุมขังโดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดี) ไม่เป็นเหตุให้บุคคลนั้นต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามมาตรา 20 (3) ประกอบมาตรา 19 วรรคหนึ่ง และมาตรา 8 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เพราะหากถือว่าผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ก็จะขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 101 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่วันที่ถูกคุมขัง ซึ่งจะทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 102 (3) ที่มีเจตนารมณ์ต้องการยกเว้นไม่ห้ามผู้ที่ต้องคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะไม่บังเกิดผล

การพิจารณาเรื่องสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญ ได้ยกเว้นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 100 (3) ไว้ที่บัญญัติว่า “บุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย” เมื่อพิจารณาตามมาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 (3) และมาตรา 100 (3) แล้ว จะเห็นว่าบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลไม่ได้ถูกห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และยังไม่เป็นเหตุให้ขาดจากการเป็นสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หากจะถือเอาลักษณะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 100 (1) ถึง (4) ของรัฐธรรมนูญเป็นเหตุของการสิ้นสุดสมาชิกภาพ ก็ต้องถือเอาวันที่สมาชิกพรรคการเมืองผู้นั้น มีลักษณะตามที่บัญญัติไว้ดังกล่าวเป็นสำคัญ ไม่ใช่เฉพาะในวันเลือกตั้ง ดังเช่นหากสมาชิกพรรคการเมืองผู้ใดไปบวชเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ก็ต้องถือว่าผู้นั้นสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคโดยผลของกฎหมายตั้งแต่วันที่มีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้น ไม่ใช่รอจนถึงวันเลือกตั้งจึงจะถือว่าเป็นวันสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

การถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดี ไม่ได้เป็นข้อห้ามในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (3) และไม่เป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 ไม่เป็นเหตุบุคคลต้องห้ามมิให้สมัครรับเลือกตั้ง หรือรับการสรรหาเป็นสมาชิก

วุฒิสภา หรือเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญมาตรา 115 และมาตรา 119 และไม่เป็นลักษณะต้องห้ามมิให้เป็นรัฐมนตรีหรือทำให้ความเป็นรัฐมนตรีต้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 และมาตรา 182 ด้วย[92]

3.1.9.6 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเรื่องสถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามเรื่องที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งมา[93] ว่าผู้ถูกร้องได้ถูกคุมขังไว้ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 ก่อนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ผู้ถูกร้องได้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวต่อศาลเพื่อออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ซึ่งเป็นวันเลือกตั้ง ผู้ถูกร้องยังคงถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครตามหมายของศาลในคดีอาญาดังกล่าว ผู้ถูกร้องจึงเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 เขียนข้อความให้รับกับรัฐธรรมนูญมาตรา 100 คือ ลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการบัญญัติลักษณะต้องห้ามของผู้ซึ่งจะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนๆ และเป็นการบัญญัติให้ครอบคลุมถึงลักษณะต้องห้ามดังกล่าวทั้งสี่ลักษณะตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะการกำหนดให้กรณีต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นลักษณะต้องห้ามของผู้ที่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ก็เพื่อเป็นการควบคุมบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองให้ปฏิบัติตนอยู่ภายในกรอบของกฎหมายและระเบียบวินัยของพรรคการเมือง การถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาโดยศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวย่อมแสดงให้เห็นว่าอาจเป็นการกระทำผิดที่มีความรุนแรงและมีเหตุที่ศาลจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวอันเป็นวัตถุประสงค์ของการกำหนดลักษณะต้องห้ามดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองและมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อการปฏิบัติหน้าที่สมาชิกพรรคการเมืองในการที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะการใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญกว่าบุคคลทั่วไปที่มิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ดังนั้น เมื่อผู้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองมิได้ปฏิบัติตนอยู่ภายในกรอบของกฎหมายจนต้องถูกดำเนินคดีและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

---

[92] รายละเอียดคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและคำชี้แจงแก้ข้อกล่าว (เพิ่มเติม) โปรดดูในภาคผนวก

[93] คำวินิจฉัยที่ 13/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ เรื่องพิจารณาที่ 10/2555 ระหว่าง ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้ร้อง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ผู้ถูกร้อง

โดยมิได้รับการปล่อยชั่วคราวในวันเลือกตั้ง ทำให้เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) ย่อมถือว่าเป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วย การเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) เป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง

บุคคลที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง นอกจากจะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามในขณะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้ว จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วย เมื่อผู้ถูกร้องเป็นบุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) ผู้ถูกร้องจึงเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญอันเป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง และเป็นผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงตามมาตรา 20 วรรคหนึ่ง (3)

แม้ว่ารัฐธรรมนูญมาตรา 102 (3) จะไม่กำหนดให้เป็นลักษณะของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่การสมัครรับเลือกตั้งกับการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนและหลังต่างเวลากัน แม้บุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลจะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งอันไม่เป็นลักษณะต้องห้าม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งและการพิจารณาการสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนละกรณี หากในวันเลือกตั้งบุคคลดังกล่าวยังคงถูกคุมขังอยู่ ย่อมต้องถือว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) และเมื่อพิจารณาคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว อันเป็นคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) ประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ที่บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อขาดคุณสมบัติตามมาตรา 101 แล้ว เห็นว่า คุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว มิใช่ต้องมีอยู่ในขณะสมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น แต่ต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเมื่อใดย่อมทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นสิ้นสุดลง

เมื่อสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลง จึงเป็นกรณีที่ทำให้ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) และเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) วินิจฉัยโดยเสียงข้างมาก (7 ต่อ 1) ว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) นับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย[94]

3.2 ภาพรวมการเลือกตั้งของผู้ต้องขังในทวีปยุโรป

ประเทศเกือบครึ่งหนึ่งในทวีปยุโรปอนุญาตให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดเลือกตั้งได้ ประเทศที่ตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดนั้นมีจำนวนไม่มากและส่วนใหญ่จะอยู่ในยุโรปตะวันออก เราอาจแบ่งกลุ่มประเทศในยุโรปตามสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประเทศที่ผู้ต้องขังเด็ดขาดมีสิทธิเลือกตั้งทุกคน จำนวน 17 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย อัลบาเนีย โครเอเชีย สาธารณรัฐเช็ค เดนมาร์ค ฟินแลนด์ เยอรมนี ไอซ์แลนด์ ไอร์แลนด์ ลิทูเนีย มาซิโดเนีย มอนเตเนโกร เนเธอร์แลนด์ เซอร์เบีย สโลวาเนีย สวีเดน และสวิตเซอร์แลนด์ การจัดการเลือกตั้งกระทำโดยการจัดการเลือกตั้งล่วงหน้าให้ โดยใช้ถิ่นที่อยู่เดิมก่อนถูกคุมขังเป็นเขตเลือกตั้งของผู้เลือกตั้ง[95]

ประเทศออสเตรียแม้จะมีการจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ในเรือนจำ แต่มักจะให้เจ้าหน้าที่เข้าไปรวบรวมบัตรเลือกตั้งของผู้ต้องขัง โดยเรียกคณะกรรมการชุดนี้ว่า Flying Election Commissions ประเทศลิทูเนีย มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้ง และผู้ต้องขังมากกว่าร้อยละ 60 ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ฟินแลนด์และเนเธอร์แลนด์ใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เข้าไปจัดการเลือกตั้งในเรือนจำ ผู้ต้องขังเนเธอร์แลนด์ประมาณร้อยละ 20-60 ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ลิทูเนีย สโลวาเนีย และสวิตเซอร์แลนด์ ผู้ต้องขังจะลงคะแนนเลือกตั้งในบัตรเลือกตั้งล่วงหน้า และส่งบัตรเลือกตั้งออกมาจากเรือนจำทางไปรษณีย์[96]

กลุ่มที่ 2 ประเทศที่จำกัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดบางกลุ่ม จะระบุการจำกัดสิทธิเลือกตั้งอย่างชัดเจนในรูปการลงโทษทางอาญา โดยทั่วไปแล้วการตัดสิทธิเลือกตั้งจะระบุเป็นคำสั่งลงในคำพิพากษาของศาลในลักษณะเป็นโทษเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากโทษจำคุก และขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิด ประกอบด้วย 11 ประเทศ ได้แก่ เบลเยี่ยม บอสเนียและเฮอร์เซ

---

[94] รายละเอียดคำวินิจฉัยที่ 13/2555 ของศาลรัฐธรรมนูญ โปรดดูในภาคผนวก

[95] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. (June, 2009). **Criminal Disenfranchisement in an International Perspective.** Cambridge: Cambridge University Press. p. 26-27.

[96] Ibid. p. 51.

โกวีนา ฝรั่งเศส กรีซ อิตาลี ลักแซมเบิร์ก มอลตา นอร์เวย์ โปแลนด์ โปรตุเกส และโรมาเนีย[97] ครึ่งหนึ่งของประเทศกลุ่มนี้จะตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดเฉพาะในความผิดที่รุนแรง

ประเทศเบลเยี่ยม กรีซ อิตาลี และลักแซมเบิร์ก การตัดสิทธิเลือกตั้งขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการถูกจำคุก กฎหมายในประเทศเหล่านี้จะกำหนดชัดเจนให้ศาลเป็นผู้กำหนดให้ผู้ต้องขังถูกตัดสิทธิเลือกตั้งเป็นโทษเพิ่มเติมนอกเหนือจากโทษจำคุก โดยให้ศาลแยกพิจารณาเป็นคดีๆ ไป ผู้ที่ถูกจำคุกเป็นเวลานานอาจไม่ได้รับสิทธิเลือกตั้งคืนเมื่อได้รับการปล่อยตัว

ผู้ต้องขังเบลเยี่ยมที่ได้รับโทษจำคุกมากกว่าสี่เดือน จะถูกตัดสิทธิเลือกตั้งหกปี หากได้รับโทษจำคุกระหว่างสามถึงห้าปี จะถูกตัดสิทธิเลือกตั้งสิบสองปี และหากได้รับโทษจำคุกมากกว่าห้าปี ซึ่งเกิดขึ้นไม่บ่อยและจะเกิดขึ้นเฉพาะในความผิดที่ร้ายแรงมาก ผู้กระทำผิดอาจถูกตัดสิทธิเลือกตั้งไปตลอดชีวิต[98] และผู้ต้องขังมากกว่าร้อยละ 60 ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยการตั้งตัวแทน (Proxy Voting) ให้ไปเลือกตั้งแทนตนเอง

ประเทศอิตาลี ใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เข้าไปจัดการเลือกตั้งในเรือนจำและผู้ต้องขังประมาณร้อยละ 20-60 ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง[99]

ประเทศกรีซ จำกัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ที่ได้รับโทษจำคุกมากกว่าสิบปี และศาลมีอำนาจตัดสิทธิเลือกตั้งได้มากถึงห้าปี แต่หากเป็นการกระทำความผิดหลายกรรม ศาลมีอำนาจตัดสิทธิเลือกตั้งได้มากกว่าห้าปี

ประเทศลักแซมเบิร์ก หากได้รับโทษจำคุกน้อยกว่าห้าปี ศาลอาจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งได้ระหว่างห้าถึงสิบปี ในกรณีที่ศาลไม่ได้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ผู้ต้องขังจะยังมีสิทธิเลือกตั้งและสามารถออกจากเรือนจำไปพร้อมกับผู้ควบคุมในวันเลือกตั้งเพื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ผู้ต้องขังจะได้รับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของตน กรณีที่ได้รับโทษจำคุกระหว่างห้าถึงสิบปี อาจถูกศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งได้เป็นเวลาระหว่างสิบถึงยี่สิบปี หรืออาจตลอดชีวิต กรณีที่ได้รับโทษจำคุกมากกว่าสิบปี ผู้ต้องขังจะเสียสิทธิเลือกตั้งโดยอัตโนมัติตลอดชีวิต ประเทศลักแซมเบิร์กนั้นรวมการสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังที่แตกต่างกันหลายกรณี ตั้งแต่การให้สิทธิเลือกตั้งไปจนถึงการจำกัดสิทธิเลือกตั้งตลอดชีวิต[100]

ประเทศฝรั่งเศส ในประมวลกฎหมายอาญา (French Penal Code) มาตรา 132-17 และมาตรา 131-25 บัญญัติชัดเจนว่า โทษใดที่ศาลไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจนไว้ในคำพิพากษา จะนำมาใช้

---

[97] Ibid. p. 26-28, 31.

[98] Ibid. p. 28-30.

[99] Ibid. p. 26, 51.

[100] Ibid. p. 30.

บังคับบุคคลไม่ได้ และการตัดสิทธิเลือกตั้งเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง และผู้พิพากษาอาจคืนสิทธิเลือกตั้งให้แก่ผู้ต้องขังได้ หากแสดงให้เห็นว่าได้กลับตัวเป็นคนดีแล้ว ผู้ที่ต้องโทษจำคุกก่อนการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1994 จะเสียสิทธิเลือกตั้งตามที่เคยเป็นมาเฉพาะในกรณีที่ถูกจำคุกมากกว่าหนึ่งเดือนและได้รับการรอการลงโทษจำคุกในความผิดลหุโทษหรือในความผิดเล็กน้อย เช่น กระทำอนาจาร ต้มตุ๋นหลอกลวง หรือผู้ที่ต้องโทษจำคุกมากกว่าสามเดือนโดยไม่ได้รับการรอการลงโทษจำคุก หรือผู้ที่ต้องโทษจำคุกมากกว่า 6 เดือนโดยไม่ได้รับการรอการลงโทษจำคุก ในขณะที่ปัจจุบันการตัดสิทธิเลือกตั้งในฝรั่งเศสจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนศีลธรรมอย่างร้ายแรง หรือความผิดอาญาแผ่นดิน เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การปลอมแปลงเงินตรา การฉ้อโกง ผู้ต้องขังฝรั่งเศสใช้สิทธิเลือกตั้งโดยการตั้งตัวแทน โดยต้องแจ้งความประสงค์ทางไปรษณีย์ไปยังบุคคลที่จะตั้งเป็นตัวแทนในการเลือกตั้ง และต้องลงทะเบียนขอเป็นผู้เลือกตั้งในเขตที่เรือนจำตั้งอยู่[101]

ประเทศบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนาตัดสิทธิเลือกตั้งเฉพาะผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือถูกดำเนินคดีสำคัญในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ[102]

ประเทศมอลตา ตัดสิทธิเลือกตั้งเฉพาะผู้กระทำความผิดคดีร้ายแรงและต้องโทษจำคุกมากกว่าหนึ่งปี (Constitution of Malta, Article 58, General Elections Act of 1991, Article 20) และผู้ต้องขังจะถูกควบคุมตัวไปเลือกตั้งที่หน่วยเลือกตั้งปกติ

ประเทศโปแลนด์ อนุญาตให้ศาลตัดสิทธิเลือกตั้งผู้ต้องขังเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศและต้องโทษจำคุกมากกว่าสามปี[103]

ประเทศโปรตุเกส กฎหมายเลือกตั้ง (Electoral Law for the Portuguese Parliament Election, Law No.14/79 of May 16) กำหนดให้ผู้ที่ถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมืองโดยคำพิพากษาไม่มีสิทธิในการเลือกตั้ง การตัดสิทธิทางการเมืองกระทำได้โดยคำพิพากษาเท่านั้น และผู้ต้องขังอาจถูกตัดสิทธิเลือกตั้งในคดีอาญาที่ร้ายแรงซึ่งได้รับโทษจำคุกระหว่าง 8-10 ปี หรือ 15 ปี โดยจะระบุไว้ในคำพิพากษา[104] ผู้ต้องขังจะได้รับการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้ง และใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เข้าไปจัดการเลือกตั้งในเรือนจำ[105]

---

[101] Ibid. p. 52.

[102] Ibid. p. 29.

[103] Ibid. p. 29, 52.

[104] Ibid. p. 29-30.

[105] Ibid. p. 51-52.

ประเทศโรมาเนีย ศาลมีอำนาจพิจารณาเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้ที่ถูกจำคุกมากกว่าสองปีได้ ระยะเวลาในการเพิกถอนจะเท่ากับเวลาที่ต้องโทษจำคุก และผู้ต้องขังเด็ดขาดมากกว่าร้อยละ 60 ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังในความผิดเล็กน้อยจะใช้สิทธิเลือกตั้งโดยวิธีการเลือกตั้งแบบพิเศษ “Special Ballot Box” ประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งของท้องถิ่นจะตั้งหน่วยเลือกตั้งขึ้นในเรือนจำที่ผู้นั้นถูกควบคุมอยู่[106]

กลุ่มที่ 3 ประเทศที่ตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคน จำนวน 12 ประเทศ ได้แก่ เบลารุส บัลแกเรีย เอสโตเนีย ฮังการี โคโซโว ลัทเวีย มอลโดวา รัสเซีย สโลวาเกีย สเปน ยูเครน สหราชอาณาจักร ส่วนประเทศสโลวาเกีย ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดเลือกตั้ง แต่ก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงการจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาด[107]

มีข้อสังเกตว่าประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปไม่ได้จำกัดหรือตัดสิทธิเลือกตั้งผู้ที่ต้องคุมขังในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดี

3.3 ประเทศสหราชอาณาจักร

3.3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.3.1.1 Representation of people Act 1983

หมวด 3 การตัดสิทธิผู้กระทำความผิดในเรือนจำ

(1)A ในระหว่างเวลาที่บุคคลผู้กระทำความผิดถูกควบคุมในทัณฑสถานตามคำพิพากษา บุคคลนั้นไม่มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาหรือการเลือกตั้งท้องถิ่น

(1)A (a) ผู้กระทำความผิดหมายถึงบุคคลที่ถูกตัดสินว่ากระทำผิดกฎหมายตามกฎหมายสหราชอาณาจักรหรือกฎหมายอื่นใด รวมทั้งบุคคลที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดตาม Armed Forces Act 2006

พระราชบัญญัติการเป็นตัวแทนประชาชนดังกล่าวตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคน ยกเว้นผู้ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลและผู้ที่ถูกจำคุกเพราะไม่ได้ชำระค่าปรับ

3.3.2 คำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

คำพิพากษาที่ประชุมใหญ่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ในคดีตามคำร้องขอที่ 74025/01 ระหว่าง John Hirst สัญชาติอังกฤษ อายุ 54 ปี กับสหราชอาณาจักร

ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนในรัฐภาคีของสภายุโรป

---

[106] Ibid. p. 26, 30, 51.

[107] Ibid. p. 26-28.

มีอำนาจหน้าที่ในการรับเรื่องร้องทุกข์ของรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาซึ่งอ้างว่า รัฐของตนถูกรัฐภาคีอื่นละเมิดหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามที่ได้บัญญัติไว้ในอนุสัญญา นอกจากนี้ ยังมีอำนาจรับเรื่องราวร้องทุกข์จากปัจเจกบุคคลในฐานะผู้เสียหาย กรณีที่มีการกล่าวอ้างว่าตนเองเป็นผู้ถูกละเมิดหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่รับรองไว้ในอนุสัญญา ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีอำนาจพิจารณาคดีทุกประเภทที่เกี่ยวกับการละเมิดและฝ่าฝืนบทบัญญัติที่รับรองสิทธิเสรีภาพในอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน แต่จะมีอำนาจตัดสินคดีต่อเมื่อรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาประกาศยอมรับอำนาจพิจารณาของศาลแล้ว[108] ในกรณีปกติศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปไม่สามารถวินิจฉัยโดยตรงว่ากฎหมายของรัฐสมาชิกเป็นโมฆะ เพราะว่าตามหลักอำนาจอธิปไตย ทุกรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง ศาลจึงไม่สามารถเข้าไปชี้ว่ากฎหมายใดมีหรือไม่มีผลบังคับ แต่ถึงแม้ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะไม่สามารถบอกได้ว่ากฎหมายของรัฐสมาชิกเป็นโมฆะ แต่จากการเปิดให้ปัจเจกบุคคลสามารถยื่นคำร้องต่อศาลและถ้าศาลมีคำวินิจฉัยเห็นด้วยกับคำร้อง ย่อมมีผลเท่ากับประชาชนชนะคดี ค่าเสียหายที่ศาลสิทธิมนุษยชนพิจารณาวินิจฉัยให้แก่ปัจเจกบุคคลนั้นจะเป็นจำนวนสูงมาก[109] และคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีผลสมบูรณ์และมีสถานะทางกฎหมายเป็นคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศที่ทำให้คู่สัญญาต้องผูกพันตามคำพิพากษานั้น โดยผลของมาตรา 46 (1) ที่ว่า “รัฐภาคีแห่งอนุสัญญารับรองที่จะปฏิบัติตามคำวินิจฉัยสุดท้ายของศาลในคดีซึ่งเขาเป็นคู่สัญญา”[110]

ผู้ร้องได้รับการตัดสินให้จำคุกตลอดชีวิตในเรือนจำ Rye Hill เมือง Warwickshire สหราชอาณาจักร ในคดีฆ่าคนตายโดยไม่ได้ไตร่ตรองไว้ก่อน และหากประพฤติตัวดีให้ลดโทษลงเหลือให้จำคุกถึงวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1994 อย่างไรก็ตาม เขายังคงถูกกักตัวอยู่เมื่อคณะกรรมการทัณฑ์บนพิจารณาว่าเขาอาจเป็นอันตรายกับสาธารณะได้ John Hirst เป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติหมวดที่ 3 ของ Representation of people Act 1983 ซึ่งห้ามมิให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดลงคะแนนเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรและการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ในปี ค.ศ. 2005 รัฐบาลสหราชอาณาจักรมีผู้ต้องขังที่ได้รับผลกระทบจากพระราชกำหนดฉบับนี้อีกประมาณ 48,000 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 2009 ผู้ต้องขังในเรือนจำสหราชอาณาจักรมีจำนวนทั้งสิ้น 84,231 คน เมื่อหัก

---

[108] เนตรนภา พุทธสุวรรณ. (2550). **การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950.** หน้า 58-59.

[109] สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ข (2549). **การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนของประเทศสมาชิกภายใต้รัฐธรรมนูญยุโรปและหลักการและแนวทางการสร้างพลวัตในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ : การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ.** หน้า 84.

[110] เนตรนภา พุทธสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 65.

จำนวนผู้ที่ถูกจำคุกเพราะไม่ชำระค่าปรับหรือกระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลแล้ว มีผู้ต้องขังที่ถูกตัดสิทธิเลือกตั้งจำนวน 70,344 คน)[111]

ผู้ร้องเคยยื่นคำร้องต่อศาลสูงสหราชอาณาจักร โดยเรียกร้องให้ศาลพิจารณาว่าบทบัญญัติหมวดที่ 3 ของ Representation of people Act 1983 ขัดกับอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ต่อมาข้อเรียกร้องและคำอุทธรณ์ของเขาได้ถูกยกฟ้อง ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 2001 ในฐานะที่ผู้ร้องเป็นพลเมืองในรัฐที่เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป และเมื่อวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 2004 ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปมีคำพิพากษาว่าบทบัญญัติดังกล่าวซึ่งตัดสิทธิผู้ร้องในการเลือกตั้งนั้น ละเมิดหรือฝ่าฝืนมาตรา 3 ของพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ที่บัญญัติว่า “รัฐภาคีอนุสัญญารับประกันว่าจะรักษาไว้ซึ่งการเลือกตั้งที่เป็นอิสระที่ช่วงระยะเวลาที่สมเหตุสมผล โดยการเลือกตั้งที่เป็นความลับ ภายใต้เงื่อนไขซึ่งรับรองความอิสระในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนโดยการออกกฎหมาย” และคดีถูกโอนต่อให้ที่ประชุมใหญ่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (The Grand Chamber) พิจารณาต่อตามคำร้องของรัฐบาลอังกฤษ

ที่ประชุมใหญ่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปยอมรับว่ามาตรา 3 ของพิธีสารดังกล่าวมีขอบเขตของความพึงพอใจที่กว้างมาก และควรอนุญาตให้ระบบนิติบัญญัติของประเทศได้พิจารณาข้อจำกัดในสิทธิการเลือกตั้งของผู้ต้องขังที่รัดกุมมากกว่านี้ และพิจารณาว่าการจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขังยังคงมีความยุติธรรมสำหรับโลกในปัจจุบันหรือไม่ หากยังคงเชื่อว่าเป็นความยุติธรรม ควรจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุล โดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติควรได้ตกลงใจว่าจะจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้กระทำผิดในกรณีต่างๆ กันอย่างไร และศาลที่ตัดสินคดีควรจะสามารถลงโทษด้วยการตัดสิทธิการเลือกตั้งได้หรือไม่

ศาลได้กล่าวเน้นว่า สิทธิเลือกตั้งที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรา 3 ของพิธีสาร เป็นสาระสำคัญในการมีอยู่และรักษาไว้ซึ่งพื้นฐานแห่งประชาธิปไตยตามหลักนิติรัฐ และสิทธิในการเลือกตั้งนั้นเป็นสิทธิ (right) ไม่ใช่สิทธิพิเศษ (privilege) อย่างไรก็ตาม สิทธิตามที่ปรากฏในมาตรา 3 ของพิธีสารนั้นยังไม่สมบูรณ์ แต่มีช่องให้ตีความถึงข้อจำกัด และรัฐภาคีอนุสัญญาจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของการประเมินค่าในเรื่องนี้ โดยข้อจำกัดการใช้สิทธิเลือกตั้งควรกำหนดให้ถูกต้องตามกฎหมายและได้สัดส่วนพอสมควร สภาวะความแตกต่างใดๆ ไม่ควรจะมาขัดขวางการแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนในการออกเสียงเลือกตั้ง หรือกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งจะต้องเป็นเครื่องสะท้อน (ไม่ใช่ขัดขวาง) ซึ่งความมั่นคงและความมีประสิทธิภาพของระบบการเลือกตั้ง ที่มี

---

[111] Prison Reform Trust. (2010). Barred from voting : The Right to vote for sentenced prisoners. Retrieved March 10, 2010, from **www.prisonreformtrust.org.uk**

วัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ กล่าวเฉพาะถึงผู้ต้องขัง ผู้พิพากษา Tulkens และ Zagrebelsky แสดงความเห็นว่าไม่มีเหตุผลเหมาะสมที่จะปฏิเสธไม่ให้ผู้ต้องขังใช้สิทธิเลือกตั้ง และผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่ได้รับรองในอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทุกประการ เว้นแต่สิทธิในอิสรภาพ[112]

ศาลพิจารณาว่าผู้ต้องขังจำนวน 48,000 คนที่ถูกตัดสิทธิเลือกตั้งเป็นจำนวนที่มีนัยยะและไม่ควรยึดถือว่าการตัดสิทธิในการเลือกตั้งเป็นเรื่องไม่สำคัญเพียงพอ เพราะในจำนวนดังกล่าวได้รวมเอาข้อแตกต่างจำนวนมากของผู้กระทำผิด และโทษตั้งแต่ต้องขัง 1 วันจนถึงตลอดชีวิต และตั้งแต่ผู้ต้องขังที่มีความผิดเพียงเล็กน้อยถึงผู้ต้องขังที่มีความผิดสูงสุด อีกทั้งไม่มีความเชื่อมโยงที่ชัดเจนว่าข้อแตกต่างในแต่ละคดีกับการตัดสิทธิในการเลือกตั้งดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเห็นว่าไม่มีหลักฐานว่ากระบวนการนิติบัญญัติในสหราชอาณาจักรได้เคยพยายามพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ขัดกันหรือประเมินค่าสัดส่วนของการจำกัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง การจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขังทุกคน ทุกสถานการณ์ อย่างเด็ดขาด จึงไม่เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ผู้ร้องในคดีนี้สูญเสียสิทธิในการเลือกตั้งจากผลของการกำหนดโดยอัตโนมัติให้ตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง ผู้ร้องจึงเป็นเหยื่อของวิธีการดังกล่าว

แม้จะมีข้อโต้แย้งว่าสหราชอาณาจักรไม่ได้เป็นประเทศเดียวที่ตัดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาด (อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายในสหราชอาณาจักรมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่น้อยกว่าในบางประเทศ เพราะยังมีข้อยกเว้นสำหรับผู้ต้องขังที่หมิ่นอำนาจศาล หรือต้องขังแทนการไม่จ่ายค่าปรับ ยังคงมีสิทธิเลือกตั้ง แต่ว่าในบางประเทศนั้นสิทธิในการเลือกตั้งได้ถูกเพิกถอนตั้งแต่ถูกจับกุมแล้ว) แต่บทบัญญัติหมวดที่ 3 ของ Representation of people Act 1983 ได้ตัดสิทธิเลือกตั้งของคนกลุ่มหนึ่งโดยไม่ยึดถือความแตกต่างในแต่ละกรณี บทบัญญัติได้ถูกนำมาใช้โดยอัตโนมัติต่อผู้ต้องขังโดยไม่คำนึงถึงความยาวนานของโทษที่ต้องขัง ความรุนแรงของการกระทำผิด และสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละกรณี การจำกัดสิทธิสำคัญของบุคคลโดยอัตโนมัติและปราศจากการคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ ถือว่าเป็นการกระทำที่ยอมรับไม่ได้ รวมทั้งไม่สอดคล้องกับมาตรา 3 ของพิธีสาร ศาลจึงพิพากษาด้วยคะแนนเสียง 12 ต่อ 5 ว่ามีการละเมิดมาตรา 3 ของพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และให้รัฐภาคีอนุสัญญาทำการกำหนดขอบเขตในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรื่องสิทธิเลือกตั้งเอง[113]

---

[112] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 214.

[113] European Court of Human Rights. (2005). Hirst v. The United Kingdom (No.2) Grand Chamber Judgement. Retrieved August 17, 2010, from **http://www.cmiskp.echr.coe.int**

3.4 ประเทศไอร์แลนด์

3.4.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.4.1.1 รัฐธรรมนูญไอร์แลนด์

รัฐธรรมนูญไอร์แลนด์ (Constitution of Ireland 1937) บัญญัติถึงสิทธิเลือกตั้งดังนี้

มาตรา 12 ประธานาธิบดี

"2. 1° ประธานาธิบดีต้องได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน

2° พลเมืองทุกคนที่มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิก Dáil Éireann ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดี

3° การเลือกตั้งต้องกระทำโดยการลงคะแนนลับ การลงคะแนนถือระบบที่ได้สัดส่วนกับการเป็นตัวแทนของประชาชน"[114]

มาตรา 16 Dáil Éireann

"1. 2° พลเมืองทุกคนรวมทั้งบุคคลอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งมีอายุ 18 ปีขึ้นไป โดยปราศจากการแบ่งแยกในเรื่องเพศ และไม่เป็นผู้ถูกตัดสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการเลือกตั้ง Dáil Éireann ย่อมมีสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิก Dáil Éireann

3° ไม่มีกฎหมายใดที่สามารถบัญญัติให้พลเมืองไร้ความสามารถหรือขาดคุณสมบัติในการเป็นสมาชิกสภา Dáil Éireann โดยอาศัยเหตุแห่งเพศ หรือไม่อาจตัดสิทธิพลเมืองใดจากการเลือกตั้งสมาชิก Dáil Éireann โดยอาศัยเหตุเช่นว่านั้น

4° ผู้เลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงเพียงหนึ่งคะแนนในการเลือกตั้ง Dáil Éireann และการเลือกตั้งต้องกระทำโดยลับ"[115]

มาตรา 18

1. Seanad Éireann ประกอบด้วยสมาชิก 60 คน ซึ่งได้มาจากการเสนอชื่อให้เป็นสมาชิกจำนวน 11 คน และถูกเลือกให้เป็นสมาชิกอีก 49 คน

2. บุคคลที่จะมีคุณสมบัติในการเป็นสมาชิก Seanad Éireann ต้องมีคุณสมบัติในการเป็นสมาชิก Dáil Éireann ด้วย

5. ในการเลือกตั้งสมาชิก Seanad Éireann การลงคะแนนถือระบบที่ได้สัดส่วนกับการเป็นตัวแทนของประชาชนและลงคะแนนลับทางไปรษณีย์[116]

---

[114] Constitution of Ireland 1937. Article 12.

[115] Constitution of Ireland 1937. Article 16.

[116] Constitution of Ireland 1937. Article 18.

มาตรา 40

บัญญัติถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน พลเมืองทุกคนในฐานะมนุษย์มีความเสมอภาคกันเบื้องหน้ากฎหมาย ความดังกล่าวไม่ใช้บังคับในกรณีที่รัฐประกาศใช้กฎหมายโดยอาศัยความแตกต่างในเรื่องความสามารถ สภาพร่างกาย ความมีจริยธรรม และตำแหน่งหน้าที่ในสังคม รัฐรับประกันโดยกฎหมายในการที่จะเคารพ คุ้มครอง และยืนยันโดยกฎหมายเท่าที่จะเป็นไปได้ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลของพลเมือง พลเมืองไม่อาจถูกตัดเสรีภาพส่วนบุคคลที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้[117]

3.4.1.2 กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

ในศตวรรษที่ 9 ตัวเร่งที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสิทธิเลือกตั้งในไอร์แลนด์คือ คำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปในคดีระหว่าง Hirst v. UnitedKingdom ซึ่งวางหลักว่า การที่ประเทศอังกฤษตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนนั้นขัดกับมาตรา 3 แห่งพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน จึงเกิดการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปโดย Irish Penal Reform Trust (IPRT) รัฐบาลจึงทบทวนนโยบายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของผู้ต้องขังและเสนอที่จะแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งเพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้เลือกตั้งโดยวิธีการทางไปรษณีย์ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ค.ศ. 2006 (The Electoral (Amendment) Act of 2006) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2006 บัญญัติขึ้นเพื่อใช้สำหรับการลงคะแนนทางไปรษณีย์ในการเลือกตั้งและการทำประชามติของผู้เลือกตั้งทั่วไปรวมทั้งผู้ต้องขังในเรือนจำ และมีผลให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2007[118]

นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ผู้ต้องขังเด็ดขาดได้รับโอกาสในการเลือกตั้ง อย่างไรก็ดี ในการจัดให้ผู้ต้องขังลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งทางไปรษณีย์ มีการลงทะเบียนเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น เนื่องจากผู้กระทำความผิดอาญาในไอร์แลนด์มากกว่าร้อยละ 80 ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดร้ายแรงและถูกตัดสินให้จำคุกเป็นเวลาเพียงหนึ่งปีหรือน้อยกว่านั้น[119] ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะได้รับการปล่อยตัวก่อนวันเลือกตั้งปีใน ค.ศ. 2007 จึงไม่จำเป็นต้องลงทะเบียนในเรือนจำ[120]

3.4.2 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดี

ก่อนการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่การลงทะเบียนต้องบันทึกชื่อผู้เลือกตั้งในบัญชีผู้เลือกตั้งทางไปรษณีย์ โดยการใส่ชื่อบุคคลต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ บุคคลที่ยื่นคำร้องขอมีชื่อในร่างการลงทะเบียนก่อนเจ้าหน้าที่จัดทำร่างรายชื่อ และบุคคลนั้นแสดงให้เป็นที่พอใจที่ว่าจากสภาพของ

---

[117] Constitution of Ireland 1937. Article 40.

[118] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 205-206.

[119] Ibid. p. 214.

[120] Ibid. p. 218-219.

เรือนจำที่ถูกคุมขังอยู่ ผู้ต้องขังไม่สามารถแสดงตัวในวันเลือกตั้งที่หน่วยเลือกตั้งได้ และแสดงว่าบุคคลนั้นมีที่พักอาศัยตามปกติในมลรัฐก่อนที่จะถูกคุมขัง ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดว่าบุคคลนั้นควรมีชื่อเป็นผู้เลือกตั้งทางไปรษณีย์ในบัญชีใด บุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับมาตรานี้จะถูกถือว่ามีที่อยู่ปกติคือสถานที่ที่เคยอยู่ เพียงแต่บุคคลดังกล่าวถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำ[121]

คำร้องขอมีชื่อเป็นผู้เลือกตั้งทางไปรษณีย์ใช้แบบตามที่รัฐมนตรีกำหนด ผู้ร้องขอต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มหรือทำสัญลักษณ์ในกรณีที่เขียนหนังสือไม่ได้ แบบฟอร์มที่กรอกสมบูรณ์แล้วแนบมาพร้อมกับหนังสือรับรองซึ่งเจ้าหน้าที่ประสานงาน (เจ้าหน้าที่ประสานงานคือผู้อำนวยการเรือนจำหรือบุคคลผู้รักษาการแทน) ส่งไปที่เรือนจำเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งศาล[122] เจ้าหน้าที่การลงทะเบียนจะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ร้องขอมีคุณสมบัติครบถ้วน และคำร้องขอได้กรอกโดยถูกต้องหรือไม่ และมีอำนาจในการตัดสินว่าคำร้องขอใช้ได้[123]

ผู้เลือกตั้งซึ่งมีชื่อในบัญชีผู้เลือกตั้งทางไปรษณีย์ต้องปรากฏตัวต่อเจ้าหน้าที่ของเรือนจำซึ่งตนถูกคุมขังอยู่และแสดงซองจดหมายที่จ่าหน้าถึงผู้เลือกตั้งและบัตรเลือกตั้งที่ไม่ปรากฏการลงคะแนน ทั้งต้องแสดงคำประกาศแสดงตัวตนที่ออกโดยรัฐมนตรี ผู้เลือกตั้งต้องลงชื่อในคำประกาศแสดงตัวตนดังกล่าวแล้วส่งมอบให้เจ้าหน้าที่ประสานงานเพื่อลงชื่อเป็นพยานการลงชื่อของผู้เลือกตั้งพร้อมทั้งประทับตราเรือนจำ และจะทำลายซองจดหมายที่จ่าหน้าดังกล่าวทิ้ง

ผู้เลือกตั้งต้องลงคะแนนโดยลับ ใส่บัตรเลือกตั้งที่ลงคะแนนแล้วในซองจดหมายและปิดผนึก นำซองดังกล่าวและคำประกาศแสดงตนใส่ซองจดหมายอีกชั้นหนึ่งและปิดผนึกอีกครั้ง ก่อนส่งมอบซองให้เจ้าหน้าที่ประสานงานเพื่อส่งไปรษณีย์ไปยังเจ้าหน้าที่ที่ดูแลและประกาศการเลือกตั้งต่อไป[124]

3.5 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.5.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.5.1.1 รัฐธรรมนูญ

ตามกฎหมายพื้นฐานสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Basic Law หรือ รัฐธรรมนูญ) บัญญัติคุ้มครองสิทธิในทางการเมืองไว้ดังนี้

---

[121] Electoral Act 2006 of Ireland. Section 2.

[122] Electoral Act 2006 of Ireland. Section 3.

[123] Electoral Act 2006 of Ireland. Section 6.

[124] Electoral Act 2006 of Ireland. Section 7.

“มาตรา 28 การรับรองรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐและการปกครองตนเองของท้องถิ่นโดยสหพันธรัฐ

(1) ระบอบรัฐธรรมนูญของมลรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักการของรัฐที่มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยและสังคม ภายใต้หลักนิติธรรมตามความหมายของกฎหมายพื้นฐานนี้ ในแต่ละมลรัฐ แต่ละมณฑล แต่ละเทศบาล ประชาชนต้องมีองค์กรผู้แทนที่ได้รับการคัดเลือกโดยการเลือกตั้งทั่วไปโดยตรงอย่างเสรี เท่าเทียม และเป็นความลับ ในการเลือกตั้งระดับมณฑลและเทศบาล บุคคลที่เป็นพลเมืองในรัฐสมาชิกใดของประชาคมยุโรปย่อมมีสิทธิลงคะแนนเสียงและได้รับเลือกตั้งตามกฎหมายประชาคมยุโรป...”

มาตรา 38 การเลือกตั้ง

“(1) สมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรเยอรมนีต้องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปโดยตรง เสรี เท่าเทียม และเป็นความลับ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนทั้งหมด โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติหรือความครอบงำใดๆ และรับผิดชอบต่อสำนึกของตนเท่านั้น (2) บุคคลใดมีอายุครบสิบแปดปีย่อมมีสิทธิลงคะแนนเสียง ผู้ได้รับเลือกตั้งต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (3) รายละเอียดการเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่บัญญัติในกฎหมายสหพันธรัฐ”[125]

3.5.1.2 กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (Strafgesetzbuch) หมวดพิเศษว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย มาตรา 45 บัญญัติให้ผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับการเมือง กบฏ การโกงการเลือกตั้ง การข่มขู่คุกคามผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อาจถูกจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งได้เป็นเวลา 2 ปี ถึง 5 ปี[126] ดังนั้น ผู้ต้องขังเด็ดขาดในเยอรมนีทุกคนได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิเลือกตั้งได้ขณะถูกคุมขัง เว้นแต่การตัดสิทธิเลือกตั้งจะเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาให้ลงโทษ ศาลอาจลงโทษด้วยการตัดสิทธิเลือกตั้งได้เฉพาะผู้ที่กระทำความผิดตามมาตรา 45 ของประมวลกฎหมายอาญา ระยะเวลาในการจำกัดสิทธิเลือกตั้งกระทำได้เพียง 2 ถึง 5 ปี และผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนที่ถูกตัดสินให้จำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปในความผิดดังกล่าว จะถูกตัดสิทธิเลือกตั้งโดยอัตโนมัติในการเลือกตั้งระดับชาติเป็นเวลา 5 ปี การตัดสิทธิเลือกตั้งจะเป็นผลเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น[127] และศาลอาจเพิกถอนการตัดสิทธินั้นได้หากผู้ต้องขังเด็ดขาดสูญเสียสิทธิเลือกตั้งเกินกว่ากึ่งหนึ่งของเวลาที่ต้องถูกตัดสิทธิแล้ว และแสดงให้ศาลมั่นใจว่าตนเองจะไม่กระทำความผิดใดๆ อีกในอนาคต[128]

---

[125] สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ก เล่มเดิม. หน้า 20, 27.

[126] German Criminal Code 1998 (Strafgesetzbuch, StGB). Section 45.

[127] German Criminal Code 1998 (Strafgesetzbuch, StGB). Section 45a (1).

[128] German Criminal Code 1998 (Strafgesetzbuch, StGB). Section 45b (1).

3.6 ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลีย (The Australia Commonwealth) ประกอบด้วยรัฐ (อาณานิคมเดิม) หลายรัฐซึ่งต่างก็มีรัฐบาลปกครองตนเองคล้ายรัฐต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา มีประธานาธิบดีเป็นประมุข รัฐของออสเตรเลียรวมกันแบบสหพันธรัฐ ภายใต้องค์พระมหากษัตริย์แห่งจักรภพอังกฤษ มีเมืองหลวงชื่อว่า กรุงแคนเบอร่า ดี. ซี. ออสเตรเลียประกอบไปด้วย 6 มลรัฐ (มลรัฐวิคตอเรีย มลรัฐเซาท์ออสเตรเลีย มลรัฐควีนส์แลนด์ มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ มลรัฐเวสเทิร์นออสเตรเลีย และมลรัฐทัสมาเนีย) และ 2 อาณาเขตปกครอง ได้แก่ นอร์เทิร์นเทร์ริทอรี และออสเตรเลียนแคพิทอลเทร์ริทอรี[129]

3.6.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.6.1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญออสเตรเลีย (Australian Constitution 1990) บัญญัติถึงสิทธิเลือกตั้งไว้ดังนี้

ส่วนที่ 2 วุฒิสภา

มาตรา 7 วุฒิสภา

“สมาชิกวุฒิสภาประกอบด้วยวุฒิสมาชิกจากทุกรัฐ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนของรัฐนั้น”

มาตรา 8 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง

“คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามแต่ละรัฐกำหนดตามรัฐธรรมนูญนี้หรือโดยรัฐสภา เช่นเดียวกับคุณสมบัติของผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ผู้เลือกตั้งลงคะแนนได้เพียงครั้งเดียว”

ส่วนที่ 3 สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 24 โครงสร้างของสภาผู้แทนราษฎร

“สภาผู้แทนราษฎรประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนของสหพันธรัฐ”[130]

มาตรา 30 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง

“คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามที่แต่ละรัฐกำหนดตามกฎหมายของรัฐสภา เช่นเดียวกับคุณสมบัติของผู้เลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกอื่นของรัฐสภา แต่การเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาแต่ละครั้ง ผู้เลือกตั้งลงคะแนนได้เพียงครั้งเดียว”

---

[129] สำเริง สุวรรณปาล. (2542). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม ถึง 12 กันยายน พ.ศ. 2505.** หน้า 71-73.

[130] Australian Constitution 1900. Section 7-8, 24.

ส่วนที่ 4 สภาทั้งสองของรัฐสภา

มาตรา 41 สิทธิของผู้เลือกตั้งในแต่ละรัฐ

“ผู้ใหญ่ทุกคนที่มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาของแต่ละรัฐ ไม่อาจถูกกีดกันโดยกฎหมายของออสเตรเลีย ในการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาของออสเตรเลีย”[131]

3.6.1.2 กฎหมายที่อยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

สิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดเป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง (Commonwealth Electoral Act 1918) กล่าวคือ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องไม่ได้รับการตัดสินให้จำคุกเป็นเวลาตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือเคยถูกตัดสินว่าเป็นกบฏ หรือขายชาติและไม่ได้รับการอภัยโทษหรือการยกเว้นโทษ เป็นต้น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2004 มีผู้ต้องขังเด็ดขาดออสเตรเลียประมาณ 10,000 คน ถูกตัดสิทธิในการเลือกตั้งเพราะได้รับการตัดสินให้จำคุกเป็นเวลาตั้งแต่สามปีขึ้นไป

ในการเลือกตั้งระดับมลรัฐ แต่ละมลรัฐมีกฎหมายเลือกตั้งระดับมลรัฐแตกต่างกันออกไป ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ต้องโทษจำคุกเป็นเวลาสิบสองเดือนขึ้นไปในมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ มลรัฐเวสเทิร์นออสเตรเลีย ถูกตัดสิทธิเลือกตั้งระดับมลรัฐ ผู้ต้องขังเด็ดขาดในมลรัฐวิคทอเรียที่ต้องโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจะถูกตัดสิทธิเลือกตั้งระดับมลรัฐ ในขณะที่มลรัฐเซาท์ออสเตรเลียอนุญาตให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนเลือกตั้ง[132]

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง (Commonwealth Electoral Act 1918) มาตรา 93 บุคคลที่มีสิทธิลงทะเบียนและมีสิทธิเลือกตั้ง ต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไปและเป็นพลเมืองออสเตรเลีย บุคคลที่วิกลจริตหรือไม่สามารถเข้าใจสภาพและความสำคัญของการลงทะเบียนเพื่อเลือกตั้ง หรือบุคคลที่ได้รับการตัดสินว่าเป็นกบฏ ทรยศต่อชาติและไม่ได้รับการนิรโทษกรรม จะไม่มีสิทธิมีชื่อในบัญชีผู้เลือกตั้งและไม่มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร[133]

มาตรา 93 อนุมาตรา (8AA) ซึ่งแก้ไขเมื่อ ค.ศ. 2006 ระบุว่าบุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเนื่องจากกระทำผิดกฎหมายของสหพันธรัฐหรือมลรัฐจะถูกตัดสิทธิเลือกตั้ง ศาลสูงได้ตัดสินว่ามาตรา 93 (8AA) ซึ่งแก้ไขนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย เป็นโมฆะ จึงต้องกลับไปใช้กฎหมายเดิมก่อนการแก้ไข อันมีผลให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกน้อยกว่า

---

[131] Australian Constitution 1900. Section 30, 41.

[132] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 53.

[133] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 93(1)(8).

สามปี มีสิทธิเลือกตั้งได้ดังเดิม เฉพาะบุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปเท่านั้นที่ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง[134]

มาตรา 96A การลงทะเบียนก่อนการเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาด เป็นไปตามมาตรา 93 บุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกยังคงมีสิทธิลงทะเบียนในการลงทะเบียนย่อยที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บุคคลที่ถูกจำคุกได้ลงทะเบียนเมื่อเริ่มเข้ารับโทษ ส่วนบุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและมีสิทธิลงทะเบียน แต่ไม่ได้ลงทะเบียนเมื่อเริ่มรับโทษ บุคคลนั้นยังคงมีสิทธิลงทะเบียนสำหรับการลงทะเบียนย่อยที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบุคคลที่มีสิทธิลงทะเบียนในครั้งนั้นๆ หากไม่ได้ลงทะเบียนในการลงทะเบียนย่อยดังกล่าว ก็ยังมีสิทธิลงทะเบียนพร้อมญาติสนิทของตนได้อีก หากไม่สามารถลงทะเบียนในการลงทะเบียนย่อยและไม่สามารถลงทะเบียนพร้อมญาติสนิทได้ ผู้ต้องขังสามารถลงทะเบียนในการลงทะเบียนย่อยที่จัดตั้งขึ้นในสถานที่ที่บุคคลนั้นเกิดหรือการลงทะเบียนย่อยที่จัดตั้งขึ้นในสถานที่ที่บุคคลนั้นมีความใกล้ชิดมากที่สุด[135]

มาตรา 109 ผู้อำนวยการทั่วไปของเรือนจำต้องส่งรายชื่อผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและรายการต่อไปนี้ไปให้เจ้าหน้าที่การเลือกตั้งออสเตรเลียทันทีที่ทำได้ภายหลังเริ่มต้นเดือนใหม่ทุกเดือน ได้แก่ รายชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และเพศของบุคคลทุกคนที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดและเข้ารับโทษจำคุกสำหรับการกระทำความผิดนั้น รวมทั้งชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และเพศของบุคคลทุกคนที่ได้รับการพักโทษจำคุก ซึ่งจะต้องส่งรายการทั้งหมดในเดือนหนึ่งๆ ให้แล้วเสร็จภายในเดือนดังกล่าว

ภายใน 4 วันหลังมีพระราชกฤษฎีกากำหนดการเลือกตั้ง ผู้อำนวยการทั่วไปของเรือนจำในทุกมลรัฐต้องส่งรายการต่อไปนี้ไปยังเจ้าหน้าที่การเลือกตั้ง ได้แก่ รายชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และเพศของบุคคลทุกคนที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดในมลรัฐและเข้ารับโทษจำคุกสำหรับการกระทำความผิด รวมทั้งชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และเพศของบุคคลทุกคนที่ได้รับการพักโทษจำคุก ซึ่งจะต้องส่งรายการทั้งหมดภายในเวลาตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนด[136]

3.6.2 คำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

ในอดีต Franchise Act ค.ศ. 1902 ได้จำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของพลเมืองออสเตรเลียทุกคนที่ก่อการกบฏ หรือถูกตัดสินหรือถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาคดีในความผิดตามกฎหมายของสหพันธรัฐหรือกฎหมายมลรัฐเป็นเวลาตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ระยะเวลาในการจำคุกถูกนำมาเป็นตัวแปรในการกำหนดสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขัง ระยะเวลาจำคุกได้รับการ

---

[134] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 93(8AA).

[135] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 96A.

[136] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 109.

ปรับเปลี่ยนมาตลอดจนกระทั่งปี ค.ศ. 2004 ผู้ต้องขังที่ได้รับโทษจำคุกน้อยกว่าสามปีมีสิทธิในการเลือกตั้ง ต่อมาหลังจากที่รัฐบาลของ Howard ชนะการเลือกตั้งครั้งหลังในปี ค.ศ. 2004 ซึ่งได้เปรียบในการแก้ไขกฎหมายเพราะมีคะแนนเสียงมากกว่าวุฒิสภา รัฐบาลได้เผยแพร่สิ่งพิมพ์แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ต้องขัง ต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. 2005 คณะกรรมการผู้จัดทำสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการเลือกตั้ง (JSCEM) ได้เสนอบทความชื่อว่า “Conduct of the 2004 Federal Election and Matters Related Thereto” ซึ่งหนึ่งในนั้นมีเรื่องการตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดปรากฏอยู่ โดยเสนอให้บุคคลที่ต้องโทษจำคุกถูกตัดสิทธิเลือกตั้งตลอดระยะเวลาที่ถูกจำคุก และผลักดันให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเสนอนี้ด้วยการแก้ไขกฎหมายให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รัฐบาลได้ตอบรับ JSCEM โดยการกล่าวถึงกฎหมาย Electoral and Referendum Amendment (Electoral Integrity and Other Measures) Act 2006 มาตรา 93 (8AA) ในวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 2006 และลงมติแก้ไขกฎหมายเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน ค.ศ. 2006 เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนถูกตัดสิทธิในการเลือกตั้ง[137] โดยไม่คำนึงถึงระยะเวลาในการจำคุกอีกต่อไป ซึ่งมีผลเป็นการตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดประมาณ 20,000 คน

การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวสวนทางกับกระแสรัฐสมัยใหม่ที่ยอมรับสิทธิของปัจเจกบุคคล ยิ่งไปกว่านั้นการตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังทุกคนยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรตุลาการอีกด้วย เมื่อผู้ต้องขังหญิงชื่อ Vickie Lee Roach ซึ่งได้รับโทษจำคุกเพราะทำให้เกิดอุบัติเหตุทางรถยนต์โดยไม่เจตนา ได้ยื่นข้อเรียกร้องไปยังศาลสูง อ้างว่าตนเองต้องการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ไม่สามารถเลือกตั้งได้โดยผลของมาตรา 93 (8AA), Electoral and Referendum Amendment (Electoral Integrity and Other Measures) Act 2006 โดยอ้างว่าบทบัญญัติดังกล่าวฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ[138] ตามมาตรา 7 และ 24 ที่บัญญัติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน[139] เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2007 ศาลสูงของออสเตรเลียได้มีคำวินิจฉัยถึงกรณีดังกล่าว โดยเห็นว่าบทบัญญัติที่ตัดสิทธิผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนในการเลือกตั้งตาม Section 93 (8AA) ขัดกับ

---

[137] Australian Human Rights Commission. (2010). The right to vote is not enjoyed equally by all Australians. Retrieved December, 2010, from **http://www.humanrights.gov.au/human_rights/vote/index.html**

[138] Andrew C. Banfield. (2008). Prisoner Voting in Canada and Australta : The Construction of Constitutional Decisions. Department of Political Science University of Calgary. Retrieved October, 2009, from **http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2008/Banfield.pdf**

[139] “Section 7 The Senate shall be composed of senators for each State, directly chosen by the people of the State, voting, until the Parliament otherwise, as one electorate... Section 24 The House of Representatives shall be composed of members directly chosen by the people of the Commonwealth...”

รัฐธรรมนูญของออสเตรเลีย บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้[140] เป็นเหตุให้ออสเตรเลียกลับมาใช้คุณสมบัติผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามเดิม คือ ผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไปเท่านั้นที่ไม่สามารถเลือกตั้งได้

3.6.3 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดี

ผู้ต้องขังออสเตรเลียที่ได้รับโทษจำคุกเป็นเวลาน้อยกว่า 3 ปี, ผู้ที่ถูกกักกันเป็นครั้งคราว หรือผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวโดยมีการทำทัณฑ์บน ซึ่งเป็นพลเมืองออสเตรเลียและมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีสิทธิลงทะเบียนและมีสิทธิเลือกตั้ง

3.6.3.1 ที่อยู่ที่ใช้ในการลงทะเบียนเลือกตั้ง

ถ้าผู้ต้องขังได้ทำการลงทะเบียนเลือกตั้งไว้แล้วก่อนได้รับโทษหรือก่อนถูกควบคุมตัว ผู้นั้นจะยังคงมีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อตามที่อยู่นั้น อย่างไรก็ดี บุคคลนั้นจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Australian Electoral Commission) ทราบ โดยต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรว่าตนไม่สามารถไปเลือกตั้งตามท้องที่ที่เคยลงทะเบียนไว้ได้ เพื่อที่เจ้าหน้าที่จะได้ไม่ลบชื่อผู้นั้นออกจากบัญชีรายชื่อในช่วงเวลาที่ถูกควบคุมหรือถูกจำคุกอยู่ แต่หากได้รับโทษจำคุกหรือถูกควบคุมในขณะที่ยังไม่ได้ลงทะเบียนเลือกตั้งไว้ ผู้นั้นก็สามารถลงทะเบียนโดยใช้ที่อยู่ที่สามารถใช้ลงทะเบียนได้อยู่ก่อนถูกควบคุม

3.6.3.2 วิธีการเลือกตั้ง

วิธีที่ออสเตรเลียใช้ในการเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดีคือ วิธีเลือกตั้งทางไปรษณีย์ (postal vote) และวิธีการให้ผู้ต้องขังเลือกตั้งด้วยตนเอง โดยใช้หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ในเรือนจำ (Voting in person)

1) วิธีการเลือกตั้งทางไปรษณีย์ General Postal Voter (GPV) หรือ ผู้เลือกตั้งทางไปรษณีย์ ใช้กับผู้เลือกตั้งที่ไม่สามารถไปเลือกตั้งตามหน่วยเลือกตั้งได้เป็นประจำ รวมถึงผู้ต้องขังที่มีสิทธิเลือกตั้งทางไปรษณีย์ด้วย ผู้เลือกตั้งที่ลงทะเบียนเป็น GPV สามารถส่งไปรษณีย์เลือกตั้งได้ด้วยตนเองทุกๆ ครั้งที่มีการเลือกตั้ง และผู้ต้องขังส่วนใหญ่ใช้สิทธิเลือกตั้งทางไปรษณีย์

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง (Commonwealth Electoral Act 1918) มาตรา 194 กรณีที่มีการเลือกตั้งทางไปรษณีย์ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดต่อไปนี้ ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือ ผู้เลือกตั้งต้องแสดงเอกสารรับรองการเลือกตั้งซึ่งยังไม่มีการลงชื่อและบัตรเลือกตั้งที่ยังไม่ได้ลงคะแนนให้พยานที่ได้รับมอบอำนาจตรวจสอบ พยานที่ได้รับมอบอำนาจจะลงชื่อในเอกสาร

---

[140] High Court of Australia. (August 30, 2007). Vicki Lee Roach v Electoral Commissioner and Anor Defendants. Retrived December, 2007, from **http://www.highcourt.gov.au/media/Roach%20v%20Electoral%20Commissioner%20%28orders%29.pdf**

รับรองในฐานะพยาน ระบุวันเดือนปี และระบุตำแหน่งที่เขาปฏิบัติหน้าที่ ผู้เลือกตั้งต้องทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งโดยลับ แต่ต้องกระทำในความรู้เห็นของพยานที่ได้รับมอบอำนาจ จากนั้นจึงพับบัตรเลือกตั้งใส่ลงในซองจดหมายซึ่งระบุรับรองการเลือกตั้งทางไปรษณีย์ และปิดผนึกซองนั้น ผู้เลือกตั้งจะเป็นผู้ส่งซองนั้นทางไปรษณีย์หรือส่งให้เจ้าหน้าที่ต่อไป[141]

2) วิธีเลือกตั้งด้วยตนเอง คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Australian Electoral Commission) จัดให้มีคณะบุคคลประจำหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเลือกตั้งให้แก่ผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดี จุดเลือกตั้งเคลื่อนที่นี้ใช้วิธีปฏิบัติการเช่นเดียวกับที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วๆ ไป คือ มีฉากกั้นเพื่อปกปิดไม่ให้บุคคลอื่นเห็นขณะลงคะแนน และมีกล่องใส่บัตรหลังจากที่ลงคะแนนแล้ว การขนย้ายบัตรเลือกตั้งเพื่อนำไปนับคะแนนจะใช้การขนส่งทั้งทางอากาศยาน ทางบก และทางทะเล การเลือกตั้งระดับสหพันธ์ใน ค.ศ. 2004 หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ได้นำอุปกรณ์การเลือกตั้งเคลื่อนที่เข้าไปยังเรือนจำ 21 แห่ง และที่ศูนย์คุมขังระหว่างรอการพิจารณาคดีที่ผู้ต้องขังไม่สามารถไปเลือกตั้งได้

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง (Commonwealth Electoral Act 1918) มาตรา 226A หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ในเรือนจำ คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจร่วมกับผู้อำนวยการทั่วไปของเรือนจำในมลรัฐ จัดการเลือกตั้งให้แก่บุคคลที่ถูกควบคุมหรือกักบริเวณในเรือนจำซึ่งมีสิทธิเลือกตั้งได้ หากการจัดการเลือกตั้งกรณีนี้สามารถกระทำในเรือนจำได้ การเลือกตั้งที่มาเยือนถึงเรือนจำนี้จะจัดขึ้นสำหรับบุคคลดังต่อไปนี้คือ บุคคลที่ถูกกักขังหรือกักบริเวณให้อยู่ในเรือนจำและมีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อมาถึงเรือนจำเจ้าหน้าที่ผู้มาเยือนต้องนำกล่องใส่บัตรเลือกตั้ง บัตรเลือกตั้ง และสิ่งอื่นอันจำเป็นสำหรับการเลือกตั้งในเรือนจำมาด้วย และต้องมีเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งและผู้ดูแลการเลือกตั้ง (ถ้าหากมี) ติดตามมาด้วย การเลือกตั้งในเรือนจำต้องกระทำภายในวัน เวลา และภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมกับเรือนจำ ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม การจัดการเลือกตั้งกรณีนี้อาจไม่ได้กระทำขึ้นหากเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่เรือนจำว่าไม่สามารถกระทำได้เพราะสถานการณ์ในเรือนจำไม่ปลอดภัย ในขั้นตอนสุดท้ายของการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ผู้มาเยือนต้องปิดผนึก ประทับตราและเก็บค่าบริการแต่ละกล่องใส่บัตรเลือกตั้ง ซึ่งต้องกระทำต่อหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งและผู้ดูแลที่ติดตามไปด้วย และส่งกล่องใส่บัตรเลือกตั้งทั้งหมดต่อไปยังเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการรับบัตรคืนโดยไม่ชักช้า เจ้าหน้าที่ผู้มาเยือนจะมอบเอกสารสิ่งพิมพ์ของผู้สมัคร รวมทั้งเอกสารแนะนำการเลือกตั้ง ซึ่งจัดทำขึ้นสำหรับการเลือกตั้งให้แก่ผู้เลือกตั้งที่ต้องการ[142]

---

[141] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 194.

[142] Commonwealth Electoral Act 1918. Section 226A.

3.6.3.3 ภายหลังจากที่ผู้ต้องขังเด็ดขาดได้รับการปล่อยตัว

ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วต้องกรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มการลงทะเบียนเลือกตั้งใบใหม่และแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้งออสเตรเลีย (Australian Electoral Commission) ทราบที่อยู่ใหม่ เพื่อให้ดำเนินการปรับปรุงข้อมูลเรื่องที่อยู่ในบัญชีรายชื่อให้ถูกต้องทันสมัยเพื่อใช้กับการเลือกตั้งในครั้งถัดไป[143]

3.7 ประเทศแคนาดา

3.7.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.7.1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแคนาดา (Constitution Act 1982 of Canada) บัญญัติถึงสิทธิเลือกตั้งไว้ดังนี้

ส่วนที่ 1 สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองแคนาดา

มาตรา 3 สิทธิในทางประชาธิปไตยของพลเมือง

“พลเมืองแคนาดาทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาสามัญและสมาชิกสภานิติบัญญัติ รวมทั้งมีสิทธิได้รับเลือกเป็นสมาชิกแห่งสภานั้น”[144]

3.7.1.2 กฎหมายซึ่งอยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดา (Canada Election Act 2000)

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสิทธิในการเลือกตั้ง มาตรา 3 บุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เลือกตั้ง ได้แก่ บุคคลที่เป็นพลเมืองแคนาดาและมีอายุ 18 ปีขึ้นไปในวันเลือกตั้ง ไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังเด็ดขาด แคนาดาจึงเป็นประเทศที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิและใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยไม่มีข้อจำกัดตามระยะเวลาที่ต้องโทษ และใช้วิธีเลือกตั้งทางไปรษณีย์หรือด้วยตนเองเช่นเดียวกับผู้ต้องขังออสเตรเลีย ซึ่งเป็นไปตามหมวดที่ 11 ส่วนย่อยที่ 5 (Part 11 Division 5) การเลือกตั้งแบบพิเศษ สำหรับผู้เลือกตั้งในเรือนจำ

3.7.2 คำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

แม้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะบัญญัติว่าสิทธิในการเลือกตั้งเป็นของพลเมืองแคนาดาทุกคน แต่บทบัญญัติใน The old Canada Elections Act 1985 มาตรา 51(e) มีการตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังที่ได้รับโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป จนกระทั่งมีการฟ้องร้องไปยังศาลสูงในคดีระหว่าง Sauve v. Canada (Chief Electoral Officer) เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ. 2002 ภายหลังพิจารณาคดีไม่ถึง

---

[143] Australian Electoral Commission, (2007). Prisoner Voting. Retrieved September, 2008, from **http://www.aec.gov.au/About_AEC/publications/Fact_Sheets/prisoner_voting.htm**

[144] Constitution Act of Canada 1982. Section 3.

1 ปี[145] ศาลฎีกามีมติเป็นเอกฉันท์ว่า กฎหมายเลือกตั้งมาตรา 51(e) ที่ตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังที่ได้รับโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปนั้น ขัดกับรัฐธรรมนูญ และไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม อีกทั้งยังเปรียบเทียบด้วยว่าการตัดสิทธิเลือกตั้งของพลเมืองคือการปฏิเสธสิทธิที่ชอบธรรมในทางประชาธิปไตย และเป็นการตัดหนทางในการพัฒนาตนเองและการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง[146]

3.7.3 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดี

3.7.3.1 เจ้าหน้าที่ในการเลือกตั้ง

ผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบสถานที่คุมขัง ในเขตมลรัฐจะเป็นผู้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ประสานงาน (Coordinating Officer) เพื่อทำหน้าที่ในระหว่างที่มีการเลือกตั้ง เพื่อประสานงานกับหัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้ง[147] เมื่อมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้ง หัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งจะเป็นผู้แจ้งให้ผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบสถานที่คุมขังของมลรัฐนั้นๆ ทราบโดยไม่ชักช้า และผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบสถานที่คุมขังจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานในมลรัฐนั้นๆ ทราบ และแต่งตั้งบุคคลจำนวนหนึ่งคนหรือมากกว่านั้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ติดต่อ (Liaison Officer) ทำหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง[148]

ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้งทั่วไป 10 วัน โดยผู้เลือกตั้งจะต้องลงทะเบียนการเลือกตั้ง เพื่อแสดงความประสงค์ว่าจะเลือกตั้งโดยใช้บัตรพิเศษ[149] เจ้าหน้าที่ติดต่อต้องติดประกาศให้ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งทราบถึงวันเลือกตั้ง ในรูปแบบที่กำหนดและในสถานที่ที่สามารถมองเห็นได้ง่ายภายในหน่วยเลือกตั้ง และโดยไม่ชักช้า[150]

3.7.3.2 ถิ่นที่อยู่ของผู้เลือกตั้ง

ก่อนถึงวันเลือกตั้ง 10 วัน เจ้าหน้าที่ติดต่อต้องตรวจสอบว่าได้รับเอกสารลงทะเบียนและบัตรเลือกตั้งพิเศษของผู้เลือกตั้งทุกคนในสถานคุมขังที่ต้องการใช้สิทธินั้นครบถ้วนหรือไม่ โดยต้องแสดงถิ่นที่อยู่ถาวรของผู้เลือกตั้งแต่ละคนด้วย เพื่อใช้เป็นภูมิลำเนาในการส่งบัตรเลือกตั้งไปนับคะแนนรวมเป็นคะแนนของเขตนั้น ถิ่นที่อยู่ถาวรของผู้เลือกตั้งคือสถานที่อันดับแรกในสถานที่ต่อไปนี้ ที่ผู้เลือกตั้งมีผู้รู้จักและเป็นที่อยู่ที่สามารถติดต่อทางไปรษณีย์ได้[151]

---

[145] Judgments of The Supreme Court of Canada. (October 31, 2002). Sauve V. Canada (Chief Electoral Officer). Retrived December, 2008, from **http://scc.lexum.org/en/2002/2002scc68/2002scc68.html**

[146] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 37-38.

[147] Canada Election Act 2000. Section 246.

[148] Canada Election Act 2000. Section 247.

[149] Canada Election Act 2000. Section 254.

[150] Canada Election Act 2000. Section 250 (1).

[151] Canada Election Act 2000. Section 251 (1) (2).

1) ที่อยู่อาศัยของผู้เลือกตั้งก่อนได้รับการคุมขัง

2) ที่อยู่อาศัยของคู่สมรส ญาติ ผู้อยู่ในความอุปการะของผู้เลือกตั้ง ญาติของคู่สมรส หรือบุคคลที่ผู้เลือกตั้งจะอาศัยอยู่ด้วยหากไม่ถูกคุมขัง

3) สถานที่ที่ผู้เลือกตั้งถูกจับกุม หรือ

4) ศาลสุดท้ายที่พิพากษาให้ผู้เลือกตั้งจำคุก

3.7.3.3 การให้ข้อมูลการเลือกตั้ง

เมื่อเจ้าหน้าที่ติดต่อได้รับวัสดุอุปกรณ์ในการเลือกตั้งและรายชื่อของผู้สมัครรับการเลือกตั้งแล้ว จะต้องแจกจ่ายวัสดุอุปกรณ์เหล่านั้นให้ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งแต่ละหน่วยเลือกตั้งในจำนวนที่เพียงพอ และติดประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในที่ที่เห็นได้ชัดเจน บริเวณสถานที่ตั้งหน่วยเลือกตั้ง[152]

ในวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งต้องติดประกาศขั้นตอนวิธีการเลือกตั้งอย่างน้อย 2 แห่ง ตามรูปแบบที่กำหนด ในที่ที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาแก่ผู้เลือกตั้ง โดยเตรียมคำแนะนำและเอกสารเกี่ยวกับเขตเลือกตั้งและรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งตามเขตทั้งหมด[153] ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องรับการลงคะแนนเลือกตั้งจากผู้ต้องขังที่ถูกจำกัดขอบเขตอยู่ในห้องขัง หรือที่อยู่ระหว่างการรักษาพยาบาล เจ้าหน้าที่ติดต่อจะต้องจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ภายในสถานที่คุมขังหรือสถานที่รักษาพยาบาลนั้นด้วย[154]

3.7.3.4 ขั้นตอนการลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งพิเศษ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งด้วยบัตรเลือกตั้งพิเศษ ประกอบด้วยของสามสิ่ง ได้แก่ บัตรเลือกตั้งพิเศษ ซองด้านใน และซองด้านนอก เจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งจะต้องให้ผู้เลือกตั้งลงชื่อเพื่อรับบัตรเลือกตั้งพิเศษ เจ้าหน้าที่ดังกล่าวและผู้เลือกตั้งต้องลงนามที่ซองด้านนอก เพื่อใช้ตรวจสอบเขตเลือกตั้งและป้องกันการลงคะแนนซ้ำซ้อน แล้วจึงมอบบัตรเลือกตั้งพิเศษ ซองด้านใน และซองด้านนอกที่ลงนามแล้วนั้นให้แก่ผู้เลือกตั้ง[155]

ผู้เลือกตั้งต้องลงคะแนนโดยการเขียนชื่อผู้สมัครรับการเลือกตั้งที่ต้องการเลือกในบัตรเลือกตั้งพิเศษ พับบัตรเลือกตั้งพิเศษ แล้วดำเนินการดังต่อไปนี้โดยให้ผู้ช่วยผู้จัดการเลือกตั้งเห็น

1) ใส่บัตรเลือกตั้งพิเศษที่เขียนชื่อผู้สมัครแล้วในซองด้านใน แล้วปิดซอง และ

2) ใส่ซองด้านในลงในซองด้านนอก แล้วปิดซอง

---

[152] Canada Election Act 2000. Section 253 (2).

[153] Canada Election Act 2000. Section 254.

[154] Canada Election Act 2000. Section 255 (1).

[155] Canada Election Act 2000. Section 257 (1).

หากผู้เลือกตั้งทำบัตรเลือกตั้งพิเศษเสียหายและใช้ไม่ได้โดยไม่ตั้งใจ ผู้เลือกตั้งต้องคืนบัตรให้กับผู้ช่วยหัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งเพื่อทำเครื่องหมายให้เป็นบัตรเลือกตั้งพิเศษที่เสีย แล้วจึงให้บัตรเลือกตั้งพิเศษใบใหม่แก่ผู้เลือกตั้ง ซึ่งมีสิทธิได้รับคนละไม่เกิน 1 ใบ[156]

3.7.3.5 กำหนดเวลาทำการเลือกตั้ง

หน่วยเลือกตั้งซึ่งใช้บัตรพิเศษนี้จะเปิดทำการล่วงหน้าก่อนวันเลือกตั้ง 10 วัน ตั้งแต่เวลา 9 นาฬิกา จนกระทั่งผู้เลือกตั้งที่ลงทะเบียนไว้ได้ลงคะแนนจนครบ แต่ต้องไม่เกินเวลา 20 นาฬิกาของวันนั้น[157]

3.7.3.6 การส่งเอกสารและวัสดุอุปกรณ์เลือกตั้งคืน

เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ผู้ช่วยหัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งจะต้องส่งเอกสารการเลือกตั้งทั้งหมดดังต่อไปนี้ให้เจ้าหน้าที่ติดต่อโดยไม่ล่าช้า[158] และเจ้าหน้าที่ติดต่อทุกคนจะต้องตรวจสอบและส่งคืนอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั้งหมด ให้แก่ผู้ควบคุมการเลือกตั้งพิเศษในออตตาว่า (เมืองหลวงของแคนาดา) ไม่ช้ากว่า 18 นาฬิกา ในวันเลือกตั้งทั่วไป[159]

1) ซองด้านนอก ที่บรรจุซองด้านในและบัตรเลือกตั้งพิเศษที่ลงคะแนนแล้ว

2) ซองด้านนอกที่ชำรุดหรือไม่ได้ใช้ทั้งหมด

3) บัตรเลือกตั้งพิเศษที่ชำรุดหรือไม่ได้ใช้ทั้งหมด และซองด้านในที่ไม่ได้ใช้ทั้งหมด และ

4) แบบฟอร์มลงทะเบียน

3.7.3.7 การนับคะแนน

บัตรเลือกตั้งพิเศษของผู้ต้องขังจะถูกนับคะแนนก่อนวันเลือกตั้งทั่วไป 5 วัน หรือนับในวันที่หัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งกำหนด เจ้าหน้าที่การเลือกตั้งแบบพิเศษ (Special Ballot Officers) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรี ผู้นำฝ่ายค้าน และหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎรมากเป็นอันดับที่สาม จะเป็นผู้ตรวจสอบซองด้านนอก เพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยของชื่อผู้เลือกตั้งและเขตเลือกตั้งที่ปรากฏอยู่ และจะทำการเปิดซองด้านนอกเพื่อนำซองด้านในที่ปิดผนึกออกมา ซองด้านในที่บรรจุบัตรเลือกตั้งพิเศษจะต้องอยู่ในสภาพปกติ ไม่ปรากฏร่องรอยการเปิดหรือรอยขีดข่วน ทำการแยกซองด้านในออกตามเขตเลือกตั้งที่ระบุตามซองด้านนอก จากนั้นเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งแบบพิเศษจะเป็นผู้เปิดซองด้านในเพื่อนับคะแนนไป

---

[156] Canada Election Act 2000. Section 258.

[157] Canada Election Act 2000. Section 250 (2).

[158] Canada Election Act 2000. Section 260.

[159] Canada Election Act 2000. Section 261.

ทีละเขตเลือกตั้ง บัตรเลือกตั้งพิเศษของผู้ต้องขังในเขตหนึ่งหนึ่ง จะถูกนับคะแนนรวมกับบัตรเลือกตั้งพิเศษของพลเมืองแคนาดาที่อาศัยชั่วคราวอยู่นอกเขตเลือกตั้งของตนและพลเมืองแคนาดาที่อาศัยอยู่นอกแคนาดาเป็นการชั่วคราวในเขตนั้นๆ[160]

3.8 ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.8.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.8.1.1 รัฐธรรมนูญกลาง (Constitution of The United States of America 1787)

บัญญัติถึงสิทธิเลือกตั้งไว้ดังนี้

"มาตรา 15 สิทธิในการเลือกตั้งของพลเมืองสหรัฐอเมริกาจะไม่ถูกปฏิเสธหรือริดรอนโดยสหรัฐอเมริกาหรือรัฐใดๆ โดยอาศัยเหตุแห่งเชื้อชาติ สีผิว หรือโดยเงื่อนไขที่เป็นทาสมาก่อน

มาตรา 17 สภาซีเนทของสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยวุฒิสมาชิกสองคนของทุกมลรัฐ ที่ได้รับการเลือกตั้งโดยประชาชน...

มาตรา 19 สิทธิของพลเมืองสหรัฐอเมริกาในการเลือกตั้งไม่อาจถูกปฏิเสธหรือริดรอนโดยสหรัฐอเมริกาหรือโดยรัฐอื่นใด โดยอาศัยเหตุแห่งเพศ

มาตรา 24 สิทธิของพลเมืองสหรัฐอเมริกาในการลงคะแนนเสียงรอบแรกหรือรอบอื่นสำหรับการเลือกตั้งประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดี หรือประธานหรือรองประธานสภาซีเนทหรือสภาคองเกรส ไม่อาจถูกปฏิเสธหรือริดรอนโดยสหรัฐอเมริกาหรือรัฐอื่นใดโดยอาศัยเหตุแห่งการละเลยไม่เสียภาษีเลือกตั้งหรือภาษีอื่นใด

มาตรา 26 สิทธิในการเลือกตั้งของพลเมืองสหรัฐอเมริกาซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ไม่อาจถูกปฏิเสธหรือริดรอนโดยสหรัฐอเมริกาหรือรัฐอื่นใด"[161]

48 มลรัฐในสหรัฐอเมริกาตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาด และ 35 มลรัฐในจำนวนดังกล่าวตัดสิทธิเลือกตั้งผู้ที่กระทำความผิดอาญาร้ายแรง แม้ผู้นั้นจะได้รับการปล่อยตัวโดยมีทัณฑ์บนหรือได้รับการรอการลงโทษจำคุก มีเพียงมลรัฐเมนและเวอร์มอนท์ที่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่ผู้ต้องขังเด็ดขาด

3.8.1.2 พระราชบัญญัติรัฐเมน (Maine Revised Statutes)

การลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้ง บุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามรายการดังต่อไปนี้สามารถลงคะแนนในการเลือกตั้งท้องถิ่น รวมทั้งในการเลือกตั้งท้องถิ่น caucus ทุกๆ สองปี ได้แก่

---

[160] Election Canada. (2010). Voting by Incarcerated Electors. Retrieved December, 2010, from **http://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=bkg&document=ec90545&lang=e**

[161] Constitution of The United States of America 1787. Article 15, 17, 19, 24, 26.

เงื่อนไขเรื่องสัญชาติ บุคคลต้องเป็นพลเมืองสหรัฐอเมริกา

เงื่อนไขอายุ บุคคลต้องมีอายุอย่างน้อย 18 ปี เว้นแต่ในการลงคะแนนเลือกตั้งรอบแรกของพรรคการเมืองหรือในการเลือกตั้ง caucus บุคคลต้องมีอายุอย่างน้อย 18 ปีในวันเลือกตั้งทั่วไปครั้งนั้น

เงื่อนไขถิ่นที่อยู่ บุคคลต้องตั้งถิ่นฐานและยืนยันการพักอาศัยในท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง

เงื่อนไขการขึ้นทะเบียน บุคคลต้องลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งในท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง

เงื่อนไขการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง บุคคลต้องสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในท้องถิ่นนั้นในการเลือกตั้ง caucus สำหรับการประชุมหรือการเลือกตั้งรอบแรก[162]

บุคคลที่มีอายุไม่ถึง 18 ปี แต่จะมีอายุ 18 ปีในวันเลือกตั้งทั่วไป และมีคุณสมบัติอื่นๆ ในการเลือกตั้งรอบแรกครบถ้วน สามารถลงคะแนนในการเลือกตั้งรอบแรกในการคัดเลือกผู้ที่จะเป็นผู้เข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดีในการเลือกตั้งทั่วไปได้[163]

3.8.1.3 พระราชบัญญัติแห่งสิทธิผู้เลือกตั้งเวอร์มอนท์ (Vermont Voter Bill of Rights)

“บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งถ้าบุคคลนั้นเป็นพลเมืองสหรัฐอเมริกา อาศัยอยู่ในรัฐเวอร์มอนท์ และมีอายุ 18 ปีขึ้นไปซึ่งได้ลงทะเบียนเลือกตั้งแล้ว

บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งแม้บุคคลนั้นไม่มีบ้าน

บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งแม้บุคคลนั้นถูกตัดสินว่ากระทำความผิดอาญา และแม้จะอยู่ในระหว่างถูกควบคุมตัว

บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีผู้ปกครอง และแม้ว่าบุคคลนั้นต้องการการช่วยเหลือในการอ่านหนังสือหรือในการกรอกชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง

บุคคลมีสิทธิในการเลือกตั้งหรือส่งบัตรเลือกตั้ง ถ้าบุคคลนั้นได้ดำเนินการให้เสร็จภายในเวลา 19 นาฬิกาของวันเลือกตั้ง

บุคคลมีสิทธิที่จะตรวจสอบการลงทะเบียนเลือกตั้งของตน

บุคคลมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งหรือจากเพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัว แต่บุคคลบางคนไม่สามารถช่วยเหลือคนอื่นในการเลือกตั้งได้ ตัวอย่างเช่น นายจ้างของผู้เลือกตั้ง เจ้าหน้าที่สหภาพแรงงานของผู้เลือกตั้ง

บุคคลมีสิทธิในการลงคะแนนโดยลับ และไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นเกี่ยวกับการลงคะแนนของตน

บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับบัตรเลือกตั้งใหม่ถ้าบุคคลนั้นทำบัตรเสีย

---

[162] Maine Revised Statutes 2005. Title 21-A Chapter 3 Subsection 111.

[163] Maine Revised Statutes 2005. Title 21-A Chapter 3 Subsection 111-A.

บุคคลมีสิทธิในการลงคะแนนให้บุคคลที่เขาต้องการ และจะเขียนชื่อบุคคลอื่นก็ได้หากไม่พอใจชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในบัตรเลือกตั้ง

บุคคลมีสิทธิในการไม่กรอกชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในบางช่อง และกรอกชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในบางช่อง ชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีการกรอกยังคงถูกนับเป็นคะแนน

บุคคลมีสิทธิใช้ระบบการลงคะแนนที่เป็นไปได้สำหรับผู้ทุพพลภาพ โดยส่วนตัวและอิสระ ในทุกการเลือกตั้งของรัฐ"[164]

บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามคุณสมบัติข้างต้นจะต้องปฏิญาณตนในวันเลือกตั้งว่าจะลงคะแนนตามมโนธรรมของตน ไม่ลงคะแนนตามคำบอกกล่าวของบุคคลอื่น[165]

3.8.2 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังในมลรัฐเมน

เมนอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้สิทธิเลือกตั้ง และกำหนดให้การตัดสิทธิเลือกตั้งเป็นโทษประการหนึ่งต่างหากจากการจำคุก การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังใช้อุปกรณ์บัตรเลือกตั้งล่วงหน้าและใช้ถิ่นที่อยู่สุดท้ายของผู้ต้องขังก่อนถูกคุมขังเป็นเขตเลือกตั้ง[166] บัตรเลือกตั้งในมลรัฐเมนมีลักษณะเช่นเดียวกับบัตรเลือกตั้งปกติ

3.8.3 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังในมลรัฐเวอร์มอนท์

กฎหมายเลือกตั้งเวอร์มอนท์ถูกออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เลือกตั้งในเวอร์มอนท์ พลเมืองที่มีความบกพร่องในเงื่อนไขต่างๆ จะได้รับความช่วยเหลือทั้งในการลงทะเบียนและในการลงคะแนนเลือกตั้ง

เวอร์มอนท์อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้สิทธิเลือกตั้ง และกำหนดให้การตัดสิทธิเลือกตั้งเป็นโทษประการหนึ่งต่างหากจากการจำคุกเช่นเดียวกับเมน[167] โดยใช้การเลือกตั้งล่วงหน้าทางไปรษณีย์ซึ่งใช้กับทั้งบุคคลทั่วไปและผู้ต้องขัง ผู้เลือกตั้งสามารถร้องขอให้ Town Clerk (กรณีของผู้ต้องขังต้องร้องขอต่อเจ้าหน้าที่ในถิ่นที่อยู่เดิมของตน) ส่งบัตรเลือกตั้งสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถไปหน่วยเลือกตั้งได้ไปให้ตนทางไปรษณีย์ บัตรเลือกตั้งประเภทนี้จะส่งมาพร้อมกับซองจดหมายตอบกลับ สามารถลงคะแนนได้เพียงครั้งเดียว และจะต้องส่งกลับไปให้ Town Clerk เพื่อนับเป็นคะแนนในวันเลือกตั้ง Town Clerk ต้องได้รับบัตรเลือกตั้งคืนภายในเวลาเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง การร้องขอบัตร

---

[164] Vermont Secretary of State. (2008). Vermont Voter Bill of Rights. Retrived February 13, 2012, from **http://vermont-elections.org/elections1/2010EPAppendixE.pdf**

[165] The Office of The Secretary of State. (2012). Equal Access To Voting In Vermont It's The Law. Retrived March 11, 2012, from **http://www.sec.state.vt.us/municipal/pubs/equal_access.pdf**

[166] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 51.

[167] Ibid. p. 53-54.

เลือกตั้งสามารถกระทำได้ตลอดก่อนมีการเลือกตั้ง และจะมีการจัดส่งจดหมายและบัตรเลือกตั้งไปให้ภายใน 45 วันก่อนวันเลือกตั้ง

ผู้เลือกตั้ง (กรณีที่ไม่ใช่ผู้ต้องขัง) อาจมารับบัตรเลือกตั้งนี้ด้วยตนเองที่สำนักงานของ Town Clerk ภายใน 45 วันก่อนวันเลือกตั้งทั่วไปหรือวันเลือกตั้งรอบแรก เมื่อลงคะแนนล่วงหน้าในบัตรเลือกตั้งประเภทนี้แล้วจะต้องใส่ซองจดหมายปิดผนึก ซึ่งจะส่งให้เจ้าหน้าที่ในวันเลือกตั้งหรือก่อนวันเลือกตั้งก็ได้ หรือผู้เลือกตั้งจะส่งบัตรกลับคืนให้เจ้าหน้าที่ตามสถานที่เลือกตั้งด้วยตนเองหรือมอบให้ผู้เลือกตั้งอื่นที่ได้รับมอบอำนาจส่งคืนให้ก็ได้ การเลือกตั้งล่วงหน้าอาจกระทำด้วยตนเองที่สำนักงาน Town Clerk ภายใน 45 วันก่อนวันเลือกตั้งทั่วไปหรือวันเลือกตั้งรอบแรก หรือภายใน 20 วันก่อนวันเลือกตั้งท้องถิ่น[168]

การลงคะแนน ผู้เลือกตั้งต้องทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งตามที่ปรากฏในคำแนะนำ ผู้เลือกตั้งที่ป่วยหรือที่ไม่สามารถลงคะแนนเองได้อาจร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่มอบบัตรเลือกตั้งให้ตนลงคะแนนในบัตรแทนตน โดยกระทำต่อหน้าเจ้าหน้าที่อื่น บุคคลที่ให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนหรือในการลงทะเบียนขอบัตรเลือกตั้ง จะต้องไม่กระทำการเปิดเผยข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับการเลือกลงคะแนนหรือกิริยาอาการที่ผู้เลือกตั้งแสดงในการเลือกลงคะแนน

ผู้เลือกตั้งที่ทำบัตรเลือกตั้งเสียหายอาจคืนบัตรเสียทางไปรษณีย์หรือด้วยตนเอง และรับบัตรเลือกตั้งใหม่ ผู้เลือกตั้งสามารถรับบัตรเลือกตั้งได้มากสุดเพียง 3 ใบ ผู้เลือกตั้งที่ทำให้บัตรเสียไปสองใบ ยังคงมีสิทธิเลือกตั้ง[169]

3.9 ประเทศแอฟริกาใต้

3.9.1 กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.9.1.1 รัฐธรรมนูญแอฟริกาใต้ (Constitution Law of South Africa 1996)

บัญญัติถึงสิทธิเลือกตั้งไว้ดังนี้

ส่วนที่ 2 สิทธิเสรีภาพ

มาตรา 19 สิทธิในทางการเมือง

“(1) พลเมืองทุกคนมีอิสระในการเลือกทางการเมือง รวมถึงสิทธิในการตั้งพรรคการเมือง สิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองและรณรงค์

---

[168] Vermont Secretary of State. (2012). Voting By Early or Absentee Ballot. Retrived March 1, 2012, from **http://vermont-elections.org/elections1/absentee_overview.html**

[169] Vermont Secretary of State. (2012). How to Vote an Early Absentee Ballot. Retrived March 1, 2012, from **http://vermont-elections.org/elections1/absentee_vote.html**

เพื่อพรรคการเมือง (2) พลเมืองทุกคนมีสิทธิอย่างอิสระ เป็นธรรมและสามัญในการเลือกตั้งคณะบุคคลในทางนิติบัญญัติที่จัดขึ้นภายในระยะเวลาตามรัฐธรรมนูญ (3) พลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิลงคะแนนในการเลือกตั้งคณะบุคคลในทางนิติบัญญัติตามกำหนดระยะเวลาในรัฐธรรมนูญซึ่งต้องกระทำโดยลับ"[170]

คำประกาศสิทธิในหมวด 2 ของรัฐธรรมนูญ รับรองว่าสิทธิทั้งหลายในหมวดนี้เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในประชาธิปไตยของแอฟริกาใต้ สิทธิดังกล่าวถูกบรรจุให้เป็นสิทธิของประชาชนทุกคนในประเทศและได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค และเสรีภาพว่าเป็นหลักมาตรฐานของประชาธิปไตย รัฐต้องให้ความเคารพ ประกัน และสนับสนุนสิทธิทั้งหลายในหมวดนี้[171] ตัวอย่างเช่น สิทธิในความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและความปลอดภัยของบุคคล สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เป็นทาส สิทธิในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการนับถือศาสนา ความเชื่อ หรือความคิดเห็น เสรีภาพในการแสดงออก การรวมกลุ่ม การชุมนุมหยุดงาน สิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมือง เสรีภาพทางการค้า การประกอบอาชีพและการถือครองทรัพย์สิน สิทธิของผู้ถูกจับกุมคุมขัง ขอบเขตการจำกัดสิทธิเสรีภาพ เป็นต้น

ทุกคนมีความเสมอภาคกันเบื้องหน้ากฎหมายและมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการคุ้มครองและได้รับประโยชน์จากกฎหมาย ความเสมอภาคหมายความรวมถึงการเข้าถึงหรือการใช้สิทธิเสรีภาพทั้งหลายได้อย่างเต็มที่และเสมอกัน รัฐไม่อาจกีดกันหรือสร้างความแตกต่างต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม โดยอาศัยเหตุแห่งความแตกต่างดังต่อไปนี้ ได้แก่ เพศ การตั้งครรภ์ สถานภาพสมรส ชาติพันธุ์หรือแหล่งกำเนิด สีผิว ทัศนคติทางเพศ อายุ ความบกพร่องทางร่างกาย ศาสนา สติปัญญา ความเชื่อ วัฒนธรรม ภาษาและชาติกำเนิด จะไม่มีบุคคลใดได้รับการกีดกันที่ไม่เป็นธรรมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากบุคคลอื่นโดยอาศัยเหตุดังกล่าวข้างต้น และกฎหมายระดับชาติต้องประกาศใช้เพื่อป้องกันหรือห้ามการกีดกันที่ไม่เป็นธรรมนั้น การกีดกันโดยอาศัยเหตุดังกล่าวเป็นเรื่องไม่เป็นธรรม แม้จะได้บัญญัติว่าการกีดกันนั้นเป็นธรรมก็ตาม[172]

ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ติดตัวมาแต่กำเนิดและมีสิทธิได้รับการปกป้องและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขา[173]

พลเมืองทุกคนมีอิสระในการเลือกทางการเมือง รวมถึงสิทธิในการตั้งพรรคการเมือง สิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองและรณรงค์เพื่อพรรค

---

[170] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 3.

[171] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 7.

[172] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 9.

[173] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 10.

การเมือง พลเมืองทุกคนมีสิทธิอย่างอิสระ เป็นธรรมและสามัญในการเลือกตั้งคณะบุคคลในทางนิติบัญญัติที่จัดขึ้นภายในระยะเวลาตามรัฐธรรมนูญ พลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิลงคะแนนในการเลือกตั้งคณะบุคคลในทางนิติบัญญัติตามกำหนดระยะเวลาในรัฐธรรมนูญซึ่งต้องกระทำโดยลับ[174]

พลเมืองไม่อาจถูกเพิกถอนฐานะความเป็นพลเมือง[175]

3.9.1.2 กฎหมายซึ่งอยู่ในลำดับชั้นรองลงมา

พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง Electoral Laws Amendment Act 34 of 2003

บุคคลที่สามารถขอลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งได้แก่ พลเมืองแอฟริกาใต้ที่เป็นเจ้าของเอกสารระบุตัวตนเพื่อการลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้ง และมีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป แต่ผู้ที่จะมีชื่อในบัญชีผู้เลือกตั้งได้จะต้องกรอกข้อความในแบบฟอร์มครบถ้วนและมีอายุ 18 ปีขึ้นไปเท่านั้น เอกสารระบุตัวตนรวมถึงเอกสารรับรองชั่วคราวซึ่งใช้ได้เช่นเดียวกัน

การร้องขอลงทะเบียนเป็นผู้มีชื่อในบัญชีผู้เลือกตั้ง ไม่ถือตามสถานที่พำนักปกติของบุคคลที่ถูกคุมขังโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถือตามสถานที่ที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ในเวลาปกติก่อนถูกคุมขัง

เมื่อเป็นที่พอใจว่าผู้ร้องขอลงทะเบียนได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ครบถ้วนและบุคคลดังกล่าวเป็นพลเมืองแอฟริกาใต้ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป หัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งต้องลงทะเบียนให้บุคคลนั้นเป็นผู้เลือกตั้งด้วยการใส่ชื่อบุคคลนั้นในบัญชีผู้เลือกตั้ง หัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งอาจไม่รับลงทะเบียนให้บุคคลต่อไปนี้เป็นผู้เลือกตั้ง ได้แก่ ผู้ที่ลงทะเบียนโดยหลอกลวงฉ้อฉล ผู้ที่ได้รับการตัดสินจากศาลสูงให้เป็นผู้มีจิตบกพร่องหรือวิกลจริต ผู้ที่ถูกกักขังภายใต้พระราชบัญญัติสุขภาพจิต ผู้ที่ได้รับการตัดสินให้จำคุกโดยไม่มีทางเลือกให้เสียค่าปรับ (ศาลรัฐธรรมนูญได้ตัดสินว่าบทบัญญัติใน Ss8(f) ที่บัญญัติให้ผู้ที่ได้รับการตัดสินให้จำคุกโดยไม่มีทางเลือกให้เสียค่าปรับ ไม่อาจเป็นผู้เลือกตั้งได้นั้น ขัดกับรัฐธรรมนูญ ในคดี CCT 03/04) [176]

ในการจัดหน่วยเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ต้องจัดตั้งหน่วยเลือกตั้ง หรือจัดตั้งหน่วยเลือกตั้งพร้อมหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ หรือจัดตั้งขึ้นเฉพาะหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ เจ้าหน้าที่ต้องจัดตั้งเฉพาะหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ในกรณีที่เขตเลือกตั้งมีขนาดใหญ่แต่มีจำนวนประชาชนน้อย และจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือผู้เลือกตั้งในการที่ต้องเดินทางไกลกว่าจะมาถึงหน่วยเลือกตั้ง หรือกรณีที่หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเลือกตั้งในเรือนจำ[177]

---

[174] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 19.

[175] Constitution Law of South Africa 1996. Chapter 1 Founding Provisions Section 19 Subsection 20.

[176] Electoral Laws Amendment Act 34 of 2003 of South Africa. Subsection 6-8.

[177] Electoral Laws Amendment Act 34 of 2003 of South Africa. Subsection 64(1A).

3.9.2 คำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

ก่อนการเลือกตั้งระดับชาติและระดับมณฑลใน ค.ศ. 1999 ผู้ต้องขังเด็ดขาดจำนวนหนึ่งได้เรียกร้องในนามตัวแทนของผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้ง อ้างว่ากฎหมายเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1998 ของแอฟริกาใต้ (The Electoral Act of 1998) ที่บัญญัติเรื่องการจำกัดสิทธิเลือกตั้งไว้ ไม่ได้กล่าวครอบคลุมถึงผู้ต้องขังเด็ดขาด ผู้ต้องขังเด็ดขาดจึงได้รับอนุญาตให้เลือกตั้ง[178] และได้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาสั่งให้คณะกรรมการเลือกตั้งกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดสามารถลงทะเบียนและเลือกตั้งได้ระหว่างถูกคุมขัง[179]

คณะกรรมการการเลือกตั้งได้โต้แย้งว่าการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่จัดการลงทะเบียนและจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดนั้นมีเหตุผลสนับสนุนสี่ประการคือ ประการแรก แม้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ค.ศ. 1998 ไม่ได้จำกัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาด แต่ก็ไม่ได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งจัดการลงทะเบียนและจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดด้วยเช่นกัน คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงไม่ได้ฝ่าฝืนสิทธิของผู้ต้องขัง ประการที่สอง เป็นหน้าที่ของผู้เลือกตั้งที่จะต้องทำคำร้องขอลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้ง ไม่ใช่หน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่จะต้องออกไปหาผู้ต้องขังในทุกเรือนจำเพื่อให้ได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ประการที่สาม การถูกจำคุกเป็นความลำบากที่ผู้ต้องขังเด็ดขาดเป็นผู้ทำขึ้นเอง การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่จัดการเลือกตั้งให้จึงไม่ใช่การขัดขวางบุคคลจากการใช้สิทธิเลือกตั้ง และประการสุดท้าย แม้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ค.ศ. 1998 จะกล่าวถึงการจัดการเลือกตั้งแบบพิเศษในมาตรา 33 เพื่อให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาลได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่หากพยายามนำวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้ต้องขังเด็ดขาดแล้วจะทำได้ยากและเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก[180]

เมื่อวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1999 ศาลรัฐธรรมนูญของแอฟริกาใต้มีคำพิพากษาในคดีระหว่าง August and another v. Electoral Commission (คณะกรรมการเลือกตั้ง) โดยปฏิเสธข้อโต้แย้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่จัดการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยลับ จัดหาอุปกรณ์ของวิธีที่จะใช้ในการเลือกตั้งและกำหนดวันเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่จะทำให้การเลือกตั้งดำเนินไปได้ การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของระบบเป็นการยืนยันว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่ดำเนินขั้นตอนให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดสามารถลงทะเบียนและเลือกตั้งได้ แม้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งจะไม่ได้ระบุถึงการจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาด ก็ไม่อาจอาศัยเรื่องนี้มาตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขัง

---

[178] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 38.

[179] Ibid. p. 39.

[180] Ibid. p. 39.

เด็ดขาดได้ และไม่อาจนำช่องว่างตรงนี้ไปแปลความว่ากฎหมายมอบอำนาจให้คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือศาล ชี้ขาดว่าผู้ต้องขังคนใดควรถูกตัดสิทธิหรือไม่ถูกตัดสิทธิเลือกตั้ง[181]

ศาลตั้งข้อสังเกตว่าภายใต้รัฐธรรมนูญแอฟริกาใต้นั้น สิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิของพลเมืองทุกคนที่อายุถึงเกณฑ์ และเน้นความสำคัญว่า "สิทธิในการออกเสียงร่วมกันนั้นมีความสำคัญ ไม่เฉพาะแต่เพียงความเป็นชาติและประชาธิปไตย แต่เสียงทุกเสียงของประชาชนทุกคนนั้น เป็นสัญลักษณ์ของเกียรติภูมิและความเป็นปัจเจกบุคคล และนั่นคือความจริงที่ว่าทุกคนมีสิทธิออกเสียงเท่ากัน" สิทธิในการลงคะแนนเสียงแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ต่อสภาผู้แทน ดังนั้นพระราชบัญญัติการเลือกตั้งต้องถูกตีความในลักษณะที่เป็นการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน ไม่ใช่การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน ในรัฐประชาธิปไตยหลายๆ แห่งมีการบัญญัติอย่างชัดเจนให้ผู้ต้องขังบางประเภทไม่มีสิทธิในการเลือกตั้ง และแม้ว่าแอฟริกาใต้จะไม่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่สามารถเทียบเคียงได้ ก็สามารถตีความได้ว่า เราอาจประกาศข้อจำกัดสิทธิการเลือกตั้งได้ หากมีเหตุผลที่เหมาะสมเพียงพอ แต่เมื่อเราไม่มีกฎหมายจำกัดสิทธิเลือกตั้งเหมือนประเทศอื่นๆ คำถามที่ว่าการที่สภานิติบัญญัติจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังเด็ดขาด ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญหรือไม่ จึงไม่ถูกหยิบยกขึ้นมาในการพิจารณาคดีนี้ และจากการที่ไม่มีข้อกฎหมายจำกัดสิทธิเลือกตั้ง ผู้ต้องขังเด็ดขาดจึงมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการเลือกตั้ง[182] การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดทำได้ง่ายเพราะสามารถตรวจสอบข้อมูลจำนวนได้แน่นอนตามเอกสารและผู้ต้องขังทุกคนถูกควบคุมให้อยู่ในระเบียบวินัยในบริเวณจำกัด[183] เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่จัดการเลือกตั้งให้แก่ผู้ต้องขังเด็ดขาด จึงเป็นความบกพร่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งและเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติเรื่องการลงทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ค.ศ. 1998 มาตรา 6 (1) และมาตรา 8 (2)[184]

อย่างไรก็ดี คำพิพากษาในคดีนี้ไม่ได้ตอบคำถามที่ว่าผู้ต้องขังเด็ดขาดอาจถูกจำกัดสิทธิเลือกตั้งได้หรือไม่ เพราะศาลเพียงแต่วินิจฉัยว่าการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่จัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดนั้นไม่ถูกต้อง คำพิพากษาคดีนี้ได้นำไปสู่การแก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2003 (Electoral Laws Amendment Act 34 of 2003) ในมาตรา 8 (2) (f) ซึ่งบัญญัติว่าเจ้าหน้าที่คณะกรรมการการเลือกตั้งอาจไม่รับลงทะเบียนให้ผู้เลือกตั้งที่ได้รับโทษจำคุกโดยปราศจาก

---

[181] Ibid. p. 39.

[182] European Court of Human Rights. Op.cit.

[183] Ewald, Alec C. and Rottinghaus, Brandon. Op.cit. p. 51.

[184] Ibid. p. 39.

ทางเลือกในการชำระค่าปรับ กฎหมายที่แก้ไขดังกล่าวส่งผลให้ผู้ที่ถูกตัดสินให้จำคุกทุกคน ยกเว้นผู้ที่ถูกคุมขังเพราะไม่ชำระค่าปรับ ถูกตัดสิทธิในการเลือกตั้ง[185]

ภายหลังจากที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งที่แก้ไข ค.ศ. 2003 ใช้บังคับเพียงหกวัน สถาบัน NICRO (National Institute for Crime Prevention and the Reintegration of Offenders) ร่วมกับผู้ต้องขังเด็ดขาดสองคน ได้ยื่นข้อเรียกร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติมาตรา 8 (2) (f) ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และนำไปสู่คำพิพากษาที่สำคัญอีกฉบับหนึ่งในปี ค.ศ. 2004 (Erasmus and Schwagerl v. Minister of Home Affairs)[186]

ศาลรัฐธรรมนูญได้รับคดีไว้พิจารณาหลังการเลือกตั้งได้ผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ รัฐบาลโต้แย้งว่าคำพิพากษาในคดี August and another v. Electoral Commission ได้ชี้นำให้รัฐสภาพิจารณาเรื่องการเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาด และรัฐสภาก็ได้พิจารณาแล้วจึงได้แก้ไขพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง มาตรา 8 (2) (f) ให้ตัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนที่ไม่ได้รับเงื่อนไขให้ชำระค่าปรับแทนการจำคุก กฎหมายดังกล่าวเหมาะสมกับการกระทำความผิดและหากอนุญาตให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดเลือกตั้งได้ รัฐบาลอาจถูกมองว่าไม่เข้มงวดกับอาชญากรรม อีกทั้งหากจะจัดการเลือกตั้งให้ก็จะต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งจำนวนมาก สุ่มเสี่ยงต่อการให้สินบนหรือการทุจริต รวมทั้งการแทรกแซงการเลือกตั้งด้วย

ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยหาเหตุผลในการจำกัดสิทธิเลือกตั้งของผู้ต้องขังเด็ดขาดตามกฎหมายดังกล่าวเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายในการจำกัดสิทธิและการจำกัดสิทธิแล้วเห็นว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีวิธีจัดการเลือกตั้งให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ไม่ชำระค่าปรับอยู่แล้ว และวิธีการดังกล่าวก็สามารถใช้ได้กับผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำ อีกทั้งบทบัญญัติในมาตรา 8 ก็ไม่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจำกัดสิทธิเลือกตั้ง ข้อโต้แย้งของรัฐบาลจึงฟังไม่ขึ้น[187] คำพิพากษานี้ส่งผลให้คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคนได้ลงทะเบียนก่อนการเลือกตั้งโดยไม่มีข้อยกเว้น ใน ค.ศ. 2004 แอฟริกาใต้มีเรือนจำทั้งสิ้น 242 แห่ง และมีผู้ต้องขังเด็ดขาดประมาณ 182,000 คน[188]

3.9.3 การจัดการเลือกตั้งให้ผู้ต้องขังเด็ดขาดและระหว่างพิจารณาคดี

ระบบเลือกตั้งของแอฟริกาใต้แบ่งออกเป็นการเลือกตั้งระดับชาติ ระดับมลรัฐและระดับท้องถิ่น และจัดการเลือกตั้งทุกๆ ห้าปี ผู้ต้องขังสามารถเลือกตั้งได้ในการเลือกตั้งระดับชาติและ

---

[185] Ibid. p. 40.

[186] Loc.cit.

[187] Ibid. p. 41.

[188] Ibid. p. 49.

ระดับมลรัฐ การดำเนินการเลือกตั้งควบคุมโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (Independent Electoral Commission (IEC)) ซึ่งได้รับการจัดตั้งตามรัฐธรรมนูญ[189]

ในการเลือกตั้งระดับชาติและระดับมลรัฐ ผู้ต้องขังต้องลงทะเบียนก่อนการเลือกตั้ง ผู้ลงทะเบียนต้องเป็นพลเมืองแอฟริกาใต้ มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และเป็นผู้แสดงเอกสารหลักฐานยืนยันตัวตน หัวหน้าเจ้าหน้าที่การเลือกตั้งอาจไม่รับคำร้องขอลงทะเบียนหากคำร้องขอให้ลงทะเบียนทำขึ้นโดยการหลอกลวงหรือเกิดขึ้นจากการบังคับของบุคคลอื่น หรือบุคคลนั้นถูกศาลสูงตัดสินว่าปัญญาบกพร่อง หรือบุคคลนั้นถูกควบคุมภายใต้พระราชบัญญัติสุขภาพ ค.ศ. 1973 (Mental Health Act, 1973) ถ้าผู้ลงทะเบียนเลือกตั้งอยู่ในเรือนจำในวันเลือกตั้งและต้องการที่จะเลือกตั้งในการเลือกตั้งระดับชาติและระดับมลรัฐ บุคคลนั้นต้องถือว่าเป็นผู้เลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ผู้นั้นถูกคุมขังอยู่ แม้ว่าบุคคลดังกล่าวอาจลงทะเบียนในเขตเลือกตั้งในถิ่นที่อยู่ปกติได้ ถ้าผู้ต้องขังถูกจำคุกในมลรัฐอื่นนอกจากมลรัฐที่มีถิ่นที่อยู่ปกติ เขาสามารถขอเลือกตั้งแบบพิเศษ (Special Vote) กับ ICE ได้ ICE จะไปที่เรือนจำก่อนวันปิดการทำบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง และจะจัดหน่วยเลือกตั้งขึ้นในเรือนจำในวันเลือกตั้งทั่วไปเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง[190]

---

[189] Ibid. p.222.

[190] Ibid. p.233.